

tv-15 naš TOVARIS

Št. 6
10. februarja 1983
Leto XXI

glasilo zveze združenj borcev nov in zveze rezervnih vojaških starešin slovenije

Trdna povezava med preteklostjo in sedanostjo

V soboto, 5. februarja, so se v Celju zbrali na dvajsetem srečanju borci, ki so se bojevali v enotah 14. divizije. Najprej so poslušali poročilo o delu divizijskega odbora in pododborov v Mariboru ter Celju, ki ga je podal predsednik Bojan Škrk. Predsednik občinske skupščine Celje Edi Stepišnik je v imenu petnajstih slovenskih občin izročil diviziji domicilno listino. Predstavniki borcev pa so pohodni enoti, ki je v nedeljo odšla na pot, podelili prapor. Predstavnikom mladine iz občine Laško so izročili zlato plaketo divizije, saj so bili pobudniki in organizatorji pohoda po poteh te slavne partizanske enote.

Srečanja so se udeležili tudi predsednik predsedstva Slovenije Viktor Avbelj-Rudi, člana sveta federacije Franc Leskošek-Luka in Ivan Maček-Matija, predstavniki JLA in drugi.

Bojan Kuntarič

Še veliko je nalog

Na sobotnem srečanju borcev, ki so se bojevali v enotah 14. divizije, je prebral poročilo o delu odbora te partizanske enote njegov predsednik Bojan Škrk. Poudaril je, da so divizijski odbor in oba pododborna uspešno uresničili vse načrtane naloge, razen tistih, ki so stalne in dolgoročne. Tako so uspešno izvedli 19. srečanje borcev divizije v Mariboru ter letošnje v Celju. Novembra lani so ustanovili pododbor v Celju in njegovi prizadevnosti in predstavnikom občine Celje gre zahvala za uspešno organizacijo 20. srečanja.

Aktivno so se vključili v vsakoletne akcije, kot so pohodi mladine po poteh divizije, smučarski teki na Ravnah na Koroškem, ki jih prirejajo v spomin na pohod 14. divizije, v pripravo in izvedbo vsakoletnega republiškega strelskega tekmovanja v spomin Vasji Klanjšku v Celju. Sodelovali so pri odkritju spominskih obeležij Stanetu Dobovičniku-Krtu, Matevžu Hacetu in Petru Štantetu v Topolšici. Ob odprtju spominske sobe Karlu Destovniku Kajuhu in kulturniški skupini 14. divizije so osnovni šoli v Šoštanju podelili zlato plaketo za uspešno varovanje in negovanje revolucionarnih tradicij. Pripravili so tudi kolektivni obisk borcev v Hiši cvetja v Beogradu.

Kot je dejal Bojan Škrk, bodo letos jeseni označili in odprli planinsko transverzalo po poteh divizije, ki bo zajela vso traso od Sedlarjevega pa do Solčave. Na njej bo 29 kontrolnih točk. Trasiranje in vse druge priprave opravljajo planinska društva. Kraje pomembnejših bojev naj bi opremili z gradivom o vsem, kar bi lahko pripomoglo obiskovalcem, da se bodo lahko seznanili s pomembnostjo tega kraja. Za to naj bi poskrbele domicilne občine.

Na pobudo pododborna v Mariboru naj bi na tej trasi kasneje organizirali še turistično transverzalo, celjski pododbor pa predlaga ureditev posebne kolesarske transverzale.

V pripravi za 40-letnico pohoda pa nameravajo sodelovati tudi pri izdaji več publikacij. Izšle naj bi druga knjiga zgodovine Tomšičeve brigade, druga knjiga Šercerjeve, prva knjiga Bračičeve brigade, knjiga o delovanju kulturniške skupine 14. divizije in vodnik po planinski transverzali divizije.

Bojan Škrk je borce seznanil tudi s pripravami za snemanje celovečernega filma o pohodu 14. divizije. Poudaril je, da je zbrano vse gradivo, napisana je zgodba, pisati pa so začeli tudi scenarij. Snemanje bodo končali prihodnje leto, premiera pa naj bi bila ob dnevu republike 1984. leta. Odbor divizije se bo angažiral tudi pri vseh drugih pripravah, ki so povezane s 40-letnico pohoda divizije na Štajersko.

B. K.

VLOGA UMETNOSTI IN KULTURE

Celo nekateri ugledni delavci v kulturi so nas še pred kratkim prepričevali, da umetnost in kultura ne moreta imeti več tiste vloge, ki sta jo imeli nekoč pri oblikovanju našega naroda, da druge sile vodijo ta svet in ne drobne pesmice, da je politika postala odločujoče gibalo sodobne družbe.

»Obletnico Prešernove smrti so za slovenski kulturni praznik razglasili že med NOB, socialistična republika Slovenija pa ji je takšen pomen določala še s posebnimi zakoni. Povezovanje osvobodilnih in svobodoljubnih teženj s Prešernovim imenom je samo po sebi razumljivo vsakomur, ki pozna pesnikovo življenje in delo, njegovo umetniško in človečansko izročilo.

Hoteti in vztrajati moramo, da se pesnikovo ime povezuje s pesniškim in sploh umetniškim ustvarjanjem v sodobni družbi. S tistim ustvarjanjem, ki stremi k nadaljnjemu osvobajanju človeka od materialnih in duhovnih spon. Vztrajati moramo na takšni družbi, ki bo znala ceniti in v svojo vsakdanjost vgrajevati svobodomiselnost in svobodoljubne težnje živih pesnikov, vseh živih ustvarjalcev. Vztrajati moramo na takšni družbi, ki bo omogočala dialog o vizi-jah človekove prihodnosti, dialog med vsemi in z vsemi, ki so zainteresirani za razvoj in napredek človeškega duha. Prav je, da izražamo dolžno spoštovanje mrtvim pesnikom, toda poglobljena skrb mora vendarle biti obrnjena k problemom živega človeka.

Prostor, na katerem živimo, je že stoletja presečišče duhovnih in civilizacijskih poti. Posledica zgodovinskih razmerij je, da se vsi deli našega naroda niso mogli združiti znotraj državnih meja, zato se tudi za enotnost slovenskega kulturnega prostora nismo opredelili slučajno ali začasno. To je naša stalna opredelitev, naša pravica in dolžnost. Našo odprtost in naš interes za sodelovanje bomo morali bolj dosledno uveljavljati tudi znotraj naših meja, v skupnosti jugoslovanskih narodov in narodnosti, za katero smo se zgodovinsko, zavestno in enakopravno opredelili. S pretokom kulturnih dobrin znotraj te skupnosti ne moremo biti zadovoljni. Vzajemne medsebojne vezi morajo delovati vsakodnevno in se ne morejo omejevati na občasne stike forumskih struktur ali reprezentančne manifestacije s prevladujočim zunanjim bliščem. Spoštovanje posebnosti in samobitnosti vsake kulture je del našega duhovnega bogastva, ki se ga premalo zavedamo.

Kakršnakoli že je sodobna umetnost, del našega časa je, del naših iskanj in naših zablod, naših spoznanj in naših dilem. Nismo številni, zato pa moramo biti toliko bolj občutljivi za vse, kar ustvarja naš človek, je med drugim dejal predsednik skupščine Kulturne skupnosti Slovenije Vladimir Kavčič na proslavi slovenskega kulturnega praznika – Prešernovega dne.

Kakršnakoli že je sodobna umetnost, del našega časa je, del naših iskanj in naših zablod, naših spoznanj in naših dilem. Nismo številni, zato pa moramo biti toliko bolj občutljivi za vse, kar ustvarja naš človek, je med drugim dejal predsednik skupščine Kulturne skupnosti Slovenije Vladimir Kavčič na proslavi slovenskega kulturnega praznika – Prešernovega dne.

Slovenci se ustavljajo ob Prešernovem imenu

Osmega februarja je prenehalo biti srce našega velikega pesnika Franceta Prešerna. Od takrat je minilo že 134 let, pa še vedno Slovenec ustavi korak ob njegovem imenu; imenu, ki je postalo simbol slovenske kulturne ustvarjalnosti, dan pesnikove smrti pa naš kulturni praznik. Tako je bilo tudi 7. februarja letos v Veliki dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani, kjer je zbrana množica ob Zdravljici, ki jo je recitiral igralec Anton Petje, obudila spomin na Prešerna, misli pa so naprej spletale vezi s sedanostjo, s tistimi ustvarjalci, ki tkejo današnji in jutrišnji kulturni praznik.

Ziva Drole
Foto: Dragan Arrigler

Priprava za sklic letnih skupščin Iskati rešitve

Na januarski seji predsedstva občinskega odbora ZZB NOV Radovljica so sprejeli akcijski program občinskega odbora in njegovih organov in se dogovorili o izvedbi priprav na sklic letnih skupščin krajevnih organizacij ZZB NOV in skupščine občinskega odbora ZZB NOV Radovljica. V sklop teh priprav sodi tudi ocena nalog, ki so si jih zadali v borčevski organizaciji v preteklem letu, predvsem na področju organiziranja akcije za zgodovinske, torej za zbiranje podatkov o predvojnem revolucionarnem gibanju, NOB in povojni graditvi socializma.

Aksijski program občinske organizacije sloni na izhodiščih in sklepih volilnoprogramske skupščine ter 6. skupščine ZZB NOV Slovenije in seveda tudi resolucijskih določil 9. kongresa ZZB NOV Jugoslavije. Prednostno načrtujejo naloge borcev pri izvajanju stabilizacijskih in varčevalnih ukrepov, preskrbe prebivalstva, v delovanju delegatskega sistema, uveljavljanju pravične socialne politike, reševanju odprtih vprašanj borcev, ohranjanju in razvijanju revolucionarnih tradicij, zboljševanju položaja kmetov, zlasti pa pri utrjevanju samoupravljanja in demokratičnega ter humanega odnosa med ljudmi. Aksijski program občinskega odbora ima 15 konkretnih nalog, program predsedstva pa kar 44 nalog, ki jih bodo reševale tudi za to imenovane komisije in druga delovna telesa. Programe bodo obravnavali na skupščinah vseh 20 krajevnih organizacij ZZB NOV v občini.

Na področju zgodovinskega so se mnenja in ocene malce razlikovala od dejanskega stanja, ki je vsekakor boljše, kot je bilo ocenjeno najprej. Z zgodovinskim se v zadnjih letih zelo uspešno ukvarja kustos Gorenjskega muzeja Kranj, zadolžen za obdelavo območja radovljiške občine, delno kustos Muzejev radovljiške občine in zuna-

nji sodelavec raziskovalec. Nekaj raziskovalnih nalog so opravili tudi študenti. Sredstva za to dejavnost namenja delno občinski odbor ZZB NOV in Kulturna skupnost Radovljica, ki sofinancira dejavnost Pokrajinskega odbora OF ter okrožnega odbora OF. V zadnjih treh letih je namenila za te naloge nekaj nad 262.000 dinarjev. Zgodovinsko pisanje nameravajo tudi v prihodnje posvetiti vso potrebno pozornost in nameniti dovolj denarja. Treba pa je povedati, da je na območju radovljiške občine že zdaj precej zbranega gradiva in objavljenih nekaj zelo kakovostnih publikacij.

Avtorji teh monografij in drugih literarnih zapisov iz obdobja NOB v tem delu Gorenjske so med drugimi znani slovenski pisatelji in dokumentaristi kot Mile Pavlin, Tone Svetina, Ivan Jan, Miha Klinar, lani umrli Ivan Ribič, zraven pa še cela vrsta nepoklicnih sodelavcev.

Manj zapisanih pričevanj je iz obdobja neposredno po vojni, za kar bo potrebno tudi poskrbeti, so menili pri predsedstvu občinskega odbora ZZB NOV in v tej zvezi tudi oblikovali nekaj sklepov za obravnavo na letnih skupščinah krajevnih organizacij, da bi pritegnili čimveč preživelih prič iz vrst borcev.

Do sklica letnih skupščin v vseh 20 krajevnih organizacijah ZZB NOV bo predsedstvo oblikovalo tudi nekaj gradiva, povzete iz akcijskega programa in s podatki o delu predsedstva in drugih organov občinskega odbora. Skupščine naj bi se zvrstile od februarja do konca marca 1983. Razen razprav o delu ter o programih za leto 1983 bodo ponekod, kjer se bodo dogovorili, opravili kadrovske zamenjave v vodstvih krajevnih organizacij. Letna skupščina občinske organizacije ZZB NOV Radovljica pa bo predvidoma v začetku maja 1983.

Jošt Role

Konkretna naloga

V torek, 1. februarja, so se v dvorani republiškega odbora ZZB NOV Slovenije na Vrtači zbrali člani odbora Skupnosti borcev Dolomitskega odreda in ponovno izvolili za svojega predsednika tovariša Franca Dolence-Petra. Sprejeli pa so tudi program dela odbora za leto 1983, ki je vezan na uresničevanje teh konkretnih nalog.

● Organiziral in zagotovil bo čim večjo udeležbo na osrednji proslavi 40-letnice 9. korpusa jeseni letos, v sestavu 9. korpusa je bil 1944. leta tudi 2. dolomitski odred.

● V sodelovanju z družbenopolitičnimi organizacijami domicilne občine Logatec bodo sodelovali pri pisanju in oblikovanju kronike območja občine Logatec, restavrirali bodo tabor Logaške partizanske čete v Žiberšah in sodelovali pri organiziranju in izvedbi množičnega pohoda po poteh Logaškega bataljona.

● Odbor bo tudi predlagal SO Vrhnika, da poimenujejo cesto v Vnanjih Goricah po prvem komandantu Dolomitskega odreda Francu Bukovcu – Jožetu Ježevniku, ki je 26. septembra 1942 padel na tem območju, in šola v Dragomerju po odredu. Tradicionalni smučarski tek v Logatcu naj bi se preimenoval v smučarski tek Dolomitskega odreda prav tako pa tudi pionirski odred v Dragomerju.

● V sodelovanju SO Ljubljana Vič-Rudnik bodo v spomin na zmagoviti boj 2. bataljona odreda 18. decembra 1942 in pa na spomin devetim padlim borcem odreda, v Breznici, kjer so 22. marca 1943 padli, odkrili spominska obeležja.

Zavzeli so tudi skupno stališče o vsestranskem sodelovanju pri praznovanju občinskega praznika, ki bo posvečen 40-letnici množičnega odhoda Logačanov v partizane. Ta dan pa bo SO tudi gostitelji 6. srečanja borcev in aktivistov Notranjske, ki bo v Logatcu.

Roman Stana

Drugod navzdol, pri nas – navzgor

Cena nafte na svetovnem trgu se je zmanjšala, pri nas pa se bo – kot je vse pogostejše slišati – povečala. Številni so vprašali predstavnike zveznega izvršnega sveta, kako je to pravzaprav mogoče. Navidez so taka gibanja povsem sprta z zdravo ekonomsko logiko.

Jugoslavija nafto kupuje na podlagi dolgoročnih državnih pogodb. V teh pogodbah so cene natančno določene in za zdaj – kot zatrjujejo – prav nič ne kaže, da bi kdorkoli pristal na spremembe. Na prostem trgu se prodaja okrog 20 odstotkov količin.

To pa še vedno ne more biti razlog za napovedano podražitev. Mnogi so prepričani, da se bo bencin podražil zlasti zaradi tega, ker je razlika med dolarjem in dinarjem znova dokajšnja in ker naša valuta kratkomalo ni več stvarna. Škarje se vse bolj odpirajo in stroške, ki pri tem nastajajo, nekdo pač mora plačati.

Ne gre tudi pozabiti, da Jugoslavija najema za nakup nafte kratkoročna posojila. Ta pa so na moč draga. Ne nazadnje velja razloge iskati v negospodarni proizvodnji. V Jugoslaviji imamo osem rafinerij, katerih zmogljivosti so ta čas izkoriščene le nekaj več kot eno tretjino. Da bo bencin po vsej verjetnosti še dražji, se potemtakem ni čuditi. Čudno je le to, da doslej nismo naredili skoraj še nič za odstranitev vzrokov, ki so nas pripeljali v zdajšnji položaj. Če bomo vedno seštevili le stroške, ne glede na to, ali so upravičeni ali ne, se bomo znašli v še večjih zadregah.

Nova merila za nerazvitost

Predstavniki republik in pokrajin so spet sedli za mizo, da bi se dogovorili, po kakšnih merilih naj bi v prihodnje ocenjevali, kdo je v Jugoslaviji razvit in kdo ne. O tem pravzaprav razpravljajo že zelo dolgo, vendar v preteklosti niso našli skupnega izhoda. Tokrat naj bi delo opravili do konca prvega polletja letos. Zdaj razviti za nerazvite namenijo 3 odstotke družbenega proizvoda. Ta denar dobijo Makedonija, Črna gora, Bosna in Hercegovina ter pokrajina Kosovo. Vprašanje je, ali bo mogoče zaradi zaostrenih gospodarskih razmer tolikšna sredstva nameniti tudi v prihodnje ali ne? Kdo naj bi še vnaprej užival to ugodnost in kdo ne?

Namesto družbenega proizvoda kot edinega merila za ocenjevanje razvitosti oziroma nerazvitosti strokovnjaki predlagajo tako imenovane proizvodne sile, ki – kot sodijo – najbolje kažejo, kakšna je proizvodna moč posamezne republike in pokrajine. Številni opozarjajo, da so mnoge občine znotraj razvitih prav tako nerazvite in da bo treba temeljito razmisliti, kako reševati tudi njihovo zaostalost. Kakšni bodo dokončni predlogi, za zdaj še ni mogoče reči. Nekateri predlagajo, naj števila manj razvitih republik in pokrajin Kosovo ne bi zmanjševali, hkrati pa naj bi zadržali tudi višino sredstev, ki jih namenimo za spodbujanje njihovega razvoja. Drugi se zavzemajo, naj bi klub nerazvitih skrčili. Če tega predloga ne bi sprejeli, naj bi zmanjšali stopnjo obveznega posojila za nerazvite.

Dokler merila ne bodo nared, bo te poglede težko zblizati. Praksa je to že jasno pokazala. Delo pri izdelavi teh meril bi zato res kazalo pospešiti.

V treh letih v kuvertah četrtno manj

Po podatkih službe družbenega knjigovodstva so se realni osebni dohodki v zadnjih dveh letih v Sloveniji znižali za 12, v Makedoniji za 9, na Kosovu za 8 odstotkov itn. V naši republici razpolagamo tudi s podatki o gibanju osebnih dohodkov v zadnjih treh letih. Iz njih ni težko potegniti ugotovitev, da so plače manjše, kot so bile, že za celo četrtno.

Avgusta lani so, denimo, najmanjše dohodke izplačali v tekstilni industriji, v proizvodnji obutve in galanterije in v proizvodnji končnih lesnih izdelkov. Torej v treh panogah, ki so med največjimi slovenskimi izvozniki in ki – posebno tekstilna industrija – dosega evropsko produktivnost.

Vendar se letos na tem področju najbrž ne bo kaj premaknilo. Pričakujemo lahko nov padec stvarnih osebnih prejemkov, morda tudi za deset in več odstotkov. Večje osebne dohodke bodo lahko izplačevali le tam, kjer bodo povečali produktivnost dela, znižali stroške poslovanja, tam, kjer bodo naredili večji skok pri izvozu itn.

To pa ne pomeni, da se ne bi kazalo odločneje spoprijeti z neučinkovitimi sistemi nagrajevanja. Doslej smo za to, da bi delavci dobili za opravljeno delo ustrezno plačilo, kaj slabo poskrbeli. Slovenski sindikati bodo pomagali pri izdelavi teh sistemov v okrog 50 organizacijah združenega dela. Drugod pa se bodo tega morali lotiti sami.

Darko Marin

RADIO ŠE POMNITE – TOVARIŠI

V oddaji, ki bo na sporedu 1. programa ljubljanskega radia v nedeljo, 13. februarja, od 9.05 do 10. ure, bomo spregovorili o dolomitskem obdobju vodstva narodnoosvobodilnega gibanja. Znano je namreč, da so se izvršni odbor OF, vodstvo CK KPS in glavne štaba slovenske partizanske vojske po veliki italijanski ofenzivi preselili iz Kočevskega Roga prek Podlipoglava v Dolomite in tamkaj ostali vse do pomladi 1943. Nekako v februarju tega leta je nastala tudi »dolomitska izjava« ustanovnih skupin OF. Predstavniki slovenskega sokolstva in krščanskih socialistov v OF so se v tej izjavi odrekli potrebi po ustanavljanju lastnih strank, kot avantgardo osvobodilnega boja slovenskih ljudskih množic pa priznali Komunistično partijo Slovenije.

Dolomitsko izjavo, ki so jo številnim aktivistom posredovali šele dva meseca kasneje na posvetovanju na Pugledu ob vzhodu Kočevskega Roga, so tedaj podpisali v imenu KP Slovenije Edvard Kardelj, Boris Kidrič in Franc Leskošek; v imenu slovenskega sokolstva Jože Rus in Franc Lubej, v imenu krščansko-socialistične skupine v OF Edvard Kocbek, Tone Fajfar in dr. Marjan Breclj.

Oddajo pripravlja Matija Maležič.

Delegati so še posebej poudarili, da socialistična zveza ne more biti množična in učinkovita brez krajevnih organizacij SZDL in njenih oblik dela. Te so dokaj aktivne tudi po zaslugi neutrudnih aktivistov socialistične zveze, bivših udeležencev NOB. Te čaka še posebej pomembno delo, saj niso redke ocene, da skušajo nekateri mlade odvrniti od socializma ne le s kritiko vsega obstoječega, ampak tudi z načrtnim izkrivljanjem podobe naše preteklosti.

V njej iščejo le deviantne in ekscesne pojave, zato moramo pravilno pristopiti k obravnavi preteklosti in s tem mladim tudi posredovati njene vrednote in cilje.

Leon Mokotar

Karlovi Vari vabijo

Obveščamo člane ZZB NOV, da bo tudi letos lahko odšlo na zdravljenje v Karlove Vari 40 gostov, Prednost imajo občine-ustanoviteljice Banjol. Pisne prijave sprejema Mestni odbor ZZB NOV Ljubljana, Komenskega 7, do vključno 20. aprila 1983.

MO ZZB NOV Ljubljana

naš komentar

Opomin, ki vrednoti sedanost

Mauthausenske sence smrti v Muzeju ljudske revolucije Slovenije v Ljubljani

V okviru letošnjega kulturnega praznika slovenskega naroda sta Muzej ljudske revolucije Slovenije in Muzej narodne osvoboditve Maribor 7. februarja opoldne odprla razstavo slikarja Jožeta Polajnka »Mauthausenske skice«.

Jože Polanjo: avtoportret (1982)

Goste in 68-letnega avtorja pretresljivih dokumentov genocida je pozdravil Stane Mrvič, ravnatelj muzeja, ki je med drugim poudaril, da se slovenski človek tudi ob najhujšem po-

nižanju nikoli ni odrekal ustvarjanja. O uničevalnem nacističnem taborišču smrti nad Donavo blizu Linza, o jetniku Jožetu Polajniku, ki je od avgusta 1941 do pomladi 1942 s končkom svinčnika narisal največkrat na koščke papirja cementnih vreč nekaj nad sto skic svojih sotrpinov, je govoril Janko Kuster-Miškin, eden izmed preživelih mauthausenskih kacetarjev. Očetovska skrb Jožeta Polajnka in Dušana Spindlerja je takrat rešila našega najmlajšega taboriščnika, neboljšenega 16-letnika, da je prestopil Golgoto mauthausenskega uničevanja. In čeprav v koncentracijskem taborišču ni bilo in po vseh pravilih človeške pameti ni moglo biti prostora za umetnost, je mariborski grafik, slikar in ilegalni tiskar Jože Polanjo prav tu, v senci krematorija, kjer si že zaradi napačnega pogleda na predstavnika germanske rase lahko mimogrede izgubil življenje, začel »risati taborišče, njegovo nasilje, grozo, upor in smrt«, kakor je sam zapisal o nastajanju svojih »Skic iz Mauthausna«.

Nekaj presunljivo bridkega je v teh Polajnkovih pričevanjih smrti. Z zamudo dolgih štiridesetih let so lani izšla v knjigi pri mariborskih Obzorjih. Od nekaj več kot sto skic sta jih Polanjo in mladi Kuster ob odpustu spomladi 1942, spet ob ponovnem tveganju življenja, 45 prethotapila iz lagerja. Od 251 Slovencev prvega velikega transporta nas je do pomladi 1942 ostalo živih 118; drugi so pomrli zaradi lakote, ran, trpljenja in najstrahotnejšega ponižanja, ki je kdajkoli doslej bilo namenjeno človeku. Z »otvoritvenim saldrom 133 slovenskih trupel je naš transport odprl nov konto ubitih in upeljenih jugoslovanskih političnih zapornikov, ki se je do maja 1945 povzpela na 12.890 ljudi in se po številu žrtev uvrstila takoj za Sovjeti in Poljake«, je dejal Janko Kuster ob odprtju razstave.

133 mrtvih tovarišev, nekaj nad 55 uničenih Polajnkovih skic, drobnih sličic nečloveškega trpljenja in muk, obtožujočih dokumentov, ki jih je bilo treba odstraniti ob nenadnih kontro-

lah in telesnih pregledih jetnikov. Najožji slikarjevi prijatelji so na sebi, med papirnatimi »cementnimi telovniki«, hranili njegove skice in drobne, včasih le nekaj kvadratnih centimetrov velike porisane lističe, ki jih je priložnostno, ukradene iz taboriščne gradbene pisarne, prinašal slikarju Slavko From. Nekaj več kot polovica pobitih tovarišev iz Starega piskra in mariborskih zaporov, nekaj več kot polovica uničenih Polajnkovih slikarskih zapisov. Eni in drugi polovici ni bilo dano dočakati svobode.

Neuničljivo pričevanje tistih časov pa je po Polajnkovem pogumu vendarle ostalo med nami, kajti »... na papirju je ostajala ena sama gola človeška resnica, a ki je postala protest, obtožba in poslednji človekov upor«, kot je zapisal mauthausenski kacetar Ivan Potrč v uvodni besedi knjige prijatelja-slikarja.

Lani si je prvič razstavljene Mauthausenske

Kacetarska pieta

skice v Mariboru v Prešernovem tednu in po njem ogledalo nekaj nad tisoč ljudi. Zdaj vabijo na ogled s sten muzeja na Celovski cesti 23 v Ljubljani. Zanje se zanimajo tudi že v Beogradu in v še nekaterih naših mestih, razstavi pa se obeta tudi pot v tujino. Tja naj bi v sodelovanju z mednarodnimi borčevskimi organizacijami prišli tudi knjižni prevodi »Mauthausenskih skic«, da bi protifašisti in drugi napredni ljudje po vsem svetu z nami vred začutili, kakšen mogočen krik po miru so Polajnkovi neutišljivi izvirni slikarski zapisi iz 1941-1942, nastali sredi enega najhujših nacističnih peklov.

Tone Gošnik

Preplah v zalivu

Iranska »odločilna ofenziva«

Na ulicah Teherana in po vsem Iranu praznujejo četrto obletnico »desetdnevnega svitanja«, ko je izginilo 2.500-letno perzijsko cesarstvo in ko je po vrnitvi ajatole Homeinija iz izgnanstva Iran postal islamska republika. Tako rekoč sredi slovesnosti, 6. februarja ob polnoči, se je začela tudi obsežna ofenziva iranskih čet proti iraškim položajem. Ofenziva je simbolično dobila ime »svitanje«. Po iranskih pričakovanjih naj bi to »svitanje« postalo zora končne vojaške zmage nad Irakom.

Začetek ofenzive je bil pričakovan, kajti napovedi o »odločilni bitki« so se razširile takoj po trojnem sestanku med Irakom, Sirijo in Libijo, na katerem so sredi januarja znova izrekli mnenje, da je treba zrušiti iraški režim pod vodstvom Sadama Huseina. Srečanje, ki je potrdilo razkol arabskega sveta glede iransko-irake vojne, je sprožilo nov preplah med zalivskimi arabskimi državami, kjer se čutijo najbolj ogrožene pred pohodom iranske islamske revolucije.

Zaskrbljenost je toliko večja, ker iranski verski krogi znova odkrito izjavljajo, »da islamska revo-

lucija ne pozna meja«, ter pozivajo borce na fronti, naj vložijo vse sile v odločilno bitko za zmago.

Izjave so bile minule tedne pospremljene z obsežnimi vojaškimi pripravami. Iran je na bojišče začel pošiljati nove množice prostovoljcev ter organiziral vsedržavno akcijo zbiranja finančnih sredstev ter potrebščin, kot so oblačila, obutev, odeje in podobno. Fanatično preparirani verski zanesenjaki (na bojišču je kar pol milijona Irancev), ki jih je Iran vrgel v ofenzivo, se bojujejo pod geslom, da bodo osvobodili sveto mesto Kerbalo ter odprli pot do Bagdada in do ustanovitve iraške islamske republike. Spremljajo jih besede velikega ajatole Montazerija, »da so vse oči muslimanskega sveta uprte vanje«.

Irak, ki na papirju razpolaga s številčnejšo armado, večjim številom topov in tankov ter s prevlado v zraku, toda z armado, katere morala je načeta, je prisiljen v boj, ki se ga je želel na vsak način izogniti. Vlada Sadama Huseina je privolila na vse mogoče diplomatske pobude, da bi dosegla prekinitev sovražnosti. Sprejela je vse pogoje, ki jih je postavljala Teheran, enega pa vendar ni

mogla, in sicer odstranitev sedanje vladavine in ustanovitev islamske republike. Iranci so hote postavljali pogoje, za katerega je bilo jasno, da ga Irak ne more sprejeti, vedoč, da dela čas v njihov prid.

Ne morda samo zaradi tega, ker številčnejše prebivalstvo Irana lažje prenaša visoko stopnjo vojaških izgub na bojišču, temveč predvsem zato, ker je ekonomsko očitno v boljšem položaju kot Irak. Iran je namreč znova dvignil proizvodnjo nafte na 3,2 milijona sodčkov dnevno, medtem ko Irak danes načrpa le kakih 600.000 sodčkov nafte. Iran ima dovolj denarja, da obnovi svojo orožarno, Iraku finančnih sredstev vse bolj primanjkuje in kaže, da so se zadnje čase zmanjšali tudi denarni prispevki zalivskih držav, ki same dobivajo manj denarja za nafto.

Iranska ofenziva prinaša nove nevarne preizkušnje na Srednji vzhod in kaj lahko povzroči razširitev spopada, kajti večina arabskih držav se upravičeno boji, da se bo zamah iranske islamske revolucije ob morebitni zmagi v vojni z Irakom nadaljeval. Nove preizkušnje utegne razvoj dogodkov na bojišču med nevrščenima Irakom in Iranom v prihodnjih tednih prinesiti tudi nevrščenemu gibanju, ki se pripravlja na sedmo vrhunsko konferenco.

J. P.

Bodimo – neresni?

Menda je še zmeraj huda žalitev, če komu očitaš, da je neresen. »Bodimo resni!« je ena skorajda svetih zapovedi, čeprav tega gesla nikjer ne izobešajo tako, kot smo včasih tudi pri nas hoteli s kar najbolj napihnjenimi črkami priklicati na ta svet pamet in celo raj. Potrdilo pa se je le, da beseda ni konj in ne zaleže niti toliko kot tableta proti glavobolu. Z besedami ni mogoče nikogar nasititi (pač pa smo že od zdavnaj siti besed), ne odžejati. Beseda menda ni tudi zdravilo. Škoda! Koliko deviz bi si lahko prihranili. Sicer skušamo tudi zdravila nadomestiti z besedami, kakšen pa je učinek, bo treba še počakati na ugotovitve kakšne doktorske ali magistrske razprave. Nasploh je mogoče trditi – izkušen je dovolj – da ni velikega razločka med resno in neresno besedo, saj se ljudje prav tako ravnamo po neresnih kot po resnih besedičenjih, zapovedih ali prepovedih, nasvetih ali pridigah. Radi sicer veljamo za resne, čeprav smo rajši neresni in rajši se krohotamo plehkimi klobasanjem kakor pa lastni preproščini.

Resni smo, resni, propaganda, naj bi bili neresni, bo odveč! Prav imate – odveč! Saj nam je kar prirojeno, da smo neresni in stežka pričakamo zlasti tako veliko priložnost, kakršna je predpust. V tem »presnetem času« (menda ga je tako imenoval že Prešeren) moramo biti neresni po nekem nenapisanem zakonu. Neresnost je torej naša (družbena?) dolžnost. O tem ni treba dvomiti, saj vendar predpustne prireditve, od maskarad, plesov, sprevedov, »karnevalov« do gledaliških predstav štejemo med kulturne »dejavnosti«. Nikar ne ugovarjajte! Saj vendar pri nas sodi med kulturne prireditve vsak folklorni nastop, ki je njegova poglavitna značilnost, da so nastopajoči našemljeni. Bilo bi zelo neresno, nespodobno ali kar nekulturno kaj pripomniti o tako pomembnih, tako rekoč vsenarodnih prireditvah v tem slovesnem času. To bi bila žalitev naše pradačne preteklosti, ko smo imeli še vsemogočne vrače, obrede v čast in slavo božanstvom za pospeševanje vseh vrst razmnoževanja ali rodovitnosti. Bilo bi pa tudi neodpušljivo škodljivo našemu kmetijstvu, ki ga je pač treba pospeševati (vsaj!) tudi ali predvsem s kurentovanji, če že vsa druga čaranja – na višji ravni – ne zaležejo.

Torej čisto resno – bodimo neresni! S poglodelno resnostjo je treba ovrednotiti, kot se temu pravi, tako razveseljivo, živahno, splošno, kar mogočno kulturno, turistično in, navsezadnje, kmetijsko-pospeševalno dejavnost, tako da bomo končno ugotovili, da je to popolnoma v duhu »naših stabilizacijskih prizadevanj«. Sicer pa, čemu še ta propaganda? Saj smo, ali ne, kar se da neresni? Tega nam ne sme nihče očitati! Upajmo vsaj, da ni potrebna še kakšna posebna kampanja, ki bi naj neizpodbitno dokazala, da smo šeme – na višini, ne da bi to morali dokazovati še s kakšnimi krinkami.

efes

Kitajsko odpiranje v svet

Daleč so že časi, ko je bila Kitajska, ta po številu prebivalstva največja država na svetu, tako rekoč povsem ločena od vsega ostalega sveta, ko ni imela kaj prida razvitih ne gospodarskih ne političnih odnosov z drugimi državami. Po letu 1960, se pravi po sporu s Sovjetsko zvezo pa Kitajska z izjemo menda samo Albanije, ni imela kaj prida stikov z nobeno drugo evropsko državo ne po državni, še manj po partijski liniji.

Dobro desetletje je bilo potrebno, da je Kitajska premagala vse zunanje ovire in tudi notranje, ki so ji branili normalne zveze z zunanjim svetom. Vsekakor je bila normalizacija odnosov z Združenimi državami v začetku sedemdesetih let tisti dogodek, ki je označil prelomnico v zunanji politiki Kitajske. Danes je Kitajska – ne glede na trenutno stanje odnosov z nekaterimi državami, zlasti s Sovjetsko zvezo in Združenimi državami Amerike – v resnici popolnoma vključena v celotno mednarodno življenje in je že pred časom postala zelo dejavna članica svetovne organizacije, pa tudi sicer tvorno posega v celotna mednarodna dogajanja. Kitajska je sicer zavzela v mednarodnem življenju povsem svojevrstno mesto in vlogo. Je velika sila, vendar si ne lasti vseh tistih značilnosti, ki označujejo položaj drugih dveh velesil na svetu, Združenih držav in Sovjetske zveze. Kitajska predvsem ni blokovska

država, ne pripada nobeni vojaško politični zvezi, pa tudi sama nima ob sebi satelitov, kot to velja za drugi dve velesili. Za razliko od njiju sodi Kitajska k deželam v razvoju in se tudi sama prištevata mednje. V zadnjem času so njena politična izhodišča in stališča o vrsti mednarodnih vprašanj podobna ali enaka stališčem nevrščenih držav, pa vendar se Kitajska sama ne prištevata k nevrščenim četudi je njena ocena nevrščenosti najbolj pozitivna izmed vseh drugih velesil.

V zadnjem času se Kitajska zunanja politika loteva posameznih akcij, ki kažejo na to, da se želi Kitajska čim tesneje povezati zlasti z deželami nerazvitih delov sveta, hkrati pa ohraniti kar se da neodvisen in samostojen položaj v mednarodnem življenju, se pravi, noče biti karta v rokah nobene izmed velikih sil. Trenutno morda najbolj daljnosežne poteze v kitajski zunanji politiki se kažejo v težnji po normalizaciji odnosov s Sovjetsko zvezo, o čemer že teko pogajanja. Zbliževanje med poglavitnima socialističnima državama pa bo brez dvoma težaven in bolj dolgotrajen proces. Uspeh pogajanj bo kajpada odvisen od obojestranskega spoznanja koristnosti take politične odločitve.

Še druga smer v kitajski zunanji politiki se je vidno pokazala v zadnjem obdobju. Gre za težnjo Kitajske, da bi se kar je moč trdno zasedla na obširnem območju afriške celine. Kitajska sicer tudi doslej ni bila

povsem neznana v afriškem prostoru. Vendar je narekoval spor njeno ravnanje v Afriki s Sovjetsko zvezo. Vedno se je Kitajska postavljala na stran tistih sil v Afriki, ki so bile v sporu s Sovjetsko zvezo. Prišlo je tako daleč, da je na primer v Angoli med osvobodilnim bojem podpirala gibanja, ki so bila bolj v službi tujih interesov kot pa angolskih. Nedavno potovanje predsednika kitajske vlade po vrsti dežel afriške celine pa je dokazalo, kako si Kitajska želi biti gospodarsko in politično navzoča na vsej afriški celine.

Vzporedno z navezovanjem državnih, političnih in gospodarskih odnosov s tujino se je tudi kitajsko partijsko vodstvo čedalje bolj odpiralo k drugim partijam. Začetek navezovanja stikov z drugimi partijami je označila normalizacija odnosov med kitajsko partijo in Zvezo komunistov Jugoslavije leta 1978. Dve leti pozneje je kitajska partija med obiskom voditelja italijanskih komunistov Berlinguerja na Kitajskem uredila odnose tudi z italijansko partijo, kar je pomenilo priznanje evrokomunizma. Sledile so kmalu še druge partije, med njimi tudi francoska, ki je prav tako obnovila stike s kitajsko partijo. Ta proces še teče in vse kaže, da je kitajsko partijsko vodstvo že odločilo normalizirati odnose in odpreti sodelovanje tudi s sovjetsko partijo.

Drago Košmrlj

naš komentar.

V Koroškem pokrajinskem muzeju revolucije v Slovenj Gradcu Obogatena prizadevanja

Prebivalci, zlasti pa borci in aktivisti občin Radlje, Dravograd, Slovenj Gradec in Ravne na Koroškem, se desete obletnice ustanovitve OF Slovenije še posebej radi spominjajo. Prav takrat so v Slovenj Gradcu ustanovili muzej revolucije. Prizadevanost posameznikov je bila zelo velika. Med njimi velja še posebej omeniti zagnanega muzealca in zgodovinarja Bogdana Žolnirja, prvega ravnatelja, ki je še danes njihov nepogrešljiv ter neustrojen sodelavec, svetovalec, saj mu ne pravijo zastoj naš starosta. Tako je tudi prav, ker je kar trideset let ravnateljaval.

V dvaintridesetih letih je muzej dosegel ne le velik napredek, temveč se je tudi uveljavil kot nepogrešljiva ustanova v severozahodnem delu Slovenije. Pred dvema letoma je prerasel v Koroški

pokrajinski muzej revolucije. Najbrž je eden najbogatejših v naši ožji domovini. V njem hranijo okoli 7.000 raznih dokumentov. Gre za fotografije, pisanje zgodovinskih virov. V okviru stalne zbirke od 1918 do 1945 je okrog 1.600 raznih slik in dokumentov. V vitrinah so razstavili blizu tisoč večjih in manjših kosov muzealij in žigov, kar je razmeroma zelo veliko.

Muzej je zelo obiskan. Samo lani so našli okrog 9.500 obiskovalcev. Le-teh je bilo seveda še več, saj si je samo razstavo vstaja jugoslovanskih narodov in narodnosti ogledalo okrog 3.500 ljudi. Tako so torej v lanskem letu zabeležili okrog 13.000 obiskovalcev. Zanimivo je, da med njimi prevladuje šolska mladina.

Muzej tudi zelo dobro opravlja vzgojnoizobraževal-

ne poslanstvo. Učenci različnih šol s Koroškega v okiru preučevanja zgodovine in spoznavanja družbe po njihovem učnem načrtu imajo pouk kar v muzeju, kjer imajo na voljo raznovrstne pripomočke in ponazorila. Pri tem jim seveda še kako zavzeto pomagajo tamkajšnji muzejski delavci.

Ena izmed pomembnejših nalog muzeja v prihodnjih letih je vsekakor sodobnejša ureditev obstoječega arhivskega gradiva. Ta naloga je pravzaprav dolgoročna, saj bo treba urediti obilico raznovrstnih virov. V tej zvezi nameravajo ustanoviti dokumentacijski center o koroškem partizanstvu. Glavno je vprašanje prostora in pa zbiranje tega gradiva. Sicer so ga zbrali že veliko, vendar ga še precej na terenu pri posameznih ljudeh, ki ga še hranijo kot dragocen spo-

min. V okviru tega centra bodo zbirali tudi gradivo in druge dokumente o povojni socialistični graditvi.

Letos bodo koroški muzealci pripravili stalno razstavo na Zupankovi domačiji v občini Radlje ob Dravi o bojih Lackovega odreda. Večjo razstavo nameravajo organizirati o partizanskih enotah, ki imajo svoje domovine v koroških občinah. Po nekaterih šolah bodo uredili spominske kotičke, tako n. pr. v Šmiklavžu pri Podgorju, v Libelcih pri Dravogradu pa o priključitvi te vasi k Jugoslaviji.

Poleg tega sodelujejo pri organiziranju pohodov po poteh NOB v teh krajih. Povezani so z drugimi muzeji v Sloveniji, pred kratkim so navezali stike še z muzejem jugoslovanskih narodov in narodnosti v Beogradu.

Lani so odprli razstavo o

Delovni kolektiv muzeja

kurirskih zvezah na Koroškem, o partizanskem tisku in o partizanski saniteti. Nekateri predmeti na razstavah so izredno zanimivi, n. pr. zobozdravstveni instrumentarij Pavčkovih bolnišnic iz let 1943-1945, partizanski vojaški in civilni tisk ter sistem organiziranja kurirskih zvez, ki so to delovale že od vsega začetka narodnoosvobodilnega gibanja.

Zelo tesno sodelujejo s Slovenci v zamejski Koroški. V kratkem bodo pripra-

vili razstavo od 1918 do 1945, v katero bodo zajeli prvo svetovno vojno, boje za severno mejo do leta 1920, koroški plebiscit in nemško okupacijo. Razstava bo tudi nazoren prikaz o narodni zavesti na slovenskem Koroškem in pri nas.

V Koroškem pokrajinskem muzeju revolucije je zaposlenih šest delavcev, na čelu je Risto Stojanović, ravnatelj muzeja.

Drago Miklavec

Nalog je veliko

Program varstva, urejanja in vzdrževanja grobov borcev, internirancev in drugih žrtev sovražnikovega nasilja iz 2. svetovne vojne, spomenikov, spominskih plošč in drugih objektov iz NOB in revolucionarnega gibanja v občini Lendava za letošnje leto je sestavljen iz dveh programov. Letos poteka že četrto leto, odkar je bil podpisan družbeni dogovor, s katerim so se podpisniki dogovorili o načinu in postopku za varstvo, urejanje in vzdrževanje grobov borcev NOB in borcev za severno mejo (1918 in 1919).

Prvi program, ki se nanaša na varstvo, urejanje in vzdrževanje grobov borcev, spomenikov in spominskih plošč, postavljenih padlim borcem in žrtvam fašistične-

ga nasilja, je zagotovljen s proračunom skupščine občine Lendava za letošnje leto. Drugi program pa zajema varstvo, urejanje in vzdrževanje spominskih plošč in drugih spominskih obeležij iz NOB in revolucionarnega delavskega gibanja. Dodatna sredstva bodo prihajala iz kulturne skupnosti Lendava ob sodeluži sredstev kulturne skupnosti Lendava ob sodeluži sredstev Kulturne skupnosti Slovenije ter podpisnikov samoupravnega sporazuma.

V prvem programu je zapisano, da za redna obiskovanja grobov borcev poskrbi OO ZZB NOV Lendava. Delegacija občinskega odbora ZZB NOV Lendava tudi dvakrat letno obišče spomenik internirancem v Šarvar-

ju na Madžarskem. Predvidena je obnova spomenika Srečku Puklavcu v Strehovcih. Drugi program pa je od prvotnega načrta nekoliko okrnjen, kajti sredstva so skržena na minimum. Ureditve spominske sobe narodnega heroja Stefana Kovčiča v Nedelici ostaja vseeno v programu, prav tako tudi postavitev kačipotov in drugih oznak v skladu z zakonom o varstvu narave in kulturne dediščine.

V lanskem letu je bila predvidena sanacija rojstne hiše Miška Kranjca v Veliki Polani, vendar se zaradi finančnih težav tega dela niso lotili. Sredstva v ta namen zbirajo ob pomoči kulturne skupnosti Slovenije in občinskih kulturnih skupnosti Murske Sobote in Lendave. Z zbranim denarjem bodo popravili najprej ostrežje Kranjčeve domačije, vzdrževali in urejali pa bodo tudi nekatere objekte, kot je Co-

pekovi mlin v Mali Polani.

Pri vzdrževanju objektov bi lahko veliko pomagali pokrovitelji, zato bi jih bilo potrebno pritegniti k akciji in bolj zainteresirati, da bi skrbeli za »svoje« objekte. Tudi usoda rečnega mlina, ki je bil pri gramoznici v Petišovcih, je še vedno nedorečena. Mlin je trenutno na reki Muri pri Hotizi, ker ga Viba film potrebuje za snemanje v zimskem času. Kako bo z mlinom, ne vemo, ker je za obnovo potrebno veliko denarja. Zavod za spomeniško varstvo iz Maribora je celo predlagal, da bi mlin odstopili Zdravilišču Radenci. Vendar v Lendavi vztrajajo, naj bi mlin le ostal v njihovi občini, kajti dogovorjeno je že bilo z gostinskim podjetjem Integral iz Lendave, da bodo to etnološko zanimivost pripeljali pred hotel Lipa v Lendavi, kjer naj bi tudi ostal.

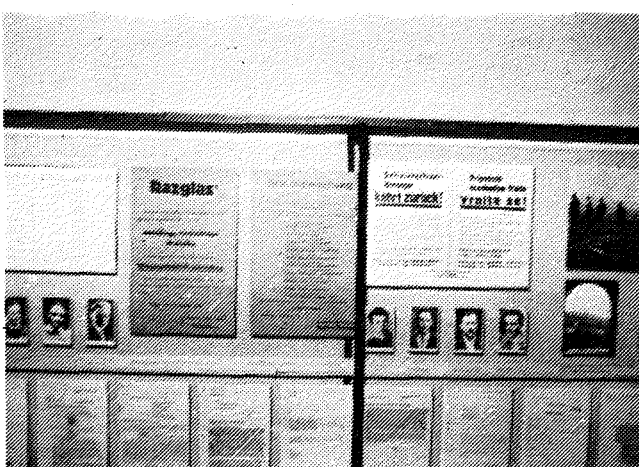
Jože Žerdin

Poljska Treblinka

V Dravogradu, kjer je danes sedež občine, je bila v kletnih prostorih znana gestapovska mučilnica. V spominskih sobi so razstavljeni številni in raznovrstni originalni predmeti in dokumenti, ki govorijo o pretresljivi dobi nemske okupacije na Koroškem. Tam bo poslej stalna spominska razstava.

Nemogoče je ugotoviti, koliko ljudi je bilo v teh prostorih zaprtih in ubitih. O tem sploh ni nobenih virov. Gestapovci (baje, da so bili v glavnem sami Avstrijci) so uničevali ne le seznane ljudi, temveč tudi druge dokaze, iz katerih bi bilo mogoče kakor koli sklepati o številu jetnikov.

Predvidevajo, da naj bi bilo v dravograjski gestapovski mučilnici zaprtih, ubitih, ustreljenih ali pa da so umrli zaradi posledic, nekaj nad 600 ljudi. Številka bo vsekakor precej višja; prvič zato, ker so v te zapore pošiljali ljudi iz raznih krajev mislinsko-mežiške doline, ali pa še od kod drugod, drugič pa, ker so gestapovci veliko posameznikov metali v Dravo, zlasti so to radi počenjali ponoči ali pa v

Razstavljeni dokumenti v spominski sobi

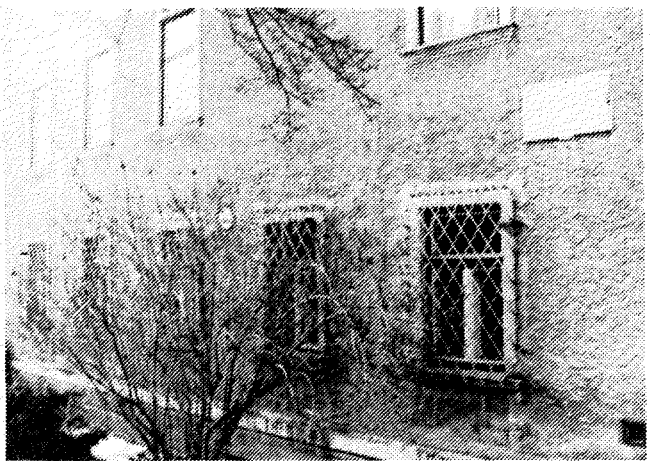
zgodnjih jutranjih urah. To početje so sicer neverjetno skrivali, vendar pa so grozljive novice le prihajale na dan. Tako vedo povedati posamezni starejši ljudje iz okolice.

Poznavalci dravograjske gestapovske mučilnice jo po njeni surovosti primerjajo s koncentracijskim uničevalnim taboriščem Treblinko na Poljskem. Tukaj je vladal sistem strahovitega sadističnega izživljanja nad jetniki. Ljudje, ki so bili v tej mučilnici, so morali iz lobanj, piti človekovo vodo, zraven pa je gorela sveča, piti so morali tudi krop...

Pri vsem tem pa so jih še strahovito pretepali. Nekatera pričevanja so zapisana, druga pa posneta na magnetofonske trakove. Vse to in pa druge dokumente hrani Koroški pokrajinski muzej v Slovenj Gradcu.

Danes po 50 letih, ko je prišel Adolf Hitler v Nemčiji na oblast in ko se je začel fašizem, so taka in podobna pričevanja še toliko bolj pomembna, da res ne bi bilo nikoli več fašizma in tudi ne vojne.

Drago Miklavec

Del poslopja v Dravogradu s spominsko ploščo

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Kranj - Pozornost dobre de

Na letni konferenci ZB Strazišče 22. 1. 1983 so meni in tovarišu Jožetu Kavčiču kot najstarejšima članoma poklonili šopka nageljčkov. Bila sem tako presenečena, da sem se le na kratko zahvalila, ker take pozornosti nisem pričakovala. Med razpravo sem premišljevala, kako naj se zahvalim, pa nisem mogla do pravih besed. Šele po tako lepo preživetem večeru sem doma premišljevala kaj vse bi lahko povedala o uspešnem delu naše organizacije. Po tej poti bi se rada zahvalila predsednici Zaleto-ovi, odboru in vsem tistim, ki pomagajo pri delu, za ves trud in skrb za nas, da nam je lepo.

Slišali smo na konferenci iz poročil o velikem opravljenem brezplačnem delu v spominskem parku, vzdrževanju spomenikov in spominskih obeležij, organizaciji komemoracije, pogrebom, raznih praznov in srečanj, o obisku bolnih članov itd.

Posebna priznanja zaslužijo organizatorji pri srečanjih in pogostitvah naših članov, kjer nam s kulturnim programom pevec »Svobode« in učencev ter učiteljskega kadra osnovne šole Lucian Seljak priredijo nepozabne ure, ki človeka ganejo do solz.

Mihaela Bizovičar

Maribor - Skupščina ZB v KS Ivan Cankar

Dne 25. januarja so se zbrali (sicer v skromnem številu) člani Združenja borcev NOV Ivan Cankar v Mariboru na svoji letni programski konferenci. Organizacija je izgubila v lanskem letu 9 članov in ima sedaj 122 članov.

Odločno so podprli stabilizacijo, toda ne tiste, ki se opredeljujejo samo z besedami. Decembrski sklepi zvezne skupščine na primer niso bili v skladu z razglašeno politiko stabilizacije, saj so proračunski izdatki precej višji, kot se predvideva za zvišanje družbenega proizvoda.

Borčevska organizacija prek svojih delegatov najtesneje sodeluje z organi krajevne skupnosti. Na skupščini so z obžalovanjem sročili, da občina Pulj ni privolila v podaljšanje pogodbe o uporabi objektov počitniškega naselja v Valovinah.

Komisija za pogrebne poslovitve je poskrbela, da smo se od naših pokojnih borcev dostojno poslovili. Komisija za negovanje in razvijanje tradicij NOB je uresničevala svoj program dela. Člani naše organizacije so bili navzoči na raznih praznov in manifestacijah, pa tudi ob spominskih dnevih na osnovni Pulj ni privolila v podaljšanje pogodbe o uporabi objektov počitniškega naselja v Valovinah.

Člani komisije za socialna in zdravstvena vprašanja so v minulem letu opravili 85 obiskov na domovih borcev. Komisija za invalidska vprašanja je organizirala posvetovanje z borci invalidi.

Članov, ki so prejeli državna odlikovanja je 78, nobenih odlikovanj pa še nima 44 članov. Skupščina je sprejela sklep, da v letošnjem letu organiziramo izlet na Brione ter na Osankarico.

Tovariš Marjan Stenovec je obširno pojasnjeval spremembe predpisov s področja pokojninskega in zdravstvenega varstva borcev.

Ob koncu smo opozorili člane borčevske organizacije, da nastopijo s prepričljivo besedo povsod, kjer se pojavlja nevarnost vnašanja sovraštva in mrznje med narodi Jugoslavije.

Rado Pušenjak

IZ DELA BORČEVSKIH ORGANIZACIJ

Na obisku pri OK ZRVS Ljubljana Vič-Rudnik

»Lahko je delati, če je večina članstva delavna!«

Občinska konferenca Zveze rezervnih vojaških starešin Ljubljana Vič-Rudnik je prav gotovo ena največjih organizacij rezervnih starešin v republiki. Znani so tudi po tem, da so ena najboljših v Sloveniji. O tem pričajo doseženi rezultati in pa obiski. To občinsko organizacijo sta med drugimi obiskala tudi predsednik zvezne konference ZRVS Jugoslavije in pred nedavnim predsednik ZRVS Bosne in Hercegovine.

Sicer pa šteje ta organizacija več kot tri tisoč članov, od katerih jih je skoraj 1680 oficirjev, 36 članov je brez čina – od tega je šest žensk – drugi pa so mlajši oficirji. Razdeljeni so v 25 krajevnih organizacij. Ta razdelitev pa se ne ujema z razporeditvijo krajevnih skupnosti v občini, ker preprosto v vseh KS ni dovolj rezervnih starešin, da bi ustanovili svojo organizacijo. V takšnih krajevnih skupnostih delujejo aktivni. Poleg tega imajo aktivne še po nekaterih osnovnih šolah. Od trinajstih šol imajo aktivne v sedmih, in sicer v Velikih Laščah, Brezovici na Igu, Trnovem, OS Oskarja Kovačiča, Podpeč-Prešerje, in v Horjulu. Zelo dobro sodelujejo tudi s srednjo tehnično šolo, ki je v njihovi občini, vendar je v tej šoli močno navzoča tudi mestna organizacija ZRVS. V drugih osnovnih šolah pa delujejo člani tamkajšnjih krajevnih organizacij. So mentorji obrambnih krožkov, prav tako pa tudi pripravljajo vse za obrambne dneve. Še posebej

so rezervni starešine iz občine Ljubljana Vič-Rudnik poudarili na sodelovanju z Zavodom za slepo in slabovidno mladino. Z njimi so večkrat odšli na pohode in pripravili vaje v streljanju. Nepopisno je bilo veselje otrok, ko so v roke prijeli malokalibrske puške, še večje pa je bilo veselje, če je kateri zadel tarčo. Prav tako pa organizirajo obrambne dni za gojence zavoda.

Rezervni starešine z Viča imajo še eno posebnost. Tako kot pri vseh občinskih konferencah deluje tudi pri njih komisija za vojaškostrokovno usposabljanje in idejnopolitično izobraževanje. Ko ta komisija določi program dela in teme za predavanja, se sestane posebna komisija, ki predloži, katera pedagoška sredstva naj bi uporabljali predavatelji med predavanji. To komisijo sestavljajo strokovnjaki s področja pedagogike in andragogike, ki so vsi tudi rezervni starešine. Tako skušajo doseči najboljše pogoje, da bi člani na predavanjih jasno

spoznali, kaj jih čaka med delom na terenu. Za izobraževanje članstva in tudi prebivalstva pa skrbi predavateljski aktiv, ki ima triindvajset članov. Za predavatelje pripravijo pripravljalne tečaje, nato se pripravljajo še vsak zase. Nato pa se zberejo in še enkrat skupaj predelajo teme in pojasnijo vse nejasnosti. Pri izobraževanju članstva imajo že nekaj let seminarski način dela. Na predavanja povabijo do 60 članov, in zato morajo nekateri krajevne organizacije deliti. Druge pa spet združevati. S takim načinom dela so zelo zadovoljni, da je do-

Marjan Knaus, ki je sekretar občinske konference ZRVS, pa je zelo zadovoljna s sodelovanjem s postaja milice. O načinu sodelovanja in razširjenosti pa priča dejstvo, da postaja milice dela tudi kot aktiv ZRVS.

ber, pa kažejo tudi doseženi rezultati. Tako kot v večini drugih občinskih konferenc tudi oni že tretje leto vabijo člane na predavanja. Odziv članov je dober, čeprav bi bil lahko še boljši. Vsako leto maja pripravijo prvi preizkus znanja, ki obsega teme predavanj. Udeležba je bila lani 86-odstotna. Septembra ali oktobra pa znova pripravijo preizkus, vendar takrat za zamudnike. Lani so imeli veliko takšnih članov, pri katerih so ugotovili, da so bili med preizkusi znanja na rednih vojaških vajah.

Večina članov ZRVS je v občini zelo aktivna in delavna ali v krajevni skupnosti in v organizaciji združenega dela ali samoupravnih telesih ter delegatskih skupščinah. Redno se udeležujejo vseh akcij njihove organizacije. Vendar jih je nekaj, ki že vrsto let »spijo spanje pravičnega«. Nekaj so jih že obravnavali na samoupravnem razsodišču. Obravnavani člani so sicer obljubili, da se bodo bolj aktivno vključili v delo, vendar nadaljujejo po starem. Zato razmišljajo, da bi proti njim uvedli strožje ukrepe.

Sodelovanje z drugimi družbenopolitičnimi organizacijami v občini, predvsem pa v krajevnih skupnostih je zelo dobro. Organizacijo ZRVS zelo upoštevajo, saj se

Predsednik OK ZRVS Ljubljana Vič-Rudnik Alojz Dolničar pravi, da zelo uspešno sodelujejo z vojašnico Maršala Tita, občinskim štabom TO, civilno zaščito in drugimi obrambnimi strukturami.

zavedajo, da je nepogrešljiv del pri obrambnem usposabljanju prebivalstva. Še posebej dobro sodelujejo z ZB NOV in ZSMS. Radi poudarijo, da to sodelovanje ni forumsko, ampak življenjsko, vsakdanje v krajevnih skupnostih, to pa je boljše, kot pa vsi sklepi v forumih.

Z mladino še posebej sodelujejo. Krajevna organizacija in osnovna organizacija mladine budno spremljata delo posameznih mladincev, ki so kandidati za šole rezervnih starešin. Menijo, da gre do njihove občine res najboljše v te šole. Po vojaškem roku pa vsakega, ki je končal

ŠRO, pokličejo na pogovor in mu nakažejo možnosti za delo v organizaciji in kje bi lahko deloval.

Vključujejo se tudi v kadrovanje mladih za vojaške poklice. Vendar menijo, da bi se JLA lahko bolj vključevala v ta proces. Starešine JLA bi morali bolj obiskovati šole in učencem pripovedovati o vojaškem poklicu in življenju. Morali bi tudi bolj uporabljati sodobna propagandna sredstva.

Ob koncu še povejmo, da imajo rezervni starešine iz občine Ljubljana Vič-Rudnik v Zapotoku svoj izobraževalni center. Uredili so ga v stari podružnični šoli, nedaleč stran pa je tudi strelišče. V Domu, ki se uradno imenuje dom borcev in mladine, je bil ustanovljen proletarski udarni bataljon Tone Tomšič. V njem lahko prespi petdeset ljudi. Dom uporabljajo tudi drugi. Zdaj pa se bojijo, da bodo bencinski boni precej omejili možnosti za uporabo doma.

Prav gotovo bi se o delu in dejavnosti rezervnih starešin iz ljubljanske občine Vič-Rudnik lahko zapisalo še veliko. Dejavnosti je veliko, pa tudi ljudi, ki so željni dela, ne manjka. Zato bo ta organizacija še vnaprej dosegala takšne rezultate, kot jih je do zdaj, ali pa še boljše.

Bojan Kuntarič

Dobro se znamo organizirati

V pravkar minulemu letu smo velik del aktivnosti v družbenopolitičnih organizacijah, samoupravnih in drugih organih posvetili pripravi in izvedenju akcije NNNP 82. Tokrat smo izvajali akcijo že tretjič. Vse dosedanje akcije so bile uspešne in množične. Tako je dejal Matija Pajnkihar, član predsedstva mestne konference SZDL Maribor, ko je ocenjeval akcijo NNNP 82 v Mariboru. Akcije so po njegovih besedah pritegnile mnogo delovnih ljudi in občanov, dvignile njihovo zavest o potrebi stalnih priprav za obrambne in samozaščitne naloge ter pokazale, da se znamo v izrednih razmerah dobro organizirati.

Že v začetku lanskega leta so se v Mariboru dogovorili za aktivnost in na področju požarne in prometne varnosti, za aktivnosti na področju organiziranja in usposabljanja Civilne zaščite in Narodne zaščite in za izvajanje množične samozaščite v vseh de-

lovnih in bivalnih okoljih. Aktivnosti akcije NNNP so usmerili predvsem v kontinuirano izvajanje skozi vse leto s ciljem, da bistveno prispevajo k zmanjšanju prometnih nesreč in požarov, odpravi nevarnih žarišč, osveščanju ljudi in h krepitvi varnostne kulture ter k boljši organiziranosti in usposobljenosti Civilne zaščite in Narodne zaščite. Posebno skrb so posvetili tudi množičnosti konkretnih preventivnih dejavnosti delovnih ljudi in občanov za spreminjanje obstoječega stanja in odpravo žarišč, izvajanja praktičnega usposabljanja, družbenopolitični akciji vseh subjektivnih sil za odločno spreminjanje odnosov do požarne varnosti, prometne varnosti, družbenega premoženja in do izvajanja vseh nalog na področju družbene samozaščite.

Prve analize v Mariboru kažejo, da so v vseh temeljnih sredinah vložili resne na-

pore, da bi dosegli določen premik v samozaščitnem osveščanju in usposabljanju ljudi in odpravili obstoječe stanje in žarišča na področju požarne in prometne varnosti. V krajevnih skupnostih in ozdih so bili v večini opravljeni preventivni pregledi o stanju požarne varnosti. Nekateri enote Civilne zaščite so imele vaje. Izveden je bil mesec požarne varnosti, ki sta ga organizirala občinska gasilska zveza Maribor in mestni štab Civilne zaščite. Organizirali so tudi več tekmovalnih šolske mladine, enot za prvo medicinsko pomoč, enot za gasilsko tehnično reševanje in drugih enot. Z ocenami organiziranosti ob elementarnih in drugih nesrečah je bil seznanjen širok krog ljudi v krajevnih skupnostih in ozdih in na podlagi tega so bili sprejeti ustrezni ukrepi. Pripravili so tudi veliko akcij s področja prometne varnosti. Zelo aktivna je bila Uprava za notranje zadeve Maribor s postaja-

mi milice, prav tako pa tudi nekateri nosilci v krajevnih skupnostih in šolah. Za novinarje so organizirali okroglo mizo in jih seznanili s problematiko požarnega varstva na območju mariborskih občin. Na nekaterih poplavnih področjih so pripravili vaje za primer večjih poplav. Večina krajevnih skupnosti je izdala za gospodinjstva posebno številko glasila o akciji NNNP 82. Kljub vsem naporom pa v nekaterih delovnih organizacijah niso ustrezno in samozaščitno ravnali, in je zato pri nekaterih požarih nastala velika gmotna škoda (na primer Surovina). Tudi na področju prometne varnosti, s stanjem se ne morejo biti zadovoljni, saj bo na tem področju potrebno še dosti dela, da bi zmanjšali število prometnih nesreč, smrtnih žrtev in huje poškodovanih udeležencev v javnem prometu. V Mariboru bodo zadovoljni šele takrat, ko se bodo pokazali rezultati akcije NNNP v manjšem številu nesreč, požarov in v manjšem številu žrtev in manjši gmotni škodi,

M. K.

Kako razširiti sodelovanje z mladino?

V krajevni organizaciji Zveze rezervnih vojaških starešin v Dolenjskih Toplicah so v minulemu letu dobro delali. Najbolj je bila aktivna komisija za vojaškostrokovno usposabljanje in idejnopolitično izobraževanje, ki je pripravila predavanja o protidiverzantskem in protiterorističnem delovanju, o vojaškopolitičnem položaju doma in v svetu, o eksplozivih, minah in drugem. Prav tako pa je pripravila seminar in preverjanje znanja za vse svoje člane.

Komisija za podružabljanje SLO in DS se lahko pohvali z uspešnim sodelovanjem s celodnevno osnovno šolo »Baze 20.« Člani ZRVS so mentorji obrambnega krožka in sodelujejo pri pripravi obrambnih dni. Med drugim so osnovnošolce seznanili z orientacijo na ozemlju, na obisk so povabili skupino vojakov, ki je učenje seznanila s pehotnim orožjem, obiskala pa jih je tudi skupina gojencev vojaških akademij in jih seznanila z vojaškimi poklici. Skupaj z vojniki in učenci so pripravili tudi pohod na osvobojeno ozemlje od Dvora, prek Dolenjskih Toplic do Straže, skupino učencev pa so pripravili za pohod po poteh 15. divizije. V počastitev dneva JLA in 30-letnice ZRVS so pripravili proslavo.

Glavna slabost v delu organizacije pa je ta, da delo sloni v glavnem na ramah predsednika KO in predsednikov komisij. Nekaj članov, ki so že dalj časa nedelavni, so predlagali v obravnavo častnemu razsodišču.

Zato so rezervni vojaške starešine iz Dolenjskih Toplic na letni programski konferenci, ki je bila konec januarja, posebej poudarili akcije, s katerimi naj bi razširili stike z mladino in povečali aktivnost članstva. Med številnimi akcijami, ki jih načrtujejo za letošnje, naj omenimo le tehnični zbor kot novo obliko sodelovanja med ZRVS, mladino in taborniki. Tako se bodo udeleženci praktično seznanili z nekaterimi vojaškimi veščinami, zbor pa se bo končal z družabnim srečanjem. Po programski konferenci so si udeleženci ogledali film in poslušali predavanje o oblikah odpora začasno zasedenemu ozemlju.

Tanja Čibej

Minulo delo je bilo dobro

Krajevna konferenca ZRVS, ki zajema tri krajevne skupnosti: Boričev, Dol in Šentjakob, je 18. januarja pripravila svojo letno konferenco v delovni organizaciji Belinka v Šentjakobu. Najprej so si pod vodstvom direktorja TOZD Perkemija, magistra Marjana Cerarja, ogledali tovarno, seznanili so se z njenim razvojem in proizvodnjo. Potem so imeli predavanje – okupacijski sistem v sodobnih razmerah, sile in postopki napadalca na začasno zasedenem ozemlju. Ta tema je določena za letošnje strokovno usposabljanje ZRVS.

Po predavanju je bila konferenca. Nagovoril jih je

predsednik organizacije Ciril Grad, tajnik Franc Lukežič pa je podal poročilo o minulemu delu in program letošnjega dela. V imenu predsedstva občinske organizacije ZRVS je konferenco pozdravil njen sekretar Vilki Ramovš in navedel nekatere predloge, ki bi jim olajšali izvajanje taktično orientacijske vaje.

Posebnost pri njihovem delu je, da so na vse svoje seje vabili predsednike krajevnih konferenc SZDL iz vseh treh krajevnih skupnosti in ravnateljico osnovne šole Franca Ravbarja. Vabljeni so se sej tudi udeležili. Tako so s skupnimi močmi reševali predvsem tista vpra-

šanja, ki zajemajo usposabljanje prebivalstva za SLO in DS, vzgojo mladine in njeno usmerjanje za vojaške poklice.

Ugotovili so, da je komisija za strokovno usposabljanje in idejno politično izobraževanje dobro delala. Imeli so več seminarjev, na katerih so se seznanjali z vojaško-politično situacijo v svetu in njenim vplivom na varnost Jugoslavije. Predavali so domači predavatelji. Najboljši rezultat pa so dosegli v lanskem letu v zelo uspešnem izvajanju taktične vaje. Samo dva člana se nista udeležila seminarjev in vaje. Slabše je bilo delo z obrambnim krožkom v osnovni šoli.

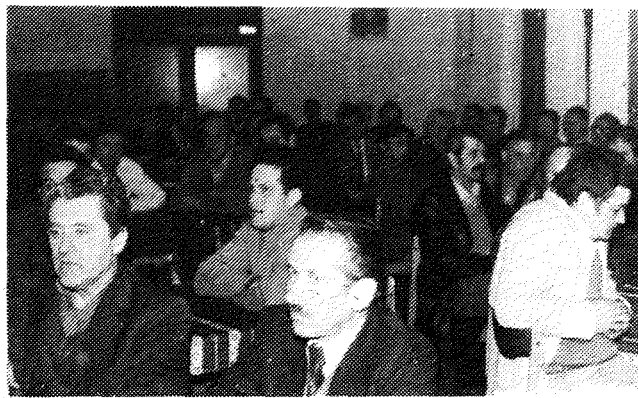
Ni zaživel tako, kot so si zaželeli. Zato bodo letos krožek posvetili največjo skrb ter mladini na sploh. Imajo tudi komisijo za športno dejavnost, ki je med drugim sestavljala ekipe za razna strelska tekmovanja. Na vseh

tekmovanjih so bili, bodisi v občini, mestu ali na prvenstvih Ljubljanskega armadnega območja. Na občinskem prvenstvu so zasedli 2. mesto z enakim rezultatom kot prvouvrščena ekipa.

Tudi načrt dela je pester.

Omenili bomo samo nekatere naloge ki so si jih žadali. Letos bodo proslavljali 70-letnico rojstva in 40-letnico smrti svojega rojaka, narodnega heroja Franca Ravbarja-Viteza. Po njem se imenuje osnovna šola v Dolu in njihova organizacija ZRVS. Počastili bodo tudi 40-letnico 2. zasedanja AVNOJ. Pri komisiji za športno dejavnost bodo ustanovili strelsko društvo. V to družino se bodo lahko vključili vsi krajanji vseh treh krajevnih skupnosti, s tem pa bodo obrambno usposabljanje razširili na večji krog prebivalstva. Športni komisiji so zadali še nalogo, da pripravi ekipe, ki bodo nastopale v raznih smučarskih tekih, s katerimi se ohranja tradicija narodnoosvobodilnega boja.

Dušan Rebolj

Podelitev nagrad ob slovenskem kulturnem prazniku

Ustvarjalci slovenskega kulturnega življenja

V okvir proslave slovenskega kulturnega praznika sodi tudi vsakoletna podelitev Prešernovih nagrad in nagrad Prešernovega sklada. Proslava je pravzaprav le delček tistega, kar se dogaja pri nas na kulturnem področju na dan slovenskega kulturnega praznika. Letos se je na večer pred praznikom, 7. februarja, odvijala proslava v veliki dvorani Cankarjevega doma, ob udeležbi Slovenske filharmonije pod vodstvom dirigenta Marka Muniha. Predsednik skupščine Kulturne skupnosti Slovenije Vladimir Kavčič se je v svojem govoru poglobil v kulturno ustvarjanje pri nas. Predsednik Prešernovega sklada Ivo Tavčar pa je podelil nagrade.

Na razpis, ki je bil letos časovno kratko odmerjen, je prispelo 77 predlogov, v glavnem so jih posredovale kulturne organizacije, ustanove in društva. Strokovne komisije Prešernovega sklada so med predlogi izbrale 8 za Prešernovo in 18 za skladovo nagrado. Po končnem tehtanju razlogov za dobitnike nagrad je bila z večino glasov končno izrečena odločitev za 3 dobitnike Prešernovih nagrad, ki so se pridružili dosedanjim 176 nagradencem, za 10 dobitnikov nagrad Prešernovega sklada pa se je povečalo število 263 dobitnikov nagrad tega sklada, ki so bile uvedene leta 1962.

Prešernovo nagrado so prejeli: pisateljica MIRA MIHELIC, skladatelj PRIMOŽ RAMOVŠ in akademski kipar SLAVKO TIHEC.

Nagradenci Prešernovega sklada pa so: igralec IVO BAN za stvariteljske razsežnosti v filmskih vlogah, prav tako igralec JANEZ BERMEŽ za izjemne stvaritve v zadnjih dveh sezonah v Slovenskem ljudskem gledališču v Celju, oblikovalka VESNA GABERŠČIK-ILGO za umetniški prispevek na področju industrijskega oblikovanja tekstila, pesnik ANDREJ KOKOT za pesniško zbirko Kaplje žgoče zavesti, baletnik MOJMIR LASAN za vlogo Eisensteina v baletu Rosalinda, prevajalec BRANKO MADŽAREVIČ za prevod romana Françoisa Rabelaisa Gargantua in Pantagruel, akademska slikarka ADRIANA MARAŽ za izvirne in tehnično izbrušene dosežke v grafičnem ustvarjanju, PIHALNI KVINTET RTV LJUBLJANA za koncertno poudarjanje svetovnih in predvsem slovenskih del v zadnjih dveh letih, arhitekt MILAN POGAČNIK za notranjo arhitekturo ter igralec PETER TERNOVŠEK za vlogo Profesorja v Ionescovi Učni uri in Jožeka Skoka v Brešanovem Hamletu v Spodnjem Grabonošu.

Nagrade ob slovenskem kulturnem prazniku niso le plačilo za delo, temveč predvsem spodbuda za novo umetniško ustvarjanje, za nove dosežke, ki bodo deležni pozornosti naroda ne le ob Prešernovem dnevu, ampak vsak dan.

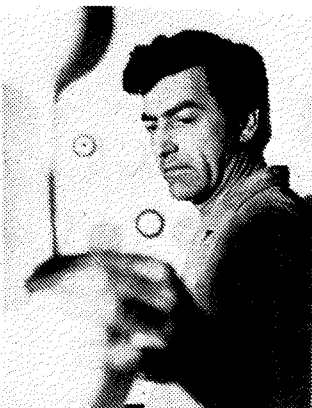
Živa Drole

Pisateljica Mira Mihelič je prejela Prešernovo nagrado za življenjsko delo. Vsa po vojna leta je močno navzoča v slovenskem literarnem in kulturnem prostoru kot pisateljica izvirnih romanov, mladinskih povesti in dram, kot prevajalka tujih literarnih del, zlasti iz anglosaškega sveta, in kot predstavnica v organizaciji PEN.

Prešernova nagrada je namenjena skladatelju Primožu Ramovšu za življenjsko delo. Svoja ustvarjalna iskanja na glasbenem področju je iz neobaroka in neoklasicizma utrdil z načinom, ki ga lahko označimo kot njegov osebni stil z značilnimi ostrimi kontrasti in nenadnimi spremembami v zgoščanju ter barvitosti zvoka.

Akademski kipar Slavko Tihec je prejel Prešernovo nagrado za kvalitetne inovacije v kiparstvu in posebej za ustvarjalno nove rešitve spomenikov NOB. Svoj prvi ustvarjalni vrh je dosegel leta 1959. Z nemirnim ustvarjalnim duhom pa je našel še nove oblike za prikaz doživljanja prostora in gibanja v svetu.

Ob 40-letnici smrti pesnika Ivana Roba Pred smrtjo ponosno zravnan

Štirideset padlih slovenskih književnikov med NOV je prepričljiv dokaz, da je imela Osvobodilna fronta slovenskega naroda tudi med umetniki veliko somišljenikov in soborcev. Med padlimi je bil tudi pesnik in satirik Ivan Rob, ki je rojen v Trstu leta 1908, zbežal pred fašisti v Jugoslavijo in tam kot gimnazijec in akademik (vpisal se je na slavistiko ljubljanske univerze) preživel svojo negotovo mladost. Svoje nezadovoljstvo s tedanjimi razmerami je izražal s posmehljivimi in ostrimi satiričnimi verzji, čeprav je pisal tudi intimno, čustveno občuteno liriko. Zaslovel je z duhovito travestijo Jurčičevega »Desetega brata«, ki je zagledala luč sveta v knjigi. Bil pa je tudi prevajalec, za mariborsko gledališče je iz italijanščine prevedel Goldonijev »Laznika«. Bil je vsestransko nadarjen umetnik, vendarle sta bili njegovi glavni in najuspešnejši področji humor in satira. Bil je stalni sodelavec in nekaj časa tudi sourednik predvojne Totege lista, ki je že zdavnaj pred prihodom Hitlerja opozarjal na peto kolono, ki je pripravljala nacistom prihod na oblast. S svojimi humorističnimi in satiričnimi teksti je sodeloval tudi pri Totem teatru, ki ga je vodil Božo Podkrajšek in se je v prvem letu italijanske okupacije v Ljubljani preimenoval v Veselo sce-

no. Tudi tu je pomagal Ivan Rob smešiti okupatorja, čeprav na prikrit način, sicer bi Italijani brž ukinili to »veselo« gledališče, če bi odkrili vse skrite bodice v njegovem repertoarju.

Svobodoljubni in uporni duh je Ivana Roba privedel k osvobodilnemu gibanju že kar prve dni italijanske

obljubami, pa se je samo prezirljivo nasmešnil, in ko so ga začeli mučiti s preizkušnimi fizičnimi metodami, jim je zabrusil v obraz besede v italijanščini: »Kdor umre za domovino, je živel dovolj!« Te besede so postale simbolično geslo mnogih borcev in talcev. Ljudje iz okolice so

okupacije. Leta 1942 je odšel na Dolenjsko na partizansko ozemlje k agitpropu, kjer se je uveljavil kot pisec, igralec in pevec v agiteatru. Pisal je posmehljive kuplete in sonete o okupatorjih (znani kuplet »Dva nesrečna Italijana«), jih sam prepeval in se spremljal na kitari.

Bil je zajet in po kratkem zaslisanju ustrelen v skupini talcev na Ligojni pri Vrhniki 12. februarja leta 1943.

Rutinirani okupatorski zaslisevalci in belogardisti z njim niso imeli lahkega posla. Skušali so ga ukloniti s sladkimi besedami in

pripovedovali, da se je zemlja, s katero so prekrili ustreljene talce, še dolgo premikala...

Nasilna smrt je prekinila življenje in delo mnogo obetajočega slovenskega književnika-satirika, ki bi v osvobojeni domovini prav gotovo lahko do kraja razvil vse svoje bogate umetniške darove, vendar se je tudi s tem, kar je zapustil, še zlasti s svojo legendarno smrtjo in moškim pogumom za vedno zapisal v slovensko kulturno zgodovino. Živel je kratko, a častno življenje, kajti kdor umre za domovino, je živel dovolj!

Dušan Mevlja

osvoboditve Maribor, Pokrajinski arhiv Maribor, Pokrajinski muzej Maribor, Umetnostna galerija Maribor ter Univerzitetna knjižnica Maribor. Razstava bo odprta do osmega marca (vsak dan od 9. do 13. ure in od 15. do 18. ure), ob sobotah pa od 9. do 13. ure).

Prav tako v Cankarjevem domu so za uvod v letošnjo Prešernova slavlja odprli razstavo z naslovom »Prešeren v grafiki in ilustraciji Tomaža Kržišnika«. Ob odprtju razstave je pesnik Tone Pavček spregovoril o razstavljenih likovnih interpretacijah Prešernove poezije in opozoril na po-

memnost »preverjanja« ustaljenih narodovih kulturnih vrednot, ki jih mora opraviti vsaka generacija sproti. Zanimiva je bila tudi recitatorska predstavitev Prešernove poezije v tujih jezikih.

V Narodni galeriji v Ljubljani so kot prispevek k slovesnostim pripravili retro-

spektivno razstavo slovenskega slikarja, revolucionarja in ostrega kritika starojugoslovanskih političnih razmer Hinka Smrekarja, brez sodnega procesa kot talca ustreljenega. Letos mineva sto let od njegovega rojstva, lani pa je minilo štirideset let od njegove smrti.

B. Ž. J.

Hinko Smrekar: Stojadinovič pri delu (žalostna podoba gnile korumpirane pete kolone).

Vrsta prireditev ob slovenskem kulturnem prazniku

Stoletnica rojstva Hinka Smrekarja

Te dni je okrog osrednjega slovenskega kulturnega praznika cela vrsta prireditev in razstav. Nekaj vam jih predstavljamo na kratko v tem pregledu.

V petek, četrtega februar-

ja, so v Sprejemni dvorani Cankarjevega doma v Ljubljani odprli razstavo Kulturne dragotine Slovenije iz mariborskih zakladnic. Razstavo so pripravili pod pokroviteljstvom predsed-

stva SR Slovenije in Cankarjevega doma Muzej narodne

Kulturne dragotine Slovenije Iz mariborskih zakladnic

Razstava bo na ogled od 5. februarja do 8. marca 1983
vsak dan od 9.00 do 13.00 in od 15.00 do 18.00 ure,
ob sobotah in nedeljah od 9.00 do 13.00 ure

Ne prezrite mariborske razstave

Z odprtja likovne razstave Tomaža Kržišnika

KRIZE NAŠIH DNI

JOŽE PLEŠNAR 8

O dvajsetem stoletju govorijo kot o stoletju vojaških, političnih, gospodarskih in družbenih kriz. Katere so krize preteklosti, sedanjosti in prihodnosti? Kakšni so njihovi vzroki in kakšne posledice?

Demokratska Kampučija ni klonila

Koalijska vlada pod predsedstvom Sihanuka išče pomoč in podporo za svoj oboroženi boj, medtem se nadaljuje ofenziva vietnamskih čet

Konec decembra se vsako leto v Kampučiji začena sušno obdobje: po dolgotrajnem monsumskem deževju so ceste in pota spet prehodna in prevozna. Vietnamci so nastop sušnega obdobja izrabili, da so leta 1978 prestopili kampučijsko mejo in začeli v dveh kolonah pod vodstvom tankovskih enot prodirati proti glavnemu mestu Pnom Penhu.

Vietnamski »blitz-krieg« je trajal le štirinajst dni; toliko časa so namreč udarne vietnamske divizije, izurjene v desetletnih spopadih – najprej s Francozi in nato z Američani – potrebovale, da so zasedle glavno mesto Kampučije.

Dne 7. januarja 1979 je bilo za kampučijski režim Rdečih Kmerov pod vodstvom Pol Pota vsega konec: ostanki njegovih enot so se umaknili v neprehodne gore in džungle, Vietnamci pa so hitro postavili na oblast sebi naklonjeno vladavino.

Z okupiranjem Kampučije so uresničili prvi korak na poti k svojim sanjam o ustanovitvi nekakšne indokinske federacije, oziroma oživitvi velike kraljevine izpred mnogih stoletij, ki je obsegala skoraj vso Indokino. Računali so, da bo njihov vojaški poseg, če že ne bo naletel na odobravanje, sprejet vsaj brez posebnih kritik. Pol Potov kmerski režim je namreč v mednarodni javnosti veljal za enega najbolj krutih in nasilnih, saj sodijo, da je med obdobjem svoje vladavine v letih 1975–79, spravljal s sveta od enega do dveh milijonov ljudi.

Toda mednarodna javnost, posebej pa neuvrščene dežele, je odločno zavrnila vietnamski poseg kot vojaško agresijo ter podprla načelo, da z nasiljem in vmešavanjem v tuje zadeve ni mogoče reševati ničesar. Le malo je bilo dežel, ki so bile pripravljene priznati novo vladavo, postavljeno s strani Vietnamcev; propadli pa so tudi vsi poskusi, da bi njeni predstavniki zavzeli sedež v organizaciji ZN in v gibanju neuvrščenih.

Nova ofenziva Vietnamcev

Tudi letos so vietnamske čete takoj po nastopu sušnega obdobja, sredi januarja, začele vzdolž meje s Tajsko obsežno ofenzivo ob podpori letalstva, tankovskih enot in topništva. Novice, ki prihajajo iz Tajske, govorijo o hudih spopadih in precejšnjih izgubah, ki naj bi jih utrpeli ob strani – vietnamski napadalci in osvobodilne enote Sihanukove koalijske vlade.

Vietnamska taktika je enaka kot ob lanskoletni veliki ofenzivi: začeli so jo v hribovitih predelih severne Kampučije, blizu tajske meje, kjer so pglavitna vojaška oporišča Rdečih Kmerov, ter gverilskih skupin KPNLF-a predsednika koalijske vlade Son Sana. Zdi se, da je tudi letošnja ofenziva usmerjena predvsem proti enotam Son Sana, ter da Vietnamci dokaj hitro napredujejo.

To je mogoče sklepati tudi po novici, da je tajska vlada v začetku meseca ponudila začasno pribežališče 30.000 kmerskim beguncem, ki so po vietnamskem napadu na taboriščno naselje Nong Čan dva dni čakali na tajski meji brez vode in hrane. Naselbi-

no je menda napadlo 5.000 vietnamskih vojakov, pri bombardiranju pa so, kot so povedali begunci, uporabili tudi zažigalne fosforne bombe. Med napadom je bilo ubi-

čet iz Kampučije – kot znak dobre volje in pripravljenosti na politično rešitev problema. Pozneje se je pokazalo, da so Vietnamci umaknili okrog 9.000 vojakov, predvsem mož, ki so zboleli za malarijo, ter nabornikov iz nekdanjega južnega Vietnam, ki so bili domnevno premalo zanesljivi v bojih.

Toda hkrati, ko so umikali svoje enote so dovažali nove: tako niso samo nadomestili obbolele vojske, temveč tudi okrog 4.000 izgub (mrtvih in ranjenih), ki so jih imeli v lanskoletni pomladni ofenzi-

Pretresljive najdbe, kakršna je na zgornji sliki, potrjujejo govorice o nasilju režima Rdečih Kmerov pod vodstvom Pol Pota, ki je v obdobju od leta 1975 do 1979 spravljal ob življenje eden do dva milijona ljudi. Mednarodna skupnost je najbrž upravi-

čeno obtožila Rdeče Khmere za genocid nad kampučijskim ljudstvom.

Zaradi triletno vladavine nasilja so mnogi Kampučijci pozdravili Vietnamce kot »osvoboditelje« in se jim tudi začeli udinjati, najsi bo kot vojski ali funkcionarji. Toda bolj ko se navzočnost vietnamskih čet podaljšuje, manj je takšnih, ki še mislijo o Vietnamcih kot o osvoboditeljih, toliko bolj, ker so medtem tudi vietnamske čete v bojih z osvobodilnimi silami dokazale, da jim nasilje ni tuje.

Rdeči Khmeri (Pol Pot je danes poveljnik ene izmed njihovih enot) se zlepa ne bodo znebili madeža, ki jih je zaznamoval zaradi storjenih grozodejstev in najbrž bi bila mednarodna podpora njihovega boju veliko bolj obsežna in učinkovita, če ne bi imeli takšne preteklosti.

tih kakih dve tretjini vseh prebivalcev Nong Čana. Predstavniki Nacionalne fronte za osvoboditev kmerskega ljudstva KPNLF pa je izjavil, da so njene enote prizadejale Vietnamcem hude izgube. Menda se plaz beguncev, ki se zatekajo na Tajsko, nadaljuje.

Vietnamska vojaška moč

Sredi lanskega leta je nalezela na veliko zanimanje izjava iz Hanoja, da namerava Vietnam umakniti del svojih

vi. Danes imajo po splošnih ocenah Vietnamci v Kampučiji 180.000 vojakov, od tega 150.000 elitnih, ofenzivnih čet. Po nekaterih podatkih so določeno število vojakov pripeljali s kitajske meje, kjer sicer držijo kakih 500 do 700.000 vojakov. Sicer pa ima Vietnam pod orožjem kar poldrugi milijon ljudi, in tako menda po številu vojakov tretjo najmočnejšo armado na svetu.

Zahodni vojaški opazovalci navajajo podatke, da se je močno izboljšala tudi oborožitev vietnamskih vojakov v

Kampučiji: direktno na kampučijsko bojišče je SZ jeseni poslala 40 tankov T-54 ter precejšnje število oklepnih vozil, topov in raket, pehota pa je dobila jurišne puške AKN-47. V zadnjih treh mesecih prejšnjega leta so vsake noči poslali proti Kampučiji najmanj en konvoj streliva.

Iz vsega tega je mogoče sklepati, da se je Vietnam na letošnjo ofenzivo še posebej skrbno pripravil – z očitno namero, kot sklepajo vojaški izvedenci – da izvede doslej največjo vojaško operacijo, ki naj bi odločilno strla odpor gverilcev koalijske vlade Norodma Sihanuka.

S čim razpolaga koalijska vlada?

Razlog za pospešitev vietnamskih vojaških naporov v Kampučiji je v želji, da bi preprečili strnitev in s tem vojaško konsolidacijo treh različnih odporiških gibanj, ki delujejo v Kampučiji – gibanja Rdečih Kmerov, ki z ostanki nekdanje redne kampučijske armade sestavlja udarno silo oboroženega odpora; Son Sanovega gibanja Nacionalne fronte za osvoboditev kmerskega ljudstva KPNLF in Sihanukovega MULINAKA.

Dne 1. julija lani so se dolgotrajna prizadevanja držav ASEANA – Indonezije, Malezije, Filipinov, Singapurja in Tajske, uresničila z ustanovitvijo koalicije med omenjenimi tremi kampučijskimi gibanji pod vodstvom Norodoma Sihanuka, ki je med vsemi kampučijskimi voditelji najbrž politično najbolj sprejemljiva osebnost. Od takrat so oborožene akcije proti Veitnamcem močno narasle, tako po obsegu kot po učinku, ustanovitev koalicije pa je bila tudi pogoj za večjo mednarodno pomoč v obliki zdravil, hrane in seveda vojaške opreme. Samo od kitajske so gverilci dobili 10.000 pušk.

Prav pomanjkanje orožja in neorganiziranost sta bili doslej glavni oviri, da odporiške enote niso dosegale še večjih uspehov. Večjih uspehov namreč glede na razmerje sil po znanem pravilu, da en gverilec veže na sebe najmanj 10 regularnih vojakov. Rdeči Khmeri imajo 30.000 borcev; ti so tudi najbolj oboroženi, kajti od vsega začetka dobivajo precejšnjo kitajsko vojaško pomoč in podporo. Son Sanov KPNLF premore 8.000 borcev, Sihanukov MULINAKA pa 15.000. To pomeni, da stoji Vietnamcem nasproti kar 53.000 gverilcev.

Če bi torej ta vojaška sila imela boljše orožje, če bi bila kot celota bolj organizirana in če bi skrbno pripravila svoje vojaške akcije, potem bi moral Vietnam poslati na bojišče najmanj še enkrat toliko vojakov, kolikor jih ima danes. Prav takšen razvoj dogodkov pa želijo Vietnamci preprečiti s sedanjo ofenzivo. Vprašanje je seveda, če se jim bo posrečilo; v lanskí ofenzivi so imeli precejšnje uspehe, toda območja, ki so jih zavzeli v sušnem obdobju, so gverilci dobili nazaj takoj potem, ko je prišlo monsumsko deževje.

Rešilni ugled Sihanuka

Odkar je Vietnam vdrl v Kampučijo, so na Generalni skupščini OZN že štirikrat glasovali o akreditivih Demokratske Kampučije, in prav tako štirikrat je bila tudi zavrnjena zahteva vlade Henga Samrina, ki jo je postavil Vietnam in ki ima podporo SZ naklonjenih dežel, da njen predstavnik zasede mesto Kampučije v ZN. Zadnjič je Generalna skupščina storila 24. oktobra lani, ko je bil predlog vlade Henga

Samrina zavrnjen z devetdesetimi glasovi; podprlo ga je 29 držav, medtem ko se jih je 28 vzdržalo.

To pot je v prid Demokratske Kampučije glasovalo 13 držav več kot leto dni poprej, kar so v svetu takoj ocenili kot najboljši dokaz, da je Demokratska Kampučija z novo koalijsko vlado okrepila svoj mednarodni položaj. To je bila velika zmaga tudi za samega princa Norodoma Sihanuka, saj so se potrdile domneve, da bo njegova sprava z Rdečimi Khmeri imela prav takšen učinek.

Po besedah samega Sihanuka je bil podpis sporazuma z Rdečimi Khmeri pod vodstvom Kije Sampana edina možna pot za okrepitev osvobodilnega boja: »Prisiljen sem bil podpisati sporazum,« je dejal Sihanuk, ki je bil od leta 1968 do 1978 šef države Kambožde (nekdanje ime za Kampučijo), »kajti le tako bomo dobili potrebno pomoč za boj proti Veitnamcem.«

Njegove besede so bile namenjene vsem tistim azijskim in drugim državam, ki so le z velikim oklevanjem

takole: »Pripravljeni smo se umakniti iz Kampučije, vendar potem, ko se bodo Kitajci umaknili s Paracelskega otočja, Američani pa s Filipinov.«

To so spretno postavljeni pogoji, ki nekaj pomenijo v propagandnem tekmovanju, nemogoče pa jih je jemati kot temelj za pogajanja o rešitvi kampučijske krize.

Sicer pa, kot se zdi, Vietnam tako ne razmišlja več o mirni rešitvi, saj daje prednost govorici orožja.

Velesili

Konec januarja letos je minilo 11 let od podpisa pariških mirovnih sporazumov, s katerimi se je končala ameriška vojaška intervencija v Vietnamu. Vojaški poraz je ZDA pripravil do tega, da so postale bolj zadržane v svoji politiki do Azije. Se bolj zadržane so bile od vsega začetka do kampučijske krize: čeprav so obsojale agresijo Vietnam, ki ga na svojem političnem kaleidoskopu uvrščajo v komunistične države, niso niti pomislile na

Vietnamski vojski že štiri leta domujejo v Kampučiji. Letošnja ofenziva, ki se je začela pred dobrimi štirimi tedni, naj bi bila, kot sodijo vojaški izvedenci, odločila v boju proti osvobodilnim enotam. Toda doslej se je vedno pokazalo, da so gverilci vse tisto, kar so izgubili v takšnih ofenzivah, pridobili nazaj, ko je nastopilo monsumsko obdobje. Po nekaterih podatkih terja vsak dan okupacije Kampučije življenje desetih vietnamskih vojakov.

podpirale boj Rdečih Kmerov, katerih vladavina je Kampučijo prinesla toliko zla. Voditelj Rdečih Kmerov Kije Sampan ki je podpredsednik in zunanji minister nove koalijske vlade, pa je priznal, »da je v vladavini Rdečih Kmerov bilo napak, da pa se je gibanje zdaj odreklo totalitarnih metod.«

Šest mesecev obstoja koalicije med tremi, po ideologiji, zavezništvi in vojaški moči različnimi gibanji, je premalo, da bi bilo mogoče govoriti o prihodnjem razvoju dogodkov v Kampučiji, toliko bolj, ker se vietnamska ofenziva šele razvija. Toda princ Sihanuk, ki je 27. januarja letos obiskal območje pod nadzorom sil Demokratske Kampučije, – njegov obisk prebivalcev Phnom Melajia in pregled osvobodilnih enot so videli milijoni televizijskih gledalcev po vsem svetu – je izrazil zadovoljstvo nad dosedanjim delom koalijske vlade in nad uspehi, ki so jih dosegle njene vojaške enote.

Ali je možna politična rešitev

Vietnam je doslej večkrat skušal pokazati, da je pripravljen na politično reševanje usode Kampučije ter je razvil dokaj živahno diplomatsko dejavnost, usmerjeno predvsem v to, da bi preprečil najbolj prizadete dežele – članice ASEANA – kako v Kampučijo ni prišel zaradi nekakšnih »osvajalnih teženj«.

Slišati je bilo celo govoriče, da je stopil v stik z Norodomom Sihanukom, kar naj bi nadalje pokazalo, kako deluje samostojno, brez direktiv iz Moskve. Če je bil Hanoj razporejen za pogovore, potem je vsekakor postavljala teško uresničljive pogoje. V začetku lanskega leta je te pogoje objavil namestnik vietnamskega zunanjega ministra Vo Dong Giang: »Tajska bi morala na svoji strani meje s Kampučijo vzpostaviti demilitarizirano območje in tako pretrgati stike z Rdečimi Khmeri ter hkrati ustaviti tudi vsako pomoč gverilcem. Sicer pa je Giang dejal

podporo Rdečim Khmerom, ki so se jim svoj čas zdeli še hujše zelo.

Pogoj za kakršnokoli ameriško podporo je bila rešitev, ki so jo izposloval ameriške zaveznice v Aziji – države ASEANA: Kaolijska vladavina pod vodstvom Sihanuka. Ta je po lanskem obisku v ZDA izjavil, češ da Američani želijo »naš uspeh, čeprav nam še ne dajejo sredstev, da bi se lahko osvobodili po vojaški poti.«

Odnos Amerike do Kampučije je odvisen tudi od značaja in razvoja ameriško-kitajskih odnosov in seveda od tega, kako se bo razvijala sovjetska navzočnost v tem prostoru. Dokler imajo Sovjeti težave kot zaščitniki in vojaški dobavitelji režima v Afganistanu, kjer imajo tudi svoje čete, ter finansirji vietnamske okupacije Kampučije, ki jih velja nemalo denarja, toliko časa so Američani zadovoljni, da gradijo svojo navzočnost v Aziji prek aseanskih zveznic, svojih oporišč in svojega ladjevja. Seveda, dokler ravnotežje sil ne bi bilo bistveno porušeno.

Danes ima SZ v okviru svojega tihomorskega ladjevja 300 bojnih letal, 400 ladij in 104 podmornic, od tega 24 na jedrski pogon. To ladjevje uporablja vietnamske luke in oporišča (tudi Kam Ran, ki so ga zgradili Američani) ter seveda luke v Kampučiji.

Ta udarna moč SZ je spodbudila večino članic ASEANA, da so povečale vojne izdatke in število vojakov ter da so zaprosile za povečanje ameriške pomoči – pa tudi za večjo navzočnost Amerike. Ta je, razumljivo, odgovorila pozitivno in ameriško sedmo ladjevje danes premore 170 letal, 55 ladij, celo vrsto podmornic, oboroženih z raketa-mi – križarkami, hkrati pa so Američani povečali tudi število letal na oporiščih na Japonskem, Filipinih na obalah Indijskega oceana itd, tako da vzdržujejo več kot ravnotežje. Obe velesili pozorno spremljata razvoj v Indokini, pripravljeni tudi na močnejše, obsežnejše angaziranje. To pa, razumljivo, nemir na tem kriznem območju še povečuje.

Napad na skupino vlakov na železniški progi Zagreb-Karlovac

Primer uspešnega sodelovanja slovenskih in hrvaških partizanskih brigad pred štiridesetimi leti

V noči od 13. na 14. februar 1943. je odred, sestavljen iz štirih bataljonov dveh slovenskih in ene hrvaške brigade, napadel skupino vlakov na železniški progi Zagreb-Reka, in sicer med železniškima postajama Domagavič in Lazine. V širšem prostoru Žumberaka so slovenske partizanske brigade Cankarjeva, Gubčeva in Tomšičeva delovale že od 29. januarja 1943. Skupaj s hrvaškima partizanskima brigadama, 13. proletarsko Rade Končar in 4. hrvaško kordunaško, so se bojevale najprej s silami italijanskega okupatorja pri Bukovici in Krasiču in mu prizadejale hud poraz, nato pa skoraj vsak dan napadale italijansko-ustaško-domobranske postojanke v tem območju in neprestano uničevale železniško progo Zagreb-Karlovac.

Za bratstvo in enotnost

Ta zapis o napadu na skupino vlakov, predstavlja opis uspešnega konca bojev, ki so jih bile omenjene brigade na območju tako imenovanega zaledja 4. sovražnikove ofenzive proti glavnini NOV in POJ. To je bila zadnja skupna akcija dela slovenskih in hrvaških brigad v začetku leta 1943. na hrvaških tleh. Z vsemi omenjenimi skupnimi akcijami so slovenske in hrvaške brigade potrjevale bratstvo in enotnost naših narodov pod vodstvom KPJ in tovariša Tita.

Napad na železniško progo so izvedli: 1. in 2. bataljon Cankarjeve brigade, 3. bataljon Gubčeve brigade in 4. bataljon 4. kordunaške hrvaške brigade. Vsi štirje bataljoni so sestavljali odred, ki je bil pod poveljstvom štaba Cankarjeve brigade, katere poveljnik je bil tedaj Dragan Jeftić, politični komisar Jože Borštnar-Tone Gabrovčan.

Bataljona Cankarjeve sta izvedla pohod do železniške proge in okoli 12 kilometrov oddaljene vasi Pribiči.

Najprej so se bataljoni zavarovali na severnem in južnem delu, nato pa so se z združenimi močmi lotili proge. Uničili so jo približno pol kilometra in potem zavzeli vnaprej določene položaje: na severnem delu kordunaški bataljon, na južni strani bataljon Gubčeve, oba bataljona Cankarjeve pa sta bila v sredini. Vsi so se pripravili in čakali na prihod vlaka.

Znano je bilo, da je promet dokaj gost in res ni bilo dolgo, ko je prisopihal vlak, ki se je deloma iztiril, vendar je večina vagonov le ostala na progi. Kmalu za prvim sta pripeljala še dva vlaka, ki sta tudi imela za zavarovanje oklopne vagona, na katerih so bili montirani lahki brzostrelni topovi in težke strojnice. Eden od vlakov je pripeljal iz smeri Zagreba, drugi pa iz smeri Karlovca.

Bataljona Cankarjeve sta bila deloma že v spopadu z močnim oboroženim spremstvom prvega vlaka, ki se je delno iztiril, ko sta se tako nenadoma znašla v navzkrižnem ognju brzostrelnih topov in težkih strojnic na popolnoma odprtem prostoru, brez vsakega kritja. Sreča je bila, da to ni bilo sredi dneva. Sovražnik ciljev ni videl, pa tudi po sami progi ni preveč streljal, da ne bi zadell spremstva prvega vlaka, ki se je bojevalo z bataljonom Cankarjeve. Kljub temu pa se partizani, ki smo bili ob sami progi, nismo počutili ravno preveč dobro. Vendar so bili to le za vse borce dobro znani trenutki pred odločilnim spopadom. Vrgli smo se v jarek ob progi, ki pa je nudil dokaj slabo kritje. Večina se nas je znašla v vodi,

saj je led pod našo težo takoj popokal.

V takem položaju nismo smeli in tudi nismo hoteli ostati dalj kot nekaj minut. Tovariš Dušan Švara-Dule, komandant 1. bataljona, je ukazal napad na sovražnika na vlak, ki je stal pred nami. Boj s sovražnikom se je stopnjeval. Bilo je očitno, da bo kmalu konec njihovega odpora. Spremembo vlaka, je bilo večinoma ločeno od potniških vagonov, v katerih je bilo poleg civilistov veliko vojaštva. Večinoma so se predajali. Najmanj so se upirali italijanski vojaki in domobranci. Vse to se je dogajalo v soju požara, ki je odseval iz nekaterih vagonov.

Vdrli smo v potniške vagona, z orožjem pripravljenim na strel, v skupinah, ki jih je sestavljalo 3-5 borcev. Z druge strani vlaka so se v vagonih nenadoma pojavili smejoči obrazi nam neznanih borcev. Takoj smo ugotovili, kdo so, saj so nam na naš kratki pozdrav »Zdravo, tovariši!« odgovorili takoj: »Zdravo, drugovi Slovenci!«

Bili so partizani 4. bataljona 4. kordunaške hrvaške brigade. Več časa za predstavljanje seveda ni bilo, saj je bil ogenj lahko zajel tudi vagona, ki smo jih še preiskovali.

Po vagonih smo lovili prestrašene italijanske vojake, domobranci, zlasti pa ustaše in v civilu predvsem agente UNS (ustaške nadzorne službe) in druge izdajalce vseh barv in raznih gospodarjev.

Delitev plena

Skupaj s hrvaškimi partizani smo preiskovali oddelke za oddelkom. Spominjam se dogodka, ki so mu bili priča nekateri borci naše čete 1. bataljona. S kordunašmi smo preiskali že nekaj kupačev in razorožili skupino italijanskih vojakov in domobrancev vojske NDH. S spremstvom smo jih poslali iz vagona. Vsak je nosil del njihove opreme, ki smo jo zaplenili, in tudi nekaj orožja. Drugo smo poslali že s spremstvom. Komaj smo tako obloženi še sploh lahko vstopali skozi ozka vrata oddelkov v vagonih. Ko smo tako vstopili v enega od preostalih oddelkov, se je zgodilo tisto, česar se nerad spominjam. V kotu od ognja napol razsetljenega oddelka sva zagledala skupaj z borcev kordunaške brigade italijanskega podoficirja, ki je pred najinima naperjenima puškama takoj dvignil roke.

Obema so oči švigale po sicer praznem prostoru, iskala sva orožje in ga tudi oba naenkrat zagledala. Segla sva po niern, vendar je bil

partizan iz Korduna hitrejši, zgrabil je za leseno kopito, jaz pa za jermen. Bila je brzostrelka. Prav gotovo bi bila prva brzostrelka v našem bataljonu, in če ne prva, pa ena prvih v Cankarjevi brigadi.

Bila sva že pri koncu vagona in sva tako držeč vsak svoj del brzostrelke tudi skočila na tla, pri tem sem popustil jermen. Menil sem, da je brzostrelko bolj zaslužil tovariš iz kordunaške brigade, ker jo je nekoliko hitreje zgrabil.

On je tedaj storil nekaj, kar nisem pričakoval. Z ramena je snel puško in mi jo dal v roke ter dejal nekaj v tem smislu, da sem tudi sam zaslužil del plena in naj mi bo v pomoč pri boju s fašisti. Takoj nato je izginil, skupaj s svojimi kordunaškimi soborci. Šele tedaj sem si ogledal orožje, ki sem ga tako nenadoma dobil. Bila je skoraj popolnoma nova, tako imenovana konjeniška puška »mavzerica«, ki je bila lažja zaradi krajšega kopita. Le-to sem sicer kmalu po tem dogodku »prostovoljno« zamenjal z drugo mavzerico, a plen je ostal v bataljonu in tudi dosti drugega, saj so večino zaplenjenega orožja, ki ga ni bilo malo, kordunaški partizani prepustili našim bataljonom. Zaplenjeno je bilo tudi veliko drugega. Naša četa je zaplenila kar dosti cigaret. Cigarete je sicer deloma oddala v »kolektiv«, kar dovolj pa jih je ostalo za kadilce v četi, ker po tišem dogovoru le nismo vsega »prijavili« intendantom, ko so drugi dan popisovali in zbirali ves plen.

Vrečevina za čevlje

Take in podobne dogodke so borci pripovedovali iz boja na progi že med pohodom, pa tudi prihodnje dni. Naš vod 3. čete 1. bataljona Cankarjeve pa je moral takoj s pohoda v zasedo in se je vrnil v vas Pribiči, kjer je bil nastanjen naš bataljon, šele dopoldne 14. februarja 1943.

Takoj smo videli da so mnogi slabo oblečeni in obuti borci dobili obleko iz plena, ki smo ga dobili pri uspehi akciji na progi. Čeprav smo bili zadovoljni, da so si tako uspeli rešiti svoje težave, smo nekateri pogledali na svojo obutev, ki tega imena sploh ni zaslužila. V vodu nas je bilo 5 do 6 borcev tako rekoč bosih, saj smo nekateri imeli stopala zavita z vrečevino in ovito z žico, ali pa so imeli čevlje skoraj brez podplatov, in podobno.

Brez besed smo se odpravili v poveljstvo bataljona.

Sprejel nas je politični komisar bataljona Ivan Bernot-Živko. Povedali smo mu, da je pred celim bataljonom obljubil, da po tako uspešni akciji v bataljonu ne bo zelo slabo obutih borcev. Vse si je ogledal. Nato nas je brez besed povabil s seboj. Na skladovalnici drv smo zagledali okoli 20 do 30 na vlak ujetih italijanskih vojakov.

Vsi so bili še v uniformah in obutvi. Dovoljeno nam je bilo, da se preobujemo v obutev, ki so jo imeli italijanski vojaki. Rečeno-storjeno! Nedomolgo po takem dovoljenju smo bili določeni, da ujetnike spremljamo v poveljstvo operativnega štaba sloven-

skih hrvaških brigad, ki so operirale na območju Žumberaka. Poveljstvo je bilo v vasi Kostanjevac, oddaljeni okoli 8 kilometrov. Po delno poledeneli cesti je bilo kar dobri dve uri hoda, tako da smo dobro preiskusili zaplenjeno obutev. Ujetnike smo predali dežurnemu in se takoj vrnili v Pribiče.

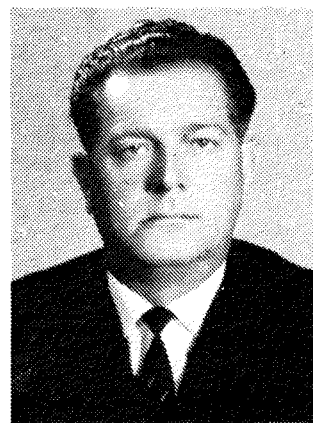
Tako se je za nas končalo zadnje dejanje te uspele nočne akcije, ki je bila, ne da bi tedaj vedeli, tudi zadnja skupna akcija slovenskih in hrvaških partizanskih brigad na hrvaških tleh, vse do jeseni 1943. Te akcije vsi udeleženci še dolgo nismo mogli pozabiti, saj je bila dobro organizirana, bliskovito izvedena in nadvse uspešna.

Sovražnik je v njej izgubil le nekaj manj kot 100 vojakov ubitih in ujetih, znatno pa je bilo število ranjenih, čeprav je italijansko poveljstvo v svojem poročilu priznalo le 9 ranjenih kar je malo verjetno. Razen tega smo uničili približno 500 metrov proge, 2 lokomotivi, 8 potniških vagonov, da zaplenjenega orožja niti ne omenjam. Izgube naših bataljonov so bile res minimalne: 4. bataljon, 4. hrvaške brigade je imel 1 mrtvega in 1 ranjenega partizana, oba bataljona Cankarjeve pa skupaj 5 ranjenih partizanov. Med njimi sta bila tudi komandir in politični komisar 3. čete 2. bataljona, Cankarjevca od ustanovitve brigade Ignac Kaničnik-Nace in Jože Bregar-Koko.

Kako sta tovariša Nace in Koko doživela to nočno akcijo in kako sta bila ranjena? Pri pisanju tega zapisa sem poiskal oba. Med drugim sta povedala, oziroma zapisala tele spomine na akcijo.

Ignac Karničnik-Nace

Ignac Karničnik-Nace se te akcije spominja zelo dobro. »Takrat sem bil komandir 3. čete 2. bataljona Cankarjeve brigade. V napadu na vlak je imela moja četa nalogo, da zavaruje desno

Ignac Karničnik-Nace

stran proge. Na sicer ravnem terenu smo našli nekaj kritja v močvirnem jarku. Sredi noči se je vnel srdit boj, ki je trajal kakšno uro ali več.

Enotam, ki so imele nalogo, da napadejo in jurišajo na vlak, je ta del akcije povsem uspel.

Levo krilo moje čete je bilo tik ob progi. Pridružil sem se borcev, ki so napadali in jurišali na vagona. Videl sem

politdelegata 1. čete 2. bataljona Cankarjeve brigade, Marka Čuka-Murtesa (padel poleti 1943 nad Želimljami), kako se je povzpел na lokomotivo in vrgel v dimnik bombo. Napadenemu vlak, ki je prišel na pomoč oklepni vlak, ki je s številnim in raznovrstnim orožjem napadel in obsipaval tako borce v napadu kakor tudi enote v zasedi. Kakšnakoli zaščita v temi ni prišla v poštev, ker je bilo zaradi gorečih vagonov ter svetlobnih nabojev in eksplozij svetlo kot podnevi.

Zaradi tega je sovražnik lahko dobro izbral cilje in delovanje njegovega orožja je postalo vse bolj učinkovito.

Stal sem tik ob gorečem vagonu, iz katerega smo nosili plen. Nenadoma sem začutil močno bolečino pod kolenom desne noge, kot da bi dobil udarec z debelim krepelom, in hkrati tudi manj boleč vbov v stegno leve noge. Tedaj nisem pomišljal, da sem ranjen ampak, da se mi je na nogo zavalil iz vagona kakšen težji predmet. Toda naslednji korak z levo nogo in občutek velike bolečine mi je jasno povedal, da imam pod kolenom prestreljeno kost. Medtem je bil že ukazano umik, ki je bil izveden načrtno in disciplinirano, čeprav smo bili pod močnim sovražnim ognjem.

Nekaj časa sem se opiral na ramena dveh soborcev in poskušal z levo nogo, dokler nismo prišli iz bojišča ob progi. Na zasilnih nosilih so me prenesli v vas, kjer je bilo zbiralšče ranjencev. Od tam so nas z vozovi prepeljali v skrivno partizansko bolnišnico v žumberaških gozdovih. Natančne lokacije te bolnišnice zaradi konspiracije je ranjenci sploh nismo poznali. V bolnišnici v Žumberaku sem bil do začetka marca 1943. Zaradi sovražne ofenzive so bolnišnico preselili na varnejše področje, slovenske partizane so poslali v bolnišnico v Kočevskem Rogu. Tako sem se znašel v partizanski bolnišnici Vinica, blizu kočevske vasi Štale.

Ko so me tretji ali četrti dan previjali, je bolničar opazil oteklino na stegnu leve noge. Enostavno je prerezal kožo in iz zareze se je skotalila deformirana puškina krogla, ki je že prej prebila kakšen trd predmet, zaradi izgube hitrosti pa mi je obtičala v stegnu. V bolnišnici so ugotovili, da imam dokaj hude poškodbe na levi nogi, zaradi katerih se nisem mogel gibati vse do septembra 1943. Še kasneje sem imel težave, zaradi katerih so me še trikrat operirali in poslali septembra 1944 v zavezniško bolnišnico v mesto Molffetto v južno Italijo.

Ta napad na vlak je bil zelo uspešen zlasti zato, ker ni terjal veliko naših izgub. Toda za 3. četo to ni veljalo.

Poleg mene so bili ranjeni še štirje drugi tovariši: politični komisar čete Jože Bregar-Koko, vodnik drugega voda, mitraljezec in še en borec.

Jože Bregar-Koko

Politični komisar 3. čete 2. bataljona Cankarjeve Jože Bregar-Koko pa se spominja, da so minerci železniške trole toliko razmajali, da sta se kmalu iztirila lokomotiva in službeni vagon vlaka, ki je privozil za kontrolnim. Tovariš Koko meni, da je imel vlak več kot 40 vagonov. Tretja četa je sicer našla zaklon v strugi potoka v bližini proge, vendar je bil del borcev v strelni liniji mitraljezov oklopnega vagona, tako

da je bilo nekaj tovarišev takoj ranjenih.

Četa je bila določena za neposredno zavarovanje juriša. Komandir čete tovariš Nace je odpeljal polovico čete na položaj ob progi v smeri proti Zagrebu, ostali del pa je odpeljal tovariš Koko proti južnemu delu v smeri proti Karlovcu. Spotoma je še skočil k vlak. Kot so se dogovorili v četi, naj bi za četo preskrbel nekaj tobaka. Kmalu je našel vrečo tobaka, zažgal vagon in hitro stopil ob vlak. Hotel si je ogledati veličasten požar v zimski noči, zato je za trenutek obstal.

Jože Bregar-Koko

To ga je skoraj stalo življenja. Iz teme na drugi strani proge je odjeknil strel in dobil je kroglo v desni kolk.

Izgubil je zavest, tovariši pa so ga našli in odnesli na varno. Prišel je k zavesti, ko se je dr. France Novak-Luka, brigadni zdravnik Cankarjeve, sklanjal nad njim. Slišal je, kako je dejal: »Ne vem, če bo Koko preživel?« Ker ni mogel hoditi, so ga položili na zasilna nosila. Bil je pri polni zavesti. Še danes po štiridesetih letih se spominja prizora. Z nosil je kot na dlani videl oklepni vlak, ki je med vožnjo streljal iz vsega orožja, da so svetleči naboji parali nebo. Včasih so krogle prižvižgale tik nad glavami.

Zaradi svetlečih nabojev se je videlo, ko so mitraljezi kosili v smeri bataljonov. Ko so krogle zažvižgale tik nad glavami, so borci, ki so nosili ranjence le-te odložili na tla in plegli. Zmanjkalo je enega od nosačev nosil. Od nekod se je pojavil komandant Cankarjeve brigade Dragan Jeftić. Zgrabil je nosila in odnesli so ga naprej. Dragan ga je spoznal in mu rekel:

»Koko je li si ti?« Po kratkem pogovoru o tem, kako se počuti, je našel zamenjavo. V veliki vasi so čakali vozovi. Anton Milič-Marko, komisar 2. bataljona, mu je prinesel nekaj konserv in se poslovil od njega.

Pripeljali so jih v Sošice. Ležali so po podu eden poleg drugega. Zdravniki so ga najprej oprezno spraševali, kako se počuti, če ga boli v trebuhu, če ga žehja in podobno. Po nekaj dneh se je pokazalo, da kolčna kost ni prebita in da mu krogla ni razmesarila prebavil. Rana je začela iz telesa riniti tujke. Pokazalo se je, da Koko ne bo umrl od te rane, če le ne bo kake večje infekcije. Tako je sklenil svoje spomine na akcijo tovariš Koko.

Samo pet dni po tej uspešni akciji na hrvaških tleh se je sodelovanje slovenskih in hrvaških partizanskih brigad nadaljevalo na slovenskih tleh, z uničenjem belogardistične postojanke, samostana Pleterje, v dneh od 18. do 20. februarja 1943. O tem pa v eni od prihodnjih števil TV-15.

Silvo Grgič-Šimen

Štirinajsta. To pove vse!

Prva slovenska partizanska divizija je dobila po ukazu vrhovnega štaba naziv 14. udarna divizija NOV in POJ.

Spomin na to slavno enoto partizanske vojske zveni slovenskim ljudem, zlasti pa njenim pripadnikom, kakor čudovito ubrana pesem. Zdaj kot udarna sila viharja, zdaj hrupna, vesela in razigrana. Potem spet zvrhano polna zmagovalstva in prešernega navdušenja nad vsakovrstnim orožjem, ki so ga borci iztrgali sovražniku iz rok.

Štirinajsta divizija je tudi zadnja zavezniška enota, ki je bila boje na evropskem bojišču. V sklepnih operacijah za osvoboditev domovine na Koroškem je močno okrepljena s štajerskimi prostovoljci prestregla glavnini bežečih enot nemške balkanske armade in se spopadla z njimi. Uničila in zajela je več kot sto tisoč sovražnikovih vojakov in sovražnika tako prisilila, da je tudi na jugoslovanskem bojišču, teden dni kasneje kot drugje v Evropi, priznal kapitulacijo.

Danes pa se enota jugoslovanske ljudske armade, ki nadaljuje tradicijo 14. divizije, imenuje 14. proletarska divizija Borisa Kidriča. Nekdanji borci prenašajo s svojimi obiski in drugimi stiki mnoge svetle tradicije te divizije na nove generacije branilcev naše družbene ureditve in neodvisnosti.

Borci, ki so se bojevali v enotah slavne Štirinajste divizije, so se v soboto v Celju srečali že dvajsetič. Tako kot vsa leta doslej so prišli iz vseh krajev Slovenije, pa tudi od drugod iz Jugoslavije, od tam pač, kamor jih je zanesla življenjska pot. Po uradnem delu srečanja, na katerem so pregledali delo divizijskega odbora v minulem letu in prisluhnili nalogam, ki jih čakajo v prihodnjem obdobju, so znova obudili spomine na hude trenutke med vojno. Spomnili so se vsega trpljenja, ki si ga danes komaj zamišljamo. Znova so se spomnili številnih jurišev, bojev, zased, obročev in prebojev in hkrati tudi trenutkov, ko so po napornem maršu zaslišali glas harmonike in vsi naporji so bili pozabljeni.

Srečanja v celjski dvorani Golovec sta se med drugimi udeležila tudi nekdanja komandanta slovenske partizanske vojske Franc Leskošek-Luka in Ivan Maček-Matija

Kljub temu, da imajo po devetintrideset let več, pa z istim optimizmom gledajo v svet in našo prihodnost. Tako kot so premagovali vse snežne zamete, bi morali mi premagovati naše sedanje težave. Čeprav tudi sami čutijo vse, kar nas pritiska, pa so z vsem srcem na poti, ki jo je začrtal tovariš Tito. Marsikdo, ki je bil na srečanju v Celju, je z njega odšel prepričan, da smo sposobni premagati vse težave, le malo potrpljenja je treba imeti.

Predsednik skupščine občine Celje Edi Stepišnik izroča predstavniku odbora divizije domicilno listino petnajstih slovenskih občin

Ganljiva so bila številna srečanja v dvorani Golovec. Znova so se srečali ljudje, ki so si reševali življenja in si delili zadnji kosček kruha ali pa zadnjo cigareto. Ob prijetnem klepetu, obujanju spominov in prijetnih zvokih se je dan hitro prevesil proti noči. Ko so odhajali domov, so si želeli veliko zdravja in na svidenje na prihodnjem srečanju. Podobno je bilo tudi v vlakih, ki je borce popeljal proti Ljubljani in v vseh avtobusih.

Tako kot so bila prisrčna srečanja drugih borcev, je bilo tudi srečanje Branka Defarja-Strička in Avgusta Kremzarja-Gustelna. Striček je v nedeljo jutraj odšel tudi s pohodniki po poteh Štirinajste. Doslej se je udeležil devetih pohodov

Kolikor so bili borci veseli srečanja s svojimi bojnimi tovariši, pa so bili nekoliko razočarani, ker ni bilo med njimi dovolj mladine. V krajšem kulturnem programu so sicer nastopile dijakinje celjskih srednjih šol in pripadniki JLA, na tovariškem srečanju pa so se porazgubili. Borci pravijo, da je neposreden stik z mladino in njihova pripoved, živa pripoved, veliko več vredna kot pa knjige in učbeniki. Mladi bodo tudi rajši prisluhnili pripovedi in dogodkom, če jih opisujeta dva ali pa celo več borcev.

Blizu resnice je bil eden izmed udeležencev srečanja, ki je dejal, kako naj mu mladi verjamejo o trpljenju in nadčloveških naporih med vojno, ko mu še lastni otroci pravijo, da pretirava. Borci so si želeli, da bi mladi prisedli k njihovim mizam in da bi se pogovorili o številnih dogodkih, ki jih mladi poznajo iz šolskih učbenikov, nekdanji partizani, ki so sodelovali pri ustvarjanju teh dogodkov, pa bi jim povedali marsikatero koristno podrobnost.

Nekatere borce smo vprašali, kaj menijo o takšnem načinu zbiranja nekdanjih partizanov in o sodelovanju

(nesodelovanju) mladine na srečanju.

Franc Pajk-Nande se je že petič udeležil divizijskega srečanja. Meni, da so srečanja velikega pomena. Izmenjava mnenja o vseh dogodkih doma in v svetu, se pogovorijo o zdravju, se spomnijo umrlih tovarišev in dogodkov iz vojne. Pravi, da se bo srečanj še udeleževal. Glede mladine pa meni, da bi morala sama priti in ne čakati uradnega povabila na srečanja. V Breznu pri Laškem, kjer je doma, je večkrat že sodeloval pri pripravi sprejema kurirčkov pošte. Učenci

Franc Pajk-Nande

Fanka Lapornik

Letos je že desetič odšla po poteh 14. divizije tudi pohodna enota, ki jo sestavljajo mladi, pripadniki JLA in TO, taborniki in borci. Občinski konferenci ZSMS iz Laškega, ki je dala pobudo in tudi organizirala pohode, je divizijski odbor v Celju izročil zlato plaketo.

Kot so povedali predstavniki mladine iz Laškega, Fanka Lapornik, Saši Pešec in Marjan Salobir, so s pohodi začeli leta 1973 in so vsako leto prehodili določeno etapo. Do leta 1979 so trase tako prehodili že dvakrat. Tega leta pa je pohod dobil republiški pomen. Razdeljen je na štiri etape, in sicer od Sedlarjevega do Gračnice, od Gračnice do Dobrne, od Dobrne

Saši Pešec

do Belih vod in od Belih vod do Ljubnega ob Savinji. V prvi etapi sodelujejo mladinci iz Šmarja pri Jelšah, v drugi mladi iz Celja, Slovenskih Konjic in Sentjurja pri Celju, v tretji mladi iz Titovega Velenja in Žalca, v četrti pa mladi iz Mozirja. Pohoda se udeležujejo tudi mladi iz drugih slovenskih občin. Nekateri prehodijo celotno traso in so na poti devet dni. Seveda pa namen pohoda ni samo hoja, ampak tudi obujanje in negovanje tradicij NOB, idejnopolično izobraževanje in vojaško-strokovno ter obrambno usposabljanje mladih. Nekaj poti na pohodu je zelo napornih. Med težjimi pa je prav gotovo tudi nočni pohod čez Bohor, ki

Franc Gabrovšek

so z velikim zanimanjem poslušali njegovo pripovedovanje in njegove napotke, kako se morajo izogibati morebitnim zasedam.

»Zelo sem vesel takšnih srečanj«, je dejal Franc Gabrovšek, »čeprav se jih sam bolj poredko udeležujem. Doma imam namreč kmetijo in kadar je delo, pač ne grem. Po dolgem času sem spet videl svoje soborce in veliko smo se, še več pa se bomo pogovorili. V prihodnje se bom še udeleževal srečanj, seveda če se bom le mogel.« Zelo pa je pogrešal mladino. Meni, da v krajevnih skupnostih borci veliko bolj sodelujejo z mladino. Pravi, da se mladina nekako izogiba uradnih srečanj, ker se boji, da bo preveč govo-

rov, skratka, da bo dolgočasno. Na terenu pa je sodelovanje bolj človeško. Mladi sprašujejo, borci pa jim odgovarjajo.

Jože Kranjc pravi, da so takšna srečanja zelo dobrodošla. Srečajo se stari tovariši in obudijo spomine na čase, ki so jih skupaj preživeli v diviziji. Pogovorijo se tudi o drugih zadevah, ki se nanašajo na borce. Tudi on je pogrešal mladino. Meni, da se mladina na takšnih srečanjih in proslavah drži prve ob strani in bi morala iti med borce. Borci pa naj bi bolj opisovali dogodke in ne le svoj prispevek pri teh dogodkih. Celjsko srečanje je mladina premalo izkoristila za poglobljanje znanja o zgodovini naše revolucije. Kot pravi Jože Kranjc, to ni dobro.

Jože Kranjc

Marjan Salobir

glede na vremenske razmere traja približno šest ur dobre hoje.

Ko smo mlade iz Laškega vprašali, zakaj so začeli s tem pohodom, so povedali, da so že prej imeli pohodno enoto, ki je hodila po poteh partizanov v njihovi občini. Hotelo pa so imeti nekaj več in ker gre precej poti 14. divizije po njihovi občini, so se odločili za ta pohod. Med mladimi v njihovi občini je veliko zanimanje za pohod in nimajo nobenih težav pri sestavi enote. Takoj po novem letu se začnejo mladinci po osnovnih organizacijah zanimali, kdaj bo enota odšla na pot. Veliko je tudi mladincev, ki so bili na vseh pohodih in jih imenujejo veterani.

Od leta 1979, ko je pohod postal republiški, se ga vsako leto udeleži od 600 do 700 pohodnikov. To pa pomeni, da je do zdaj že več tisoč mladih prehodilo del poti Štirinajste divizije in se seznanilo z najpomembnejšimi dogodki iz zgodovine te enote.

Na pohodih pride pogosto do precej komičnih zapletov. Tako so mladi prišli ponoči v snegu v Raborje pod Lisco. Komandant pohodne enote Andrej Mauri je potkal na okno najbližje hiše. Glas iz notranjosti je vprašal, kdo je.

Andreju se ni dalo na dolgo in široko razlagati, da so pohodna enota, ampak je preprosto odgovoril: »Štirinajsta!«. Čez nekaj časa so se odprla hišna vrata in spustili so jih v izbo. Ko se je izba napolnila in so se pohodniki nekoliko umirili, pa so iz kota zaslišali glas, ki je dejal: »Spet bomo imeli uši pri hiši!«

Seveda je takšnih dogodkov in anekdot še veliko. Teh se pohodniki veliko raje spominjajo kot pa žuljev in odrgnin, mokrih oblačil ter obutve. Vse to dokaj hitro pozabijo, ostane pa jim spomin na pohod, srečanja z borci in domačini, ki jih sprejemajo tako toplo, kot so pred devetintridesetimi leti borci Štirinajste.

Bojan Kuntarič

Franc Sluga-Bor

Heroj boja in dela

Živimo v času, ki bi ga radi z vso silo zaustavili, saj se nam iz dneva v dan umikajo iz našega življenja in redčijo vrste pomembnih osebnosti iz naše revolucionarne preteklosti in sedanosti. Izgubljam ljudi, ki so že zgodaj pozabili nase in šli v boj za svobodo in pravico, in ki so po vojni ne le pomagali pri izgradnji naše porušene domovine, ampak z vso zagnanostjo tudi pomagali oblikovati naš veliki čas – čas, ki ga mi vsi živimo – srečni in svobodni, in ki smo ga pripravljani braniti, saj je samo naš – zrased iz krvi in trpljenja. Ob vsaki izgubi takih ljudi, herojev boja in dela, se šele zavemo praznine, hkrati pa tudi trdnosti, varnosti in duhovne moči, ki nam jo prav ti tovariši dajejo, pa čeprav v jeseni svojega življenja.

Tako smo premišljali tudi v lanskim jeseni, ko smo k zadnjemu počitku spremljali prvoborca, tovariša Franca Sluga-Bora iz Prestranka – zadnjega člana uporne »žejške trojke«, doma iz Žej. In tako smo premišljali tudi v decembrskih dneh, ko oživljajo spomini na 2. tržaški proces, katerega krvave dogodke je France podoživljal vsako leto sproti z bolečino v srcu.

Franc Sluga-Bor se je rodil v Žejah 19. 1. 1909. Kot kmečki otrok je na trdi in kamniti žejški zemlji rasel brez otroštva in skoraj brez šole (svetovna vojna, italijanska okupacija) v mladega revolucionarja in borca za pravice primorskega ljudstva.

V takega moža in človeka, prijatelja in tovariša ga je oblikovalo življenje, polno trpljenja, odpovedovanja samemu sebi in razdajanja drugim. V osemčlanski družini je Franc kot najstarejši že zgodaj odrasčal in postajal mladi gospodar. Prva svetovna vojna je bila tudi njegova prva preizkušnja, saj je moral oče zapustiti pet lačnih otrok in oditi na fronto. Tako je postal desna roka materi – zavedni slovenski kmečki ženi, ki je poleg dela vedno našla čas za slovensko knjigo in je z materinsko toplino znala biti

pozorna do vsakega otroka v vasi.

V Slugovi hiši, po domače pri Klenjanovih v Žejah, so bila vrata vedno odprta za vsakogar. V njej se je zbirala vsa vaška mladež, pa tudi fantovska družina je ob večerih skrito prepevala slovenske pesmi, medtem ko so si dekleta šivala in vezla slovenske motive na narodne noše. Vse to je bila tiha manifestacija pripadnosti slovenskemu narodu, doživljanje notranjega mladostnega razpoloženja, ki ga je na vsakem koraku dušil fašizem, saj se je ta že korenito razraščal in že kazal svojo pravo raznorodovalno podobo.

V tem domačem in zavednem vaškem okolju je rasel France in zorel v mladega, upornega protifašista. Zelo rad se je zavlekel na senik in tam prebiral slovenske knjige, in jih je bilo treba tako pogosto skrivati pred hišnimi policijskimi pregledi. Prestranek – v neposredni bližini Žej, je bil tedaj pravo leglo italijanskih fašistov, ki so ustrahovali vse okoliške vasi. Ne da se povedati, koliko kľofut, ponižanja in zasmeševanja so morali pretrpeti mladi iz okoliških vasi, ki so se upirali tej militaristični vzgoji.

Vse to je videl in na svoji koži občutil tudi France

Klenjanov, zato ni čudno, če so v njem že tako zgodaj zorela spoznanja, da je upor proti fašizmu edina pot v življenje, smiselna in pravična. Takega je spoznaval tudi Ivan Vadal – njegov sosed, član organizacije TIGR in ga že kot 17-letnega fanta vključil v protifašistično dejavnost, saj se je zgodaj zanimal prav za tovrstno literaturo.

Še nedavno nam je v drobnih izsekih sam pripovedoval, čeprav je bil v besedi vedno skromen in

Franc Sluga-Bor

samo priložnost; danes pa nam orumeneli lističi njegovega dnevnika odkrivajo veliko podrobnosti o človeku, ki je celih šestinpetdeset let organiziranega dela kot tigrovec, revolucionar, komunist, borec in aktivist NOB in vseskozi družbenopolitični delavec namenil boju za svobodo, za naš samoupravni socialistični sistem, za »malega človeka«, kakršen je do zadnjega tudi sam ostal.

O začetku svojega delovanja je pripovedoval med drugim tole:

»V letu 1926/27 me je v organizacijo TIGR sprejel

domačin Ivan Vadal. Moje prve naloge so bile širjenje propagandnega tiska, ki ga je iz Jugoslavije prejemal član trojke Jakob Semec. Tisk je prihajal v Žej prek Kožljeka v gozdovih ob italijansko-jugoslovanski meji in sicer vsakih pet dni, potem pa tudi po dva meseca nič, ker je bilo to odvisno od stanja in zastraženosti na meji. Zanj so skrbeli naši emigranti onstran meje: Danilo Zelen, Tone Černač, Ferdo Kravanja in drugi. Prenašanje čez mejo je bilo zelo tvegano. Kadar je bilo nevarno na naši strani, je tisk prihajal v Žej prek Trnovega pri Ilirski Bistrici. Za to je skrbel Viktor Bobek. Protifašistično in komunistično literaturo smo razdeljevali

trojke ustanoviti svojo novo trojko v bližnji vasi. Sluga je ustanovil trojko v Petelinjah, Vadal in Semec pa na Pivki. Za trojko je smel vedeti le tisti, ki jo je ustanovil, da v primeru izdajstva kvestura ne bi prišla na sled še drugim trojkam.

Delovanje »žejške trojke« je bilo še posebej pomembno za razvoj drugih trojk na Pivškem, saj se je tako širil odpor proti fašizmu, krepila se je narodna zavest naših ljudi in večalo se je število somišljenikov. »Še bolj tvegano in nevarno pa je bilo delo z orožjem«, je velikokrat dejal France, in ob spominu na drzne akcije so se mu zaiskrile oči. Že leta 1933 je trojka dobila nalogo prenesti večjo količino orožja in razstreliva čez mejo iz Jugoslavije na Primorsko. V ta namen so v žejških gozdovih, v Vadalovem gozdu, skopali in zamaskirali dva bunkerja ter vanju vskladiščili orožje in razstrelivo. Tega so varovali v strogi tajnosti in ga oskrbovali celih šest let. V tretjem bunkerju v Zalomu, ki nosi tudi spominsko obeležje, pa so se sestajali, skrivali ilegalce in slovenske fante – vojaške ubežnike iz italijanske vojske.

Od leta 1938 je trojka iz Žej delovala pod vodstvom Pinka Tomažiča, voditelja primorske komunistične organizacije. Pinko je večkrat prišel v Žej in na seniku Jakoba Sema vodil sestanke. Tedaj je prevzel v svoje varstvo skrito orožje, oziroma za KP na Primorskem, ki se je ob začetku vojne že pripravljala na vstajo. Tudi zavedne člane trojke je v Žejah leta 1938 sprejel v KP. V letu 1939 so začeli ilegalno prenašati to orožje v bližino Žej, v skrito Vodno jamo, od koder so ga skupaj z divaškimi komunisti (med njimi še živeli tovariš Gašperšič (prenesli preko Čermelic (sodeloval je tudi Jakob Dolenc) v jamo pri Vremah.

Znano je, da je prišlo leta 1940 do izdaje organizacije in do množičnih aretacij po

vseh Primorski. V poletju 17. 7. 1940 so tudi Franca Sluga odpeljali in ga pahili za zapahe Coronea, v katerem so že sedeli njegovi najožji tovariši iz Žej.

Začeli so se meseci hude preizkušnje, koliko človek lahko vzdrži fizično in psihično. Tudi drobno napisani dnevnik ima tu najtemnejše strani Francetovih opisov vsakodnevnih zasliševanj, psihičnih pritiskov z najbolj gnusnimi in zločinskimi metodami mučenja in ničenja človekovega duha, ki so jih podnevi in ponoči uporabljali fašisti – kvesturini.

Sam je France nerad govoril o tem strašnem trpljenju, napisal pa nam je, da je bilo približno deset takih zasliševanj, s katerih so ga vedno privlekli omedlelega in ga vrgli v samico. S kvesture, kamor so ga vsakokrat odpeljali, se spominja med drugimi tudi nekega Slovenca, po imenu Medvedšček, doma blizu Gorice, ki je besnel nad njimi in jih brcal v noge z okovanimi čevlji.

Med drugimi piše: »Druge dan se znajdem zopet sam v celici. Čakam štiri dni brez vode in brez hrane, ves pretepen. Bolečine so bile neznosne. Vsak dan hodijo kvesturini spraševati na moje okence, če bom govoril ali ne. Od mene ni bilo nobene besede. Minili so štirje strašni dnevi. Peti dan zjutraj je v sosednji celici nekdo umrl – gotovo od bolečin in mučenja. Takoj po tej smrti pride stražar in mi pravi, naj kar tolcem po vratih, če sem žejen. Izčrpan in izmučen sem potem prosil vode. Zvedel sem, da je moj sotrpin umrl prav zaradi žeje in bolečin. Čez nekaj ur so me zopet odpeljali na kvesturo. Pritisk name je bil ponovno hudo, trajal je do večera. Ko so me prinesli v celico, so mi vendar dali večerjo...«

Tudi spomini na soočenje v policijski sobi s člani njegove trojke, čeprav hrbtne, so bili strašni... razbiti in z okrvavljeno brisačo okrog glave.

Miha Butara-Aleks

3

Marinčkovi z Zaloške ceste 15

Avtorice prispevka »Medicinci v narodno-osvobodilnem boju«, objavljenega v reviji »Medicinski razgledi« 14/1975, prof. dr. med. dr. sc. Zora Stritar-Konjajev, prof. Sonja Gomzi in prim. dr. med. Nada Starkl, so prispevek napisale in objavile ob tridesetletnici svobode, v spomin vsem mučenim, streljanim in padlim za svobodo. V zgoščenem delovanju prikazujejo napredno usmeritev in sestavljanje študentov – medicincev ljubljanske univerze pred drugo vojno in okupacijo. V sestavku, npr. v tretjem odstavku na 404. strani so navedene akcije naprednih študentov, v katerih je sodeloval tudi Jože Marinček kot študent medicine prvega letnika. Med triindvajsetimi imeni skojcev je tudi Jože Marinček. V zadnjem odstavku na 405. strani pa piše: »Po razglasu CK KPJ o oboroženem odporu so se tudi med medicinci začele ustanavljati sabotažne skupine, ki so pozneje postale enote Narodne zaščite. Sprva so se te skupine teoretično seznanjale z načinom podtalnega boja in kmalu izvrševale v Ljubljani sabotažne akcije, kot npr. rezanje telefonskih žic, podiranje telegrafskih drogov, razdiranje železniških prog in razoroževanje okupatorjevih vojakov. Poleti 1941. je vodil skupino medicincev prvega letnika Dušan Pirjavac-Ahac, ki je bil sekretar politbiroja KP univerze. V njej so bili medicinci Sonja Gomzi, Jože Marinček (podčrtal M. B. Aleks), Jože Kenda, Slavko Robič, Nada Starkl in Zora Stritar. Sestajali so se pri Rudiju Pavlinu.«

Jože Marinček je izvajal ali sodeloval v izvajanju več neposrednih aktivističnih akcij, bodisi na univerzi ali na terenu. Navedel bom le nekatere.

Primarij dr. med. Nada Starkl se še vedno spominja dogodka, ki se je pripetil na dan poroke Marinčkove Mare. »Med histološkimi vajami sta dne 14. aprila 1942 vstopila zakrnikana in oborožena s pištolama, ki ju je prinesla Tatjana Vandal, Jože Marinček in Marjan Marinc, študent gradbenega oddelka Tehnične fakultete v Ljubljani, da bi prestrašila študenta medicine Zdenka Osano, ki je članom OF grozil, da jih bo naznanil. Marjan Marinc je pristopil k Z. Osani, ga skľofal in mu zagrozil, da če ne bo nehal s takim vedenjem, bodo drugi ostreje ravnali z njim, Jože Marinček je medtem stražil s pištolo v rokah. Z. Osana se je zelo prestrašil, tako da se je celo pomočil. Akcija je uspela.« Iz opisanga primera je razvidno, da je akcije aktivistov na univerzi organizirala oziroma usmerjala enotna organizacija, saj sta bila udeleženca iz različnih fakultet.

Še pred omenjenim dogodkom, na prehodu iz 1941. na 1942. leto, je Jože v svoji zagnanosti, čeprav kratkoviden, brez zavarovanja izpisoval parole OF na Sarabonovi trgovini in za Slajmarjevim domom. Pri tem delu ga je opazil bratranec Jože Butara, policijski stražnik iz skupine, ki jo je povezoval in usmerjal Boris Zihel. Opozoril ga je, naj ne gre v takšne

akcije brez zavarovanja, potem pa ga je varoval do konca pisanja parol.

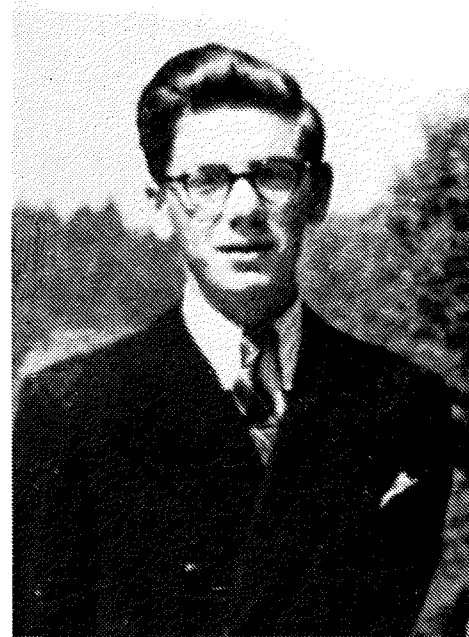
Jože je 26. maja 1942 odšel k partizanom. Vstopil je v sestav 2. grupe odredov, kjer je postal sekretar Skoja v bataljonu. Tako kot v Ljubljani, kjer je poleg organizacijskih nalog deloval tudi propagandno aktivistično, se je tudi med partizani z vso vnemo in predanostjo

posvetil političnemu in bojnemu delovanju. Po uspešnem boju enot 2. grupe z Italijani pri vasi Znojile v juniju 1942. je bilo na spisku s poveljem štaba 2. grupe odredov pohvaljenih pripadnikov enot, zaradi izkazane hrabrosti v boju tudi ime tovariša Sama. To pa je bil Jože Marinček.

Med pohodom 2. grupe prek Dolomitov in Gorenjske na Štajersko je Jože 14. julija 1942. padel na Gabrski Gori. Očevidci dogodka so trdno prepričani, da je bil vzrok temu vid. Potem ko je med bojem zgubil očala in jih začel iskati, ga je smrtno zadel sovražni nacistični strel.

Nesporno smo, ne samo Marinčkova družina, pač pa tudi družba, z Jožetovo smrtjo zgubili moža, ki je mnogo obetal. Čeprav je za družino oziroma otroke Toneta Marinčka, starejšega, znano, da niso imeli težav pri učenju, s trdnim prepričanjem trdim, da je bil Jože nadarjen med nadarjenimi. Od 4. razreda klasične gimnazije naprej je po zgledu starejšega brata Toneta in sestre Mare, s svojim instruktorskim delom blažil finančne težave enajstčlanske družine, v kateri je bil zaposlen le oče. Študij za njega kot tudi za brate in sestre ni predstavljal težav. Vsi, z izjemo Jožeta, ki je pač prerano izkrmavel za svobodo, so akademski izobraženci. Za Jožeta pa je znano, da je vse razrede in vse predmete na klasični gimnaziji izdeloval le s peticami, zato mu tudi ni bilo treba opravljati mature. Vemo pa, kako zahtevna je bila klasična gimnazija.

Ne bi bilo prav, če ne bi omenil Toneta Marinčka, mlajšega, diplomiranega jurista, ki me je konec decembra 1942., to je pred štiridesetimi leti, obvestil o usodah očeta Toneta in brata Jožeta. Tone je bil rojen v Cerkljah ob Krki 1916. leta. Od tam sta doma njegova starša, pokojni oče Tone Marinček iz družine »Maticovih« in mati Pepca Butara iz družine »Jožetovih«. V začetku dvajsetih let, potem ko se

Jože Marinček, študent medicine, organizator in aktivist OF na terenu in na univerzi, je že 14. julija 1942. na Gabrski gori kot sekretar SKOJ v bataljonu 2. grupe odredov izkrmavel za svobodo

Delati, molčati in vzdržati je že tedaj pomenilo biti komunist z dušo in srcem. Tak je France Sluga tudi bil in ostal.

Na 2. tržaškem procesu, ki je trajal od 2. do 14. decembra 1941 sta bila z Jakobom Semcem obsojena na 30 let ječe, njun soborec Ivan Vadnal pa na smrt z ustrelitvijo. (Opčine 15. decembra 1941).

Sledila so leta ječe v Civitavecchi, v Castelfranco. Tam se je France srečal tudi s tovarišem Mihom Marinkom, ki mu je ostal v tako lepem spominu kot učitelj marksizma, revolu-

na ekskurziji v Črnomlju, kjer je bil leta 1944 kot delegat Primorske izvoljen in poslan na zasedanje SNOS. Spominjal se je tistih deževnih oktobrskih dni, ko je pešalil proti Beli krajini, dobrih ljudi, ki so ga na tej poti spremljali in ščitili. Ponosen je bil, da je sodeloval na večdnevni konferenci, ki je s tovarišem Edvardom Kardeljem na čelu, Kidričem, Leskovškom in drugimi obravnavala priprave na osvoboditev in priključitev Primorske k Jugoslaviji – prav to, za kar je on sam že toliko delal in pretrpel. Nadvse

nosti predsednika NOO Prestranek. Ne le kot sekretar ZK, odbornik občinske skupščine, njegovo delo je bilo bogato in plodno v ZZB NOV, kjer je kot predsednik in častni član s svojimi bogatimi revolucionarnimi izkušnjami in s svojo človečnostjo pripomogel k reševanju številnih družbenih problemov, še posebej problemov borcev.

Še posebno pa ga odlikuje njegov odnos do mladine, do pionirjev, saj je bil njihov najboljši prijatelj. Aktivno je spremljal njihovo delo in prenašal nanje revolucionarne tradicije NOB. Vsa leta jih je spremljal in vodil ob spomenikih NOB. Zadnjič je bil z njimi lanskega 25. maja na Ogenjci, kjer jim je čestital ob sprejemu v mladinsko organizacijo. Celodnevna osnovna šola »25. maj« v Prestranku bo še dolgo pogrešala njegovo navzočnost in njegovo duhovno podporo, kajti njegovo delo je bilo skozi dolga leta vtakano v življenje šole.

Za svoje požrtvovalno delo je bil odlikovan s številnimi državnimi in borčevskimi priznanji. Vendar mu je bila največje priznanje za delo in spoštovanje do njegovega trpljenja za svobodo velika udeležba krajanov na njegovi zadnji poti; takšna, kakršne še ni videla naša krajevna skupnost.

Komu naj gre zahvala, če ne njemu, kot zadnjemu članu »žeske trojke«, da prav če za ceno velikega trpljenja ni izdala nobene trojke v vsej pivski dolini in je s tem rešila toliko predvojnih revolucionarjev, ki so lahko že v prvih dneh naše vstaje postali pomembni in izkušeni aktivisti in borci za našo svobodo ter tako nepretrgano nadaljevali svoje revolucionarno delo.

Lik tovariša Franca Sluge-Bora bodo nosili v srcu vsi borci, komunisti, vsi družbenopolitični delavci, vsi krajanje, še posebno pa mladina in naši pionirji.

Vera Brgoč

Imeli so me za skrivača

Pravijo, da sem bil pri petnajstih še vedno otročji in po svoje nabrit paglavec. Glede prve obdolitve bo menda kar držalo, saj sem se res naježal s prvošolčki, sosedom, tri leta mlajši fantič (Matko Ogrizkov, nečak junaka legendarne dražgoške bitke Ludvika Ogrizka) pa je bil tedaj in je tudi še danes moj najboljši prijatelj. Resnici na ljubo povedano, si je ta mali fantič zaslužil partizansko priznanje, saj je ne samo enkrat tvegval svoje mlado življenje, ko je vozil težke vozove hrane, orožja in streliva na nevarna področja in položaje partizanskih enot 9. korpusa, in to prav tedaj, ko je vse drugo odpovedalo. Seveda bi o tem, če ni preskromen, lahko sam kaj več povedal.

Kar zadeva mene, vseh obdolitvev pa ne priznam, čeprav je moja dobra, a stroga mama, včasih ko sem ji kakšno uspičil, rekla: »V vsakem gnezdu se najde klopotec, tako je tudi z mojim malim.« In kdo bi svoji dobri in skrbni materi zameril? Žilica pa mi vseeno ni dala miru, da sem se sklatil z vrstniki in starejšimi mladinci pisat »parole« proti Nemcem vse tja po glavni cesti. Domov sem se pritepel ves popačen od rdeče barve po obleki, rokah in celo po obrazu, tako da bi kaj lahko padel v roke razjarjenim Nemcem. Podobno je bilo z mano še prej, ob kapitulaciji Italije, ob »naskoku« na vojske utrdbe.

Medtem ko so drugi pridno praznili skladišča z raznimi dobrotami, sem se jaz zagledal najprej v orožje in se vrnil domov s polnimi žepi italijanskih rdečih ročnih bomb in tudi hlačniki »pumparic« so bili polni teh nevarnih igračk. Namesto, da bi bil prinesel družini kaj bolj koristnega, je bilo to moje dejanje zares prava poglavitna. No, koliko pušk in streliva sem lepo zavil v vreče in zakopal na naši njivi in v vrtičku med jesenskimi rožami, pa le nisem črnil nikomur, dokler ni bilo zares potrebno, da je vse to prišlo v prave partizanske roke.

Spomladi 1943 sem v gmajni v bližini moje vasi Hruševje naletel na tri uniformirane in oborožene partizanske borce. Vprašali so

me po karabinjerskih in vojaških patroljah, po njihovi oborožitvi in kje so nevarni mitralješki bunkerji, vendar tega nisem nikomur razkril, razen svoji materi. Za družino mi je dala pripravljeno toplo kosilo, ki sem ga – z navdušenjem – čez drn in strn odnesel lačnim tovarišem. Tako sem še zelo mlad prišel v stik s partizanskim gibanjem. V roke mi je prišla tudi zanimiva partizanska literatura in me še bolj navdušila za NOB. Spominjam se, kako sta me moja brata Lovrenc in Miroslav (slednji je padel v Gradnikovi brigadi pri Črnem vrhu nad Idrijo 6. januarja 1944) skoraj s silo zavrnila, da nisem šel z njima in s skupino desetih vaščanov na položaje proti Nemcem med ofenzivo konec septembra leta 1943 v pogorju Nanosa. Tedaj se je namreč začela pri nas vse ljudska vstaja kot odgovor na surovo nemško pobijanje ter požiganje po naših vaseh.

Odbor OF v Hruševju, ustanovljen 17. septembra 1943, je hkrati pritegnil v delo za NOB tudi mlade in najmlajše. Razen pomoči pri zbiranju orožja, streliva in drugih potrebščin za NOB smo bili organizirani še kot kurirji, izvidniki in obveščevalci. Pozneje nas je vodila mladinska organizacija in od začetka leta 1943 dalje SKOJ za razne delovne, nabiralne in propagandne akcije.

Petega maja 1944 so nas presenetili domobranci. Me ne so odpeljali v Postojno, od tam v Trst in nazadnje v Ilirsko Bistrico, od koder sem 4. junija pobegnil z vso vojaško opremo in z dvema »šmajserjema«. To sem storil pri belem dnevu in pri vasi Topoleg prišel v stik s partizani. Bil sem zelo srečen, ker so me – po kratkem postopku – sprejeli znani in prekaljeni tovariši Karlo Lekšan – Jernej, Janko Turk – Bolkov, Miro Slivar in Jože Dolles – Sicilijan iz VDV bataljona. Po določenem času v tej enoti so me premestili v Istrsko vojni področje, k kurirski karavli na področju Brkinov, Mašuna in Sneznika. Moj komandir je bil tedaj Ivan Malalan – Miče, doma iz Trebč pri Trstu. Karavli je kuhala in gospodinjila komandirjeva žena Kristina s činom starejšega vodnika,

dva njuna sinova Livij (13) in Klavdij (15 let), sta bila skupaj z menoj kurirja; vseh skupaj pa nas je bilo 14 kurirjev.

Dvanajstega oktobra 1944 sem pri opravljanju kurirske dolžnosti padel v zasedo nemške in domobranske vojske, in sicer na Mašunu. Bil sem hudo ranjen od drobcev eksplozivne bombe. Domobranci so zahtevali mojo takojšnjo likvidacijo, vendar so Nemci – za čuda – to preprečili in me namesto tega odpeljali v zapore v Ljubljano. Tam sem ranjen in brez zdravniške pomoči moral opravljati razna dela, v ranah pa so se mi zaredili črvi. Te nadleže sem se rešil šele na Jesenicah v taborišču, kjer sem bil več mesecev. Tam mi je rešila življenje moja krušna mati Zora Vilman, ki je prej sicer nisem poznal, ostajam pa ji do smrti dolžnik, saj bi bil brez njene pozornosti in paketov zagotovo poginil. »Za najmlajšega reveža« (ali podobno) je pisalo na paketih. Končno sem pobegnil med bombardiranim taboriščem in prvega marca 1945 postal borec Jeseniško-bohinjskega odreda, ki je vodil z umikajočimi Nemci in jugoslovanskimi izdajalci ogorčene boje po Gorenjski, posebno v sklepnih fazah, ko so se umikali v Avstrijo in smo jim bili za petami vse tja do Gospe svete na Koroškem. Tedaj sem se spomnil tudi svojega pokojnega očeta Lovrenca Bizjaka, ki se je onod leta 1919 bojeval kot Maistrov borec za slovensko Koroško. Tam je bil ranjen, medtem ko ga je doma čakalo petero lačnih otrok in že leta 1917 do tal požgana domačija.

Domov sem se vrnil 24. junija 1945 s partizanskim činom vodnika, vendar kot izgubljeni sin, saj sem veljal pri domačih že za skoraj odpisanega. Ob prihodu v domačo vas Hruševje me je hotelo raznesti od sreče in osebnega zadovoljstva, pa sem napravil še eno paglavščino: v zrak sem izstrelil menda za celo kapo nabojev iz brzostrelke in s tem povzročil nepotrebn preplah med vaščani in moj bližnji sosed je dejal moji srečni materi: »Botra, jaz sem pa mislil, da ste ga imeli doma skritega.« Leopold Bizjak

Tovariš Franc Sluga-Bor se je najbolje počutil med mladimi, ki so vedno radi prisluhnili njegovi živi pripovedi

cije, ob katerem si je France ponovno krepil duha, spoznaval zakone revolucije in boja za svobodo.

Dne 5. decembra 1943 je prišel domov – edini in zadnji iz »žeske trojke«. Jakob Semec je namreč nekaj mesecev prej umrl za posledicami mučenja v ječi na otoku Pianosa v Tirenem morju. France čeprav izčrpan do skrajnosti, je takoj vedel, kje je njegovo mesto. Kot aktivist se je vključil v NOG. Postal je tajnik OF odbora za vas Žeje, član in tajnik rajonskega odbora okolice Postojna. Po združitvi rajonov v okraj Podnanos pa je prevzel naloge v okrajnem komiteju Podnanos. Njegovo delo med vojno je bila ena sama nepretrgana veriga akcij in z vso odgovornostjo opravljenih nalog, med katerimi ni nikoli izbiral.

Pionirjem je s ponosom obujal spomine in jih vodil

prijeten mu je ostal spomin, da je bil v tistih dneh lahko na slovesnosti ob podelitvi naslova generalpolkovnika Francu Rozmanu Stanetu.

V dneh osvoboditve ga srečamo med borci 29. Hercegovske divizije, ki je osvobajala Postojno in nadaljevala boje proti Ljubljani. Po osvoboditvi Ljubljane je France Sluga nadaljeval pot v Bosno in Hercegovino, kjer je Hercegovska divizija še čistila ostanke četnikov in ustašev. V svojem dnevniku nam vsak dan opisuje akcije njihovih enot, opustošene in požgane vasi; pomoč, ki so jo borci takrat nudili domačim prebivalcem – pri našli v oddaljene vasi vodo, živče...

Tudi po vrnitvi v domači kraj je France postal pomemben družbenopolitični delavec. Med drugimi nalogami je opravljal dolž-

jima je poleg sina Toneta rodila še hčerka Mara, sta se 1921. leta preselila v Ljubljano, kjer se je oče zaposlil pri Konsumnem društvu, pozneje pa v Delavski zbornici.

Tone mlajši je, kot sam navaja v partijskem življenjepis, že kot petošolec na klasični gimnaziji pod vplivom očeta in somišljenikov Lampreta in Šmona, začel prebirati in študirati marksistično literaturo. Sam se je opredelil za skrajno levoico ter v zvezi s tem organiziral skupino šestnajstih tovarišev – sošolcev na klasični gimnaziji. Od takrat in pozneje je po njegovem zatjevanju dvanajst od le-teh delovalo po partijskih direktivah. Tone je bil že 1934. leta sprejet v komunistično partijo (Osebnost mi je, takoj po nesrečni smrti Borisa Kaigherja, zatjeval, da mu je Boris, s katerim se je srečeval kot načelnik finančne uprave JLA in tudi zasebno rekel, da je na CK KPS evidentiran kot član KP iz tega obdobja oziroma še nekaj prej – Op. M. B. Aleks.). Novembra 1934. je bil aretiran in zadržan v preiskovalnem zaporu vse do sojenja v aprilu 1935. leta, ko je bil na temelju uspešnega zagovora oproščen, le študij na vseh ljubljanskih gimnazijah mu je bil zabranjen. Z očetovo pomočjo se je vpisal v osmi letnik mariborske gimnazije, katerega je uspešno končal in tudi maturiral.

Ob Tonetovi aretaciji so policijski agenti preiskovali tudi stanovanje na Zaloški cesti 15. Pretaknili so vsak kotiček. Vprašali so tudi za drvarnice. Mati Pepca jim je pokazala njihov del drvarnice v sredini dvorišča. Na agentovo vprašanje, če so to vsi prostori, ki spadajo k njihovem stanovanju, se je vmešal upravitelj konsumnega stanovanja in hotel povedati, da imajo določen prostor tudi v drvarnici ob zidu. Mati Pepca je nato, kot se še sedaj dobro spominja hčerka Mara, usmerila pozornost agentov na drvarnico, v kateri so bili, upravitelja pa na spreten način, s pogledom, odvrnila od tega, da bi še omenjal drvarnico ob zidu.

Takoj po odhodu agentov, ki niso našli nič obremenilnega, pa se je nekaj domačih, starejših otrok, skupaj z mamo napotilo v drvarnico ob dvoriščnem zidu, kjer so bili v glavnem razni zaboji. Ob premikanju le-teh pa se je izza njih kar vsul različen komunistični propagandni material, ki so ga, kot se spominja Mara, takoj uničili.

Tudi to moram povedati, da je Tone mlajši s sestrami in starejšimi brati med šolskimi počitnicami zelo rad prihajal v svoj rojstni kraj, v Cerklje ob Krki. Gostoljubje sta jim dajali družini materinega brata ali mojega očeta Mihe

Butara in sestre Mice, poročene Unetič. Vsi, predvsem pa starejša dva, so se med počitnicami v Cerkljah počutili kot doma, kot med svojimi. Tudi cerkljanski fantje in dekleta iste starosti so ju sprejemali kot takšne.

Kmalu po izpustu iz zapora in po maturi, ko je bil Tone med počitnicami zopet v Cerkljah, je prišel k mojemu očetu, »Jožetovemu« Mihi, takratni cerkljanski kaplan Matej Tomazin in mu rekel: »Pri vas gostuje Tone Marinček, mlajši, znan komunist. Le zakaj mu nudite gostoljubje?« Oče je kaplanu Tomazinu, doma iz Nakla pri Kranju, odgovoril, da je Tone

njegov nečak, sin sestre Pepce, da je že do tedaj vsako leto prihajal k njemu na počitnice in da mu on tega tudi v prihodnje ne bo branil. Če le hoče, še vedno lahko pride. S tem je bil pogovor s Tomazinom končan. Le malo pozneje, v istem obdobju, ko je moja mama Marija Butara po ajdovi setvi zaradi suše na njivi, imenovani Dolgača, tolkla grude, se je ob njivi ustavljal cerkljanski župnik Jakob Zust, ki je bil namenjen proti sosednji Župecji vasi. Takoj je z za njega značilnim nastopom začel spraševati nekako tako: »No, no, kako se kaj imate? Pri vas je Tone Marinček, komunist. Ali vas kaj uči komunizma?« Mama, ki je vedela za nastop kaplana Tomazina, je kljub svoji vernosti užaljeno odgovorila: »Pustite nas no pri miru. Kaj nas bo Tone učil komunizma.« Takoj za tem je tudi župnik Jaka odšel proti Župecji vasi. Tone, ki je bil o vsemu obveščen, pa je velikokrat omenjal te nastope cerkljanskih »dušnih pastirjev«, tudi v povojnem obdobju.

Značilno za Toneta je bilo to, da je med počitnicami prijel za vsako kmečko delo. Predvsem je bil navdušen kosec. Med bivanjem v Cerkljah je občasno odhajal tudi v vasi cerkljanskega šolskega in občinskega okoliša, pa tudi v Krško. Predvsem je rad in večkrat odšel v Krško vas do družine Ivšič, s katero je bila njegova družina v botriji. Od tu izhaja veliko prijateljstvo z Ivšičevimi in tudi znanstvo s posameznimi krškovaškimi fanti. Na teh obiskih ga je večkrat spremljala sestra Mara.

Približno tako kot v Krško vas je Tone zahajal tudi v vas Gorico in tudi v Krško. Zdi se mi, da je na Gorici obiskoval Drakslerjeve. Kot ve povedati sestra Mara, so se na te obiske vozili s kolesi, ponavadi v večji družbi, večinoma s študenti, ki so v te kraje prihajali na dopust. Skupinske vožnje in izleti so bili, predvsem Tonetu, za prikritje pri raznašanju raznega ilegalnega propagandnega materiala.

Se nadaljuje

Družina Danice, roj. Svetek, in Toneta Marinčka, mlajšega, je v oktobru 1944. leta v partizanski bolnišnici Lesen kamen na Rogu dobila sina Tončka. Foto: B. Jakac.

Odhod vipavskih partizanov na Dolenjsko

Spomladi leta 1942 je Slovenija doživljala širok in intenziven razmah narodnoosvobodilnega gibanja zlasti na območju Ljubljanske pokrajine. Partizanski odredi so z ofenzivnimi akcijami osvobodili znaten del tega ozemlja in tako ustvarili pomembne temelje za nadaljnji razvoj ljudske revolucije. Tak razvoj osvobodilnega gibanja pa ni ostal brez odziva med primorskimi Slovenci, še posebno ne zato, ker sta komunistična partija in Osvobodilna fronta slovenskega naroda znali usmeriti svoje delovanje med to zatirano ljudstvo. Organizacije Osvobodilne fronte in njeni poverjeniki so zlasti v drugi polovici leta 1942 postale dobro organizirane, tako da jih je bilo čutiti skoraj v vsaki vasi in naselju. Tudi partizanske skupine, ki so delovale na tem zahodnem delu Slovenije, so sprejele v svoje vrste vedno več novih borcev.

Zgornjevipavska četa

Podobno kot na širšem primorskem območju je narodno osvobodilno gibanje dobivalo vse širši in uspešnejši razmah tudi na območju zgornje Vipavske doline. Takšna rast narodnoosvobodilnega gibanja in revolucije pa ni bila po volji italijanskim oblastem, ki so spričo tega postajale iz dneva v dan bolj zaskrbljene, tem bolj, ker tudi z njihovim oboroženimi akcijami niso bile uspešni v bojih s partizani Zgornjevipavske čete. Fašistični oblastniki so mrzlično iskali najrazličnejše možne rešitve, s katerimi bi onemogočili nadaljnjo rast osvobodilnega gibanja, oziroma ukrepe, s katerimi bi to gibanje zatrli. Ker je bila večina moških, sposobnih za vojaško službo, vpoklicana v različne italijanske vojaške enote že pred letom 1942, so doma ostali le mladinci v starosti do 18 let in pa moški, ki niso bili vojaški obvezniki. Prav ti mladi fantje so bili ob koncu leta 1942 potencialni kandidati za odhod k partizanom. Tega dejstva so se še kako zavedale italijanske oblasti, zato so tudi ukrepale. Ob koncu leta 1942 so najprej vpoklicali v svojo vojsko mladeniče letnika 1924, in čez dober mesec, v začetku februarja 1943 pa še letnika 1925 in 1926, torej mladoletnike, med katerimi si bili tudi taki, ki so komajda dopolnili 16. leto starosti.

Toda navedena italijanska mobilizacija jim ni prinesla pričakovanega uspeha. Posebno drugi poziv mlajšim letnikom je Italijane docela razočaral, ker smo v velikem številu namesto v italijanske delovne bataljone odšli k partizanom. Tako je zgornja vipavska četa v prvih dneh februarja leta 1943 sprejela v svoje vrste okrog 130 mladih fantov, in to predvsem iz okoliških vasi tedanje vipavske občine. Tudi manjše število deklet je vstopilo v partizanske vrste.

Število 130 novih borcev je tedaj zagotovo veliko pomenilo. Predvsem pa se je pokazalo, da je narodnoosvobodilno gibanje močna in organizirana sila, da je izraz razpoloženja med ljudmi visoke nacionalne zave-

sti, ki so jo primorski Slovenci vselej izražali. Poudariti je treba tudi, da smo tedaj odšli k partizanom po svoji volji in odločitvi. Partizanske patrulje, ki so nas sprejemale, niso nikogar silile, ampak so odločitev prepustile vsakemu posamezniku. Celotna organizacija našega odhoda k partizanom je bila izpeljana tako, kakor da so nas partizani na silo odgnali v gozdove. To je bil za Italijane tako hud udarec in presečenje, da se niso niti maščevali nad našimi svojci, ki so ostali doma.

Približno tako je bilo takrat na celotnem ozemlju Slovenskega primorja. Zato so ti dogodki postavili zahtevno nalogo tudi pred vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja in mu povzročili precej skrb. Partizanske enote so se kar čez noč večkratno povečale s pretežno mladimi borci, ki nismo bili večji vojaškega znanja in sposobnosti. Razen tega tudi orožja ni bilo na voljo, da bi oborožili vse te novince. Z našim prihodom se je Zgornjevipavska četa povečala za štirikrat. Zadrega pa je bila še toliko večja, ker smo taborili v neposredni bližini Vipave, saj ni bilo nobeno četno taborišče oddaljeno od središča Vipave več kot kakšnih 5 kilometrov. Če k temu dodam še to, da je bilo v četi le okoli 35 slabo oboroženih borcev in da četa ni premogla niti enega mitraljeza, potem je jasno, v kakšnem položaju smo bili. Res je čudno, da so nas Italijani pustili pri miru. Verjetno je bila italijanska vojska nad vsemi dogajanji tako presenečena, da se niti ni zavedala ugodnega položaja, ko bi nas lahko enostavno polovila.

Na Dolenjsko

Vodstvo narodnoosvobodilnega gibanja je ocenilo dejanske razmere v partizanskih enotah in hitro ukrepalo. Odločilo je, da gredo vsi neoboroženi borci na Dolenjsko, kjer so tedaj operirale štiri slovenske brigade. V teh brigadah naj bi novi borci lažje prišli do orožja in se usposobili za bojevanje.

Naše bivanje v bližini Vipave je trajalo več kakor 14 dni. Ta čas je po veljstvu Zgornjevipavske čete izrabilo za politično

delo in za priprave na odhod na Dolenjsko. Z veliko zavzetostjo smo prisluhnili komisarju čete tovarišu Stricu, ki nam je govoril o ciljih narodnoosvobodilnega boja in partizanskega boja ter o drugih političnih vprašanjih.

Za odhod na Dolenjsko smo se morali oskrbeti z vsem potrebnim za precej dolgo pot, ki je bila pred nami. Zbrati je bilo treba dovolj dobre obutve, obleke in hrane za približno 14 dni, kolikor naj bi predvidoma trajal naš pohod.

Pripravljalna opravila so potekala lepo organizirano in uspešno, ker nam tudi fašisti niso povzročali nobenih sitnosti. Vreme je bilo tudi razmeroma toplo in suho.

Če se prav spominjam, smo krenili na to neznano pot proti Dolenjski okrog 18. februarja leta 1943 iz tabora, ki je bil v hribih

sko mejo. Te ovire smo kar lepo in srečno prebrodili, predvsem zato, ker so nas vodniki vodili zelo spretno in previdno.

Iz tabora Pivške čete smo odšli, močnejši za spremstvo z lahkim mitraljezom in vodniki, ki so nas varno vodili mimo nevarnosti in nepredvidljivih ovir. Cesto in železniško progo smo prečkali nekje med Prestrankom in Slovino ter nadaljevali pot proti Loški dolini po gozdovih Javornikov. Po napornih 15 urah hoje, smo naslednji dan zjutraj, ob lepem in hladnem vremenu prispeli na Bikove Laze nad Kozarščami v Loški dolini, potem ko smo tudi mejno črto prečkali brez težav. Tam smo morali čakati na zvezo, čeprav je bilo zadrževanje na tem območju zelo nevarno. Ustavili smo se na mreč blizu bivše jugoslovansko-italijanske meje, ki so jo nadzorovali itali-

jih primernih živil. Civilno taborišče mi je ostalo v neprijetnem spominu tudi zato, ker sem se prvič srečal s hudimi posledicami, ki jih povzroča vojna vihra. Tak vtis nam je pravzaprav ostal vsem, ko smo na svoje oči spoznali gorje, ki ga je okupator povzročal našim ljudem. Glede na to, da smo s seboj nosili precej hrane in oblačil, smo se dogovorili in odstopili del naših zalog tem ljudem, za kar so nam bili zelo hvaležni. V tem taborišču smo se v dveh dneh odpočili in nato odšli naprej proti Jelenovemu Žlebu.

Nenaden napad

Vsak del naše poti je imel svoje značilnosti. Ta proti Jelenovemu Žlebu je bila težavna zaradi snega in mraza ter nevarnosti, ki nam je pretela pri prekoračenju dveh cest, in sicer Stari trg-Prezid

južno nad Podrago. Bila je že pozna večerna ura, ko smo se razvrstili v precej dolgo vrsto in počasi šli drug za drugim po kraškem svetu proti vzhodu. Bilo nas je 108, od tega okrog 30 oboroženih partizanov – spremljevalcev in vodnik. Ostanek Zgornjevipavske čete z nekaterimi novinci, ki niso želeli oditi na Dolenjsko, smo pustili v taboru. Z njimi je ostal tudi četni komisar Stric. Cilj naše prve etape je bil doseči tabor Pivške čete, ki ga je imela na območju Ostrega vrha nad Senožečami in Slovino. Proti jutru naslednjega dne smo prispeli tja, potem ko smo brez ovir prekoračili magistralno cesto Razdrto – Senožeče.

Čeprav smo bili pri Pivški četi le malo časa, smo se med njenimi borci počutili zelo dobro in varno, ker so bili sorazmerno dobro oboroženi, saj so imeli tudi lahko bredo. Drugi dan pod večer smo nadaljevali najnevarnejšo etapo poti, ker smo morali prečkati čisto Postojna-Pivka, železniško progo Postojna-Reka in še bivše jugoslovansko-italijan-

janski vojaki. Nedaleč v dolini pa so bile precej na gosto posejane sovražniške postojanke, zato smo morali čakati zvezo v pripravljenosti na morebiten takojšen premik. Nestrpnega pričakovanja je bilo konec, ko so se okoli poldneva pojavili novi vodniki, ki so nas povedli naprej po tamkajšnjih gozdovih.

Vojne strahote

Zaradi snega in utrujenosti smo le počasi napredovali. Končno smo zvečer le prispeli v civilno taborišče, v katerem so prebivale nekatere družine iz Loške doline, ki so morale zapustiti svoje domove pred grozečim sovražnikom. Ta civilni tabor je bil nekje v gozdovih na območju Volčjega hriba oziroma Otrobovca, nedaleč od Babnega polja. Tabor so sestavljale lesene kočice, v katerih so imeli še kar primerne bivalne razmere. Sicer pa so bili življenjski pogoji teh ljudi izredno težki, ker so trpeli hudo pomanjkanje hrane in oblačil. Zlasti otroci so bili prizadeti zaradi pomanjkanja mleka in dru-

in Travnik-Draga v Loškem potoku. Previdnost je bila potrebna predvsem zato, ker so te prometne žile pogosto nadzorovali belogardisti in Italijani, ki so bili tod precej aktivni. Naši vodniki so dobro poznali varne prehode, zato so nas brez nevšečnosti pripeljali naslednje jutro zarana v Jelenov Žleb. Utaborili smo se na robu jase in uporabili smrečnata ležišča, ki so jih nekaj dni pred našim prihodom pripravili zase borci Šercerjeve brigade. Seveda so nam ta ležišča kar prav prišla, da smo se lahko takoj spravili k počitku. Toda med spanjem nas je sredi poldneva nekaj pognalo kvišku in šele čez trenutek, dva, smo se zavedali, kaj se dogaja okrog nas. Bili smo tarče sovražniškega napada. K sreči smo imeli še kar ugoden položaj, da smo se lahko organizirano umaknili v notranjost gozda, kjer nas sovražniške krogle niso več dosegle. Vodniki in tovariši iz spremstva so na napad takoj odgovorili in tako zadržali napadalce, da niso silili za nami. Posledice tega napada

italijanske in bele vojske so bile, na našo žalost precejšnje. Dva borca sta padla in trije so bili ranjeni. Razen tega smo utrpeli precejšnjo škodo zaradi izgube opreme, hrane in oblačil. Manjše število borcev je ostalo tudi brez obleke in obutve, ker se niso ravnali po zapovedi komandirja, ki je prepo-vedal sleči obleko in čevlje. Lahko si le medlo predstavljamo, kako so se počutili tisti, ki so bili pomanjkljivo oblečeni in bosi sredi zasneženega gozda.

Okrog poldneva smo se v glavnem že zbrali na neki gozdni jasi, nekoliko višje v hribu, nedaleč od prizorišča napada. Nekaj tovarišev je ob napadu bežalo po svoje, zato so jih naše patrulje iskale in našle šele popoldan. Pripeljali so jih na zborna mesto.

Naslednji dan proti večeru smo krenili naprej proti Kočevski. Pot nas je vodila iz Jelenovega Žleba po gozdovih pod Belimi stenami, čez Glazuto do podnožja Goteniške gore, kamor smo prispeli drugo jutro in tam ostali do poznega popoldneva. Proti večeru smo se zopet podali na pot in hiteli skozi Gotenico, Borovec in Brigo proti Škrilju nad Kolpsko dolino. Blizu Brige oziroma Ajblja smo šli čez cesto, ki vodi iz Kočevja na Brod na Kolpi in se naslednje jutro ustavili v neki opuščeni kočevski vasi. Če se ne motim, je to bila vas Škrilj. S prehodom čez navedeno cesto smo prebrodili poslednjo nevarno prometno oviro.

Iz Škrilja smo se po dveh dneh odpravili na najdaljši del poti. Potovali smo po gozdnati kočevski pokrajini, čez opustošene in požgane vasi Knežjo Lipo, Svetli potok, Rajhenav in skozi pragozd pod vrh Roga, na žago Rog ter naprej po cesti v dolino na Dolenjsko stran.

Potem ko smo šli skozi Podstenice, smo počasi, na moč utrujeni, konec februarja leta 1943 prispeli v Kočevske Poljane, kjer se je naša dolga pot končala. Prišli smo v brigado Ljuba Šercerja.

Nemara ne bo odveč, če povem še to, da smo bili mi prva skupina borcev, ki je organizirano in disciplinirano prispela v Vipavskega kot dopolnitev moštva brigadam. Borci Šercerjeve brigade so nas lepo sprejeli, zato smo se lahko neovirano vključili v življenje in delo po četah, v katere smo bili razporejeni.

Na koncu naj dodam še to: sestavek ni napisan zaradi nekih posebnih namenov, ampak kot skromen prispevek na že obledele spomine na čas pred 40 leti.

Franč Hrovatin

Kdaj bodo nepristransko obravnavali zgodovino?

V četrtek, 27. januarja letos, sem na drugem kanalu avstrijske televizije gledal oddajo, del nadaljevanke, ki kaže najnovejšo avstrijsko zgodovino. Tega dne so bili na vrsti dogodki v aprilu in maju 1945, oziroma prikaz zavezniške zasedbe Avstrije.

Priznati je potrebno, da so se Avstrijci lotili zadeve temeljito in da jim pri tem ni bilo žal ne denarja ne časa, prav tako pa so skušali biti tudi nepristranski. Toda žal samo skušali in nič več. Zakaj tako, pa nekaj kasneje.

Avstrijsko ozemlje so ob koncu druge svetovne vojne zasedle čete štirih velesil protinacistične zveze ter čete jugoslovanske armade, za nekaj dni pa so se ob meji na njenem ozemlju znašle tudi bolgarske enote. Francozi so prodrali ob švicarski meji na Tirolsko, Američani prek Bavarske, Rdeča armada prek madžarske meje in Angleži po Kanalski dolini. Gradivo, ki sem ga videl, je pri nas skoraj povsem neznan, zato sem si oddajo ogledal z zanimanjem.

Za razliko od številnih prejšnjih prikazov so v tej oddaji upoštevali tudi boj slovenskih partizanov na Koroškem in sodelovanje avstrijskega bataljona v bojih po Dolenjskem. Prav tako so tudi omenili in prikazali znani nacistični pobji Peršmanove družine.

Kot gledalec sem v nadaljevanju skoraj nehoti začel ugibati, če ni vse skupaj bilo prikazano zato, da bi režiser imel vzrok v primerjavi nacistov s partizani, češ oboji so pobijali in morili in med njimi zaradi tega ni bistvene razlike. Temu naj bi služilo pričevanje dveh žensk, ki sta govorili o nasilju, ko so jugoslovanske čete za kratek čas zasedle Koroško. Govorili sta, nista pa povedali, zakaj so ju zaprli, internirali in zasliševali. Tako bo nepoučen gledalec pomislil, da edinole zaradi tega, ker sta bili Nemki. Torej, da so jugoslovanske čete uganjale na Koroškem nekakšen genocid, da so izgnale naše oblasti po vojni z našega ozemlja vse pripadnike nemške manjšine in podobno. To bi pomenilo tudi očitek naši politiki podpiranja koroških Slovencev v okvirih zakonitih možnosti po ustanovitvi druge republike. Nekako takole: mi jim dovolimo marsikaj, vi pa ste naše preganjali, zapirali in izganjali...

Nikakor ne mislim zanikati, da niso naše čete na Koroškem zaprle določenega števila avstrijskih, oziroma takratnih nemških državljanov, uvedle preiskavo in jih tudi kaznovala. Prav tako ne bi zameril režiserju, če bi njihovo pričevanje vključil v oddajo. Toda ko sta tisti dve dami v zrelih letih govorili o tem, kaj sta doživeli in kako trpeli, bi morali tudi povedati, česa so jih krivili. V tem primeru bi vsekakor morali priznati, da sta bili nacisti in da sta odgovarjali za dejanja, ki niso bila v skladu s človečnostjo. Seveda so mogoče v takšnih razmerah tudi pravne zmote, toda prepričan sem, da je bilo njihovo število glede avstrijskih državljanov zanemarljivo majhno. Nasprotno, zelo veliko število resničnih hudih krivcev se je odtegnilo vsakršni kazni, saj je splošno znano, da so koroški nacisti zaradi poznavanja razmer in deloma tudi slovensčine imeli v nacističnem zasedbenem ustroju važne položaje.

Pri tem bi opozoril, da so zasedbene oblasti vseh štirih velesil, ki so začasno zasedle dele Nemčije in sedanje Avstrije, prav tako vsaka

na svojem območju iskale, zapirale in kaznovala ljudi, ki so se pregrešili zoper človečnost. Žal ne vse enako dosledno in z enako strogostjo, kar je deloma razumljivo. Vsaka država je namreč iskala predvsem take, ki so kaj zagrešili na njenem ozemlju, kar velja predvsem za SZ in Francijo. Anglija in ZDA, ki nista bili zasedeni od nacistov, sta preganjali predvsem krivce za grdo ravnanje z vojnimi ujetniki, pobojev letalcev in podobno. Zakaj njim avstrijska publicistika tega ne očita, pač pa samo nam?

Kot dokaz, kako smo pri nas vseskozi, tako pred vojno, med njo in še kasneje upoštevali dosledno internacionalistično politiko do vseh, tudi do Nemcev (čeprav so množično nasledili nacizmu), je naš odnos do kočevskih Nemcev. Nekaj manj kot tisoč se jih konec 1941 ni izselilo v Nemčijo, oziroma nemško zasedbeno območje južno od Save. Velika večina jih je kasneje sodelovala v naši osvobodilni vojni in socialistični revoluciji, nihče jim nikoli ni skrivil lasu na glavi, ker so Nemci. Podobno velja tudi za Nemce po štajerskih mestih in drugje po Jugoslaviji, ki niso bili nacisti in 1945 zaradi nacistične propagande o preganjanju, ki jih čaka, niso zbežali. Da pri tem ne govorim o udeležencih osvobodilne vojne in socialistične revolucije, med katerimi sem jih poznal kar precej, ki so postali oficirji in ostali tudi po vojni v naši vojski.

Zelo zanimivo je obravnavanje odnosa angleških čet do naših v maju 1945 na Koroškem. Z nemajhno škodoželjnostjo nam režiser sporoča, kako bi kmalu prišlo do spopada, da so Angleži trkali lepake jugoslovanskih oblasti in podobno. Drugače rečeno naj bi se Avstrijci zahvalili Angležem, ker so jih rešili pred nekakšnim balkanskim suženjstvom, saj si je Jugoslavija skušala prisvojiti Koroško, katere ljudstvo se je 1920 izreklo za Avstrijo enkrat za vselej. Torej, da je bila takrat Jugoslavija nekakšna država z imperialističnimi težnjami, toda ne samo glede Koroške.

Za »razkrinkanje« jugoslovanskega »imperializma« naj bi bil primer Trsta. V oddaji, namenjeni zasedbi Avstrije, je namreč bojem in zapletu okoli Trsta posvečeno razmeroma nesorazmerno veliko časa. Tudi tam so se morali Jugoslovani umakniti na zahtevo ZDA in Anglije, ki sta torej kresnili po glavi jugoslovanske »imperialiste« in se postavili v bran za varstvo zakonitih pravic Italije, si bo mislil gledalec, ki ne pozna ozadja in poprejšnje zgodovine.

Končno sledi tudi poduk, češ Jugoslovani, lahko bi si vzeli za zgled nikogar drugega kot Bolgarijo. Temu poduku naj bi služil odlomek o prihodu bolgarskih čet na Koroško, ki je glede na epizodno njihovo vlogo na tem delu bojišča prav tako nesorazmerno dolg. Kljub temu pa je poudarjeno, kako je bolgarski poveljnik izjavil, da bodo njegove čete takoj po bojih zapustile avstrijsko ozemlje.

V dolgi vrsti pomislekov in ugovorov, ki bi zahtevali več strani prostora, naj omenim še enega. Režiser je namreč »pozabil« na odpor nemških, ustaških, četniških in domobranskih enot, ki je trajal tja do srede druge polovice maja. Izjema je edinole namig na brezsrčnost Angležev, ki so ustaše s strelji zavrtili in jih tako poglani v jugoslovansko ujetništvo. Niti z besedico pa niso omenjeni krvavi dogodki pri Borovljah in ob mostu čez Dravo od 10 do 12. maja 1945, prav tako tudi ne boji nekaj dni kasneje pri Poljani (na našem ozemlju) in Pliberku, ki bi lahko izostali ob odločnejšem stališču Angležev.

Žal takšne polresnice, kakršne nam ponuja režiserji te oddaje, namesto da bi odpravljale nejasnosti in prispevale k stvarnemu razumevanju med jugoslovanskimi narodi in Avstrijci, pod videzom nekakšne znanstvene dokazane resnice še bolj zamegljujejo bistvene značilnosti celotnega dogajanja.

MILE PAVLIN

Kje sta brata Franc in Peter?

Planina pri Rakeku je bila pred drugo svetovno vojno obmejna občina. Italijane so dobro poznali, saj so jih imeli v sosedstvu. Nepravilna rapalska pogodba je del Planine, to je Kačjo vas, odvzela in jo priključila Italiji. Več kmetov je postalo dvolastnikov, saj so imeli svojo obdelovalno zemljo na drugi strani meje in so dobro vedeli, kako so Italijani zatirali naše Slovence onstran meje. Zato tudi ni naključje, da so se prebivalci po prihodu italijanskega okupatorja začeli organizirati in zbirati pod okriljem Osvobodilne fronte. Franc Benčan, ki je bil že predvojni skojevce, je bil eden glavnih organizatorjev NOG v Planini, saj je povezoval in usklajeval delo več skupin, ki jih je organiziral na območju Planine v tem času.

Franc Benčan se je rodil 16. februarja 1922. v kmečki družini v Planini pri Rakeku.

Leta 1940., ko je bila svetovna vojna že na pragu, je komunistična partija razvila svojo aktivnost na vseh področjih. Franc Benčan je bil oktobra poslan na sestanek v Stari trg pri Ložu, kjer je tudi prevzel paket z marksistično literaturo. Ko je na pošti prevzel paket, sta k njemu pristopila dva orožnika, odprla paket in Franca aretirala. Odpeljali so ga v ljubljanske zapore, kjer so ga zasliševali. Na prošnjo njegove mame so ga izpustili po nekaj dneh zapora.

Ob razpadu stare Jugosla-

Franc Benčan

vije je organiziral vaše fante, da so po bunkerjih Rupnikove linije pobrali orožje in opremo, da bi se tako pripravili na oborožen boj z okupatorjem, ki je zasedel naše kraje. Začel je z načrtiranjem, organiziranim delom ne samo v Planini, temveč tudi po Primorskem. V Planini pa je že leta 1941 organiziral več skupin in usklajeval njihovo delo. Kot študent je bil povezan s partijskim vodstvom v Ljubljani, z rajonskim odborom OF Logatec, kot tudi z vodstvom OF in KPS na Rakeku. Na Rakeku je predvsem sodeloval s tamkajšnjimi prvimi organizatorji Jožetom Pircem, Francem in Cirilom. V njegovi skupini je deloval tudi Ivan Lovrič, ki je povezoval z delom tovarišev z Laz.

Franc Benčan si je še posebno prizadeval za povezavo in organizacijo dela na Primorskem. Zelo pogosto se je pojavljal pri organiziranem delu za OF na Postonjskem, Pivškem, Tržaškem in

Peter Benčan

v okolici Sremskega Britofa. Marsikateri sestanek in razne politične akcije v Slovenskem primorju so povezane z njegovim imenom. Po nalogu CK KPS je septembra 1941 začel organizirati politično delo na tem območju. V tem času je bilo že nekaj sestankov prvih zaupnikov OF. V Knežaku se je sestel s Francem Urbančičem, na Klancu pa je že bilo na sestanku okoli 25 ljudi, ki so zastopali Pivko, Dolane, Ilirsko Bistrico in Reko. To so bili prvi zarodki kasnejših razdelitev območij – rajonov, navzoči so tudi prevzeli funkcije. Franc Benčan jim je pojasnjeval tudi nekatera ideološka vprašanja.

V času, ko je ilegalno deloval v Trstu, so se zanj v Planini začeli zanimati Italijani. Njegova mati je odšla v Trst, da bi ga obvestila, da ga iščejo. Kaže pa, da so ji sledili, kajti takoj po njeni vrnitvi dne 11. aprila 1942 so ga aretirali in odpeljali v ljubljanske zapore, kjer je bil zaprt

do 10. januarja 1943 in nato odpeljan v Italijo na otok Tremiti v konfinacijo. Med tem časom so ob množični aretaciji odpeljali v italijansko internacijo oba njegova brata Jožeta in Petra. Ta nenadna aretacija Franca Benčana je tudi delno vplivala, da ni odšla k partizanom večja skupina fantov iz Planine, ki so se že aprila 1942. pripravljali za odhod. Imeli so vse pripravljeno, tudi orožje in opremo. Nekaj orožja, streliva, bomb in vojaške opreme smo jim odstopili tudi mi z Laz. Z odhodom k partizanom so odlašali toliko časa, da so jih vse skupaj ob množičnih aretacijah 29. junija 1942. aretirali in odpeljali v italijansko internacijo.

Po italijanski kapitulaciji septembra 1943. se je Franc Benčan uspel prebiti do Barja v južni Italiji, kjer sta se našla z bratom Petrom in se skupaj priključila prekomorskim brigadam. Franc je bil tudi pomočnik političnega komisarja 4. bataljona 2. prekomorske brigade.

Od tu dalje domačim ni več poznana njuna bojna pot. Kasneje se je zvedelo, da sta bila oba brata v Drugi prekomorski brigadi. Franc pa je deloval tudi kot delegat na drugem kongresu USAOJ maja 1944. v Drvarju. Tam nekje sta tudi oba brata padla, o tem pa sorodniki nimajo nobenih podatkov. Zato naprošamo vse, ki bi karkoli vedeli o njuni življenjski poti, da sporočijo na naslov: Jože Simšič, Ljubljana, Pohorskega bataljona 85/a ali ZZZB NOV Planina pri Rakeku.

Jože Simšič-Jelen

Padel pod streli sovražnikove zasede

Dne 10. februarja poteka 39-letnica žalostnega dogodka, ko je na Selah pod Uršljo goro padel zaradi zahrbtnih streliv sovražnikove zasede Slavko Gams-Branko. Bil je terenski aktivist, rajonski sekretar in vojni referent. Rodil se je 1915. leta v Smartnem pri Slovenj Gradcu na kmetiji pri Lenartovih. Razvil se je v krepkega in živahnega mladeniča. Izučil se je za pleskarja. Po poroki se je preselil v Stari trg, da bi si tam ustvaril miren dom.

Že je bil tu 6. april 1941, ko je pod škornji fašističnih sil zajela naša domovina. Tudi v Mislinjski dolini so se začele priprave na upor, ki je vzplamenel kmalu zatem.

Pokrajinski komite KPS za severno Slovenijo je v poletju 1941 vzpostavljali prve partizanske čete. Takrat se je osvobodilnemu gibanju pridružil tudi Slavko. V Mislinjski dolini so delovali znani partizanski aktivisti, tako inž. Rado Iršič, Čebularjev Zdravko, Britovšek Tone in drugi. Osvobodilno gibanje je močno zaživelo, vendar je kasneje gestapo ujel in uničil večji del partijskih aktivistov na Štajerskem. Slavko se je moral umakniti v ilegalno na teren, in se je pokazal kot sposoben organizator. Pridobil je ljudi za NOB na področju slovenjgraškega Pohorja, Mislinjske doline in krajih pod Uršljo goro, n. pr. v kraju Sele-Vrhe. Tod je potekala povezava iz Mislinjske doline proti Dravogradu in v Meziško dolino. Slavko je napotil veliko fantov v partizanske enote. Po zamisli okrožnega komiteja KPJ je v železničarski uniformi potoval do Dunaja, Salzburga in Münchna. Tam je v vojašnicah obiskoval naše fante v nemški vojski in jih pridobil, da so pobegnili k partizanom. Slavko je zbral tudi precej orožja. Bil je tudi bорец Zidanškove brigade, ki je bila ustanovljena pri Sv. Primožu na Pohorju, vendar navaja tovariš Fajdiga, da so ga zaradi njegovega pomembnega dela poslali iz brigade na teren. Nemci so za njegovo glavo razpisali nagrado. Njegovo ženo so zaprli, hčerka Alenka, stara ko-

maj 2 meseca, pa je bila pri raznih sorodnikih.

Po združitvi Meziškega in Saleško-mislinjskega okrožja v okrožje Dravograd so Slavka imenovali za vojnega referenta, saj je bil delaven partijski aktivist. V začetku 1945 je KP že pripravljala ljudi za prevzem oblasti na tem področju, kajti fašistični zverji so se že lomili zobje. Zaradi velikega pomena vojaške poti skozi Mislinjsko dolino pa je sovražnik zelel to področje še trdno nadzorovati. Gestapo je nastavljal aktivistom pogoste skrivne zasede in pasti. Tako je tudi Slavko pri opravljanju po-

Slavko Gams-Branko

stavljenih nalog padel pod streli zahrbtnih sovražnikove zasede.

Se danes so na Selah ljudje, ki se živo spominjajo Slavka Gamsa-Branka in njegove neomajne vere in odločne poti v svobodo slovenskega naroda. Eden takih je kmet Hovnik, katerega domačija je bila tudi skrivno zatočišče za mnoge partizanske aktiviste. Na Selah stoji danes spomenik v spomin na Slavka in druge zavedne Slovence, katerih prelita kri je obrodila svobodo. Po Slavku pa je ostala tudi Alenčica, ki je danes predmetna učiteljica slovenskega jezika.

Milan Marosek

Brez težav ne spoznaš življenja

V vasi Vrbici nedaleč od Ilirske Bistrice je Stanislav Raspor-Slave praznoval svoj veliki jubilej, sedemdeset let življenja. Njegova življenjska pot v srednje bogati družini že kot otroku ni bila najbolj lahka, saj je bilo veliko članov družine. Kljub vsemu, kar je preživel kot otrok in potem kot odrasel mož, pravi, da mu je lepo v življenju, saj po njegovem brez težav človek ne more ničesar spoznati o življenju.

Stanislav se je rodil 1912. leta v Vrbici, KS Vrbovo, kraju, iz katerega je med

Stanislav Raspor-Slave

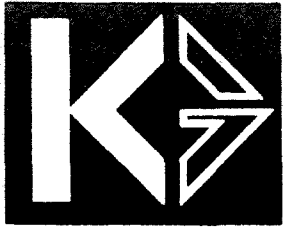
NOB izšlo veliko prvoborcev. Veliko otrok v družini ni dovoljevalo, da bi se Slave šolal, pa je bil zadovoljen, da je končal štiri razrede osnovne šole. Čakala ga je zemlja, kmetijstvo in pozneje gozdarstvo.

Življenje je prineslo krize, Slave pa se ni vdal. Poiskal je delo v rudniku v Zarečici, pozneje pa v Kosezah ter s svojimi dohodki podpiral družino.

Kot človek in tovariš je Stanislav zelo cenjen med

svojimi vaščani, ima pa tudi prijatelje zunaj Vrbice. Njegovo aktivnost je bilo opaziti med narodnoosvobodilnim bojem in tudi potem v izgradnji socialistične samouprave Jugoslavije. Obdeloval je zemljo, pozneje pa se je zaposlil v delovni organizaciji Lesonit, kjer si je prislužil počitek. Sedaj uživa bорецevsko pokojnino. Pri svojem delu v Lesonitu je dobil zasluženo priznanje. Bil je dober delavec, zato ga v Lesonitu tudi za rojstni dan niso pozabili.

P. Nikolić

KOVINASTROJ
Grosuplje

Tovarna gostinske opreme

61290 Grosuplje
Adamičeva 36
tel. (061)771-411, telex 31-552 yu kogro

**MOBILNA
KUHINJA**

MK – 100 za kuhanje hrane na
prostem na trdo gorivo ali
plin iz jeklenk

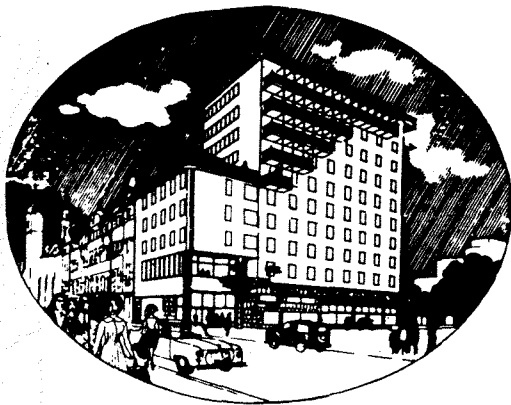
MK – 200 kombinirano: trdo
gorivo ali plin iz jeklenk

MK – 300 trdo gorivo

emona
hoteli

**GRAND
HOTEL UNION**

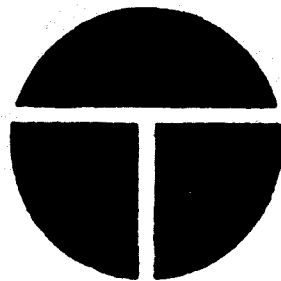
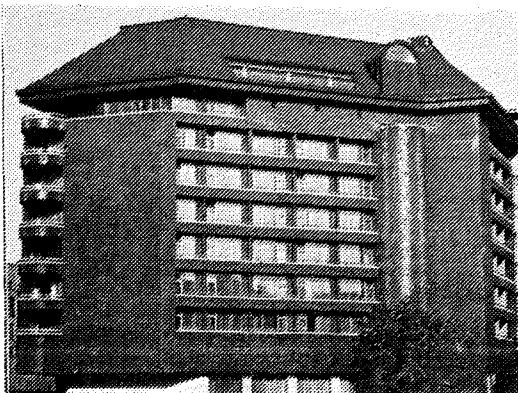
61000 Ljubljana, Miklošičeva 1
Jugoslavija
telefon: (061) 24-507, telex: 31-295 YU
Union

Hotel UNION, B – kategorije, ima 270
sob in 6 apartmajev. Vsaka soba ima
kopalnico ali prho, WC in telefon,
apartmaji pa tudi televizor. Hotel ima
prijetne restavracijske prostore in več
konferenčnih dvoran za prireditve,
bankete, konference in seminarje.
Restavracija ima v vseh svojih prosto-
rih skupaj 1000 sedežev. Hotel še obse-
ga renomirano kletno restavracijo, ka-
varno, Smrekarjev hram, obnovljen
senčen vrt ter priljubljeno gostilno Tav-
čarjev hram v Tavčarjevi ulici v bližini
Marxovega parka.

61000 LJUBLJANA, MIKLOŠIČE-
VA CESTA 3
SLOVENIJA, JUGOSLAVIJA
TELEFON: (061) 28-903 / 28-933 / 28-
906
TELEX: 31-622 YU HOLIL, HOLIDEX:
25789 A

Holiday Inn®

Hotel ima 127 sob in 6 apartmajev v
katerih so francoske postelje, kopalni-
ca s prho, WC, televizor, radio, direktni
telefon, klimatska naprava za hlajenje
in gretje. Gostom so na voljo še: plaval-
ni bazen, savna, trim kabinet, zajtrko-
valnica, aperitiv bar, saloni za konfe-
rence in druge prireditve za 10-200
oseb, velika restavracija, frizerski salon
in trgovina s spominki.
V kleti so garaže za 100 avtomobilov
gostov hotela Holiday Inn.

TEKSTIL

TOZD

Motvoz in platno

n. sol. o.

Taborska 34
61290 GROSUPLJE

TELEFON: (061) 77-311. TELEX: 31498 YU MOTVOZ. TELEGRAM: MOTVOZ GRO-
SUPLJE. ŽELEZNIŠKA POSTAJA GROSUPLJE. TEKOČI RAČUN: SDK 50130-601-
31002

Ivan Stančič

Rad se vrača v Brezovico

Če bi hoteli napisati o našem jubilarju vse, bi potrebovali nekaj časopisnih strani. Kajti pisati o »stricu Pri-novem« (pod tem imenom ga najbolj poznajo Brkinci), pomeni pisati o njegovi Brezovici, saj je ta vas tako rekoč vedno z njim in on z njo. Rodil se je v Brezovici 11. februarja 1893., to je deset let kasneje, ko je bil v tej vasi vseljudejski tabor, pomemben dogodek v zgodovini slovenskega narodnostnega boja, boja za obstoj in pravice. Na to je moral kmečki sin Ivan čakati še dolgega pol stoletja. Osnovno šolo je končal v rojstni vasi. Ker je učitelj v Ivanu spoznal zelo nadarjenega učenca, ga je po osnovni šoli poučeval nemški jezik, ki mu je v obeh vojnah večkrat rešil življenje. V otroških letih je ostal brez staršev; odraščal je pri onemoglem dedu, zato si je poi-skal življenjsko sopotnico sovaščanko Angelo Vatovec sorazmerno zgodaj, komaj 21 let star. Družinska toplota je bila kratkotrajna, saj ga je vi-hra prve svetovne vojne ta-koj potegnila na bojišča. Po vrnitvi se je doma oprijel kmetovanja, hkrati pa se je vključil v prve začetke za-družništva. Izvoljen je bil za odbornika Zadružne mlekar-ne Hrušica, oziroma njene podružnice v Brezovici. S tem je stopil na pot, po kateri je korakal do visoke starosti.

Nastopila so huda leta fašizma, leta zatiranja vsega, kar je slovenskega, in desetletja mučenja že stoletja zatirane-ga primorskega človeka. Prav v tem času leta 1938 je Ivan izgubil dobro ženo in skrbno mater štirim otrokom. Začela se je druga sve-

tovna vojna, sicer polna zla, a nastopil je tudi čas odločilnega trenutka za biti ali ne biti. Ivan je že v prvih vojnih dneh simpatiziral z našim odporniškim gibanjem, kmalu pa je tudi sam postal aktiven član NOB, vseskozi kot aktivist, več let pa tudi kot tajnik NOO. Vrata njegovega doma so bila vedno odprta za številne borce, njegove toplote so bile deležni ku-rirji, obveščevalci in parti-zanski ranjenci. Najtežje mu je bilo prav takrat, ko so se v hiši znašli bodisi sin Albin kot partizan ali pa ranjeni partizani in Nemci hkrati. Toda Ivanova prebrisanost, duhovitost in predvsem nje-govo znanje nemškega jezika so sovražnika kmalu spravi-li zadovoljnega prek hišne-praga. Še huje mu je bilo proti koncu leta 1943, ko je dobil sporočilo, da mu je v partizanih padel sin Vinko. Na vso srečo se je izkazalo, da je bila vest napačna. Sin je bil namreč živ in zdrav, saj je sredi Brkinov še vedno in tudi tiste dni pridno zdravil številne ranjene soborce. Z vojaško saniteto se je ukvar-jal še dolga leta tudi po vojni, dokler ni bil upokojen kot aktivni podpolkovnik JLA. Z enakim starešinskim či-nom je bil nedavno upoko-jen tudi drugi sin Albin, ki je bil prav tako aktivni udele-ženec našega partizanskega boja. V gozdovih je bil tudi tretji, najmlajši sin Ivan, medtem ko je bila hčerka Danica aktivistka. Skratka prava partizanska družina, ki je lahko ponosna na vse tisto, kar je prispevala za našo skupno stvar.

Kot si je jubilarnt začrtal pot v NOB, jo je v enaki vne-

mi nadaljeval tudi ob obnovi porušene domovine in še posebno ob ustanavljanju po-vojnega združništva. V rojstni vasi Brezovici je bil soustanovitelj kmetijske za-druge, bil je pobudnik in podpornik pri nabavi vrste kmetijskih strojev, pri usta-navljanju čevljarske in mi-zarske zadruge, pri gradnji zadružne žage in vsega tiste-ga, česar danes vas nima več. Brezglavi predpisi, samo-ljubja, brezbriznost... so razlogi, ki so pripravili Bre-zovčane in njihovogo »strica, duhovnega očeta« ob vse. Če to koga boli, potem Ivana Stančiča prav gotovo.

V devetih desetletjih se je na njegovih plečih zbralo ve-liko hudega in tudi dobrega. To ve povedati sleherni so-vaščan in tudi občan. Vedo, da je bil napreden kmetova-lec, vaški »veterinar«, da je bil vedno pripravljen poma-gati in sodelovati povsod tam, kjer je bilo potrebno; vedo, da je bil delaven in da je predvsem pošten.

Življenjsko jesen na svojo željo in željo svoje druge so-potnice Ivanke preživljata tako rekoč kot »ptice seliv-ke«. Na pragu zime se poslo-vita od Brezovice in zatečeta v dom upokojencev v Koper, z otoplivitvijo pa se znova vr-neta v svojo, nepozabno bre-zovsko dolino, k sovašča-nom, s katerimi si je Ivan de-setletja delil dobro in slabo. Da bi se vračal še veliko let, v svoje Brkine in Bre-zovico, ki jo vedno in neomaj-no ljubi, njo in njene ljudi!

Just Ivanovič

Franc Potočnik

Delo je njegova vrlina

Te dni obhaja v Kopru, v krogu svoje družine, prijate-ljev, znancev in soborcev vi-sok življenjski jubilej Franc Potočnik, vojni načelnik ob-veščevalne službe mornarice NOVJ in eden od najvidnej-ših in najbolj zaslužnih slo-venskih partizanskih pomor-ščakov, ki je veliko prispeval tudi za razvoj pomorstva po osvoboditvi na slovenski obali.

Franc Potočnik se je rodil v Ljubljani 4. marca 1903 v uradniški družini. Maturiral je na klasični gimnaziji v Ljubljani in dovršil abitu-rientski tečaj na trgovski akademiji. Zatem je dokon-čal pomorsko vojaško aka-demijo v Dubrovniku in leta 1926 postal aktivni pomorski oficir. Kot oficir je obiskoval hidropilotski tečaj, pozneje pa se je specializiral v torpe-distiki, pomorskem miner-stvu, in tehniškem vojskovo-nju, na kmetijski eksplozivov. Služboval je v glavnem na torpedovkah, predaval pa je tudi na Pomorski vojaški akademiji v Dubrovniku.

Zlom Jugoslavije je Potoč-nika doletel v Boki Kotorski, zatem pa je uspel priti do-mov v Ljubljano. Takoj se je vključil v OF, kjer je bila že cela njegova družina. Z vod-stvom OF je prišel v stik prek Iva Svetine in Borisa Zihlerla. Kmalu je začel z or-ganiziranjem mlajših pomor-skih oficirjev v OF. Dne 19. marca 1942 pa so ga skupaj z nekaterimi tovariši aretirali in internirali v Gonarsu, nato pa v kraju Chiesanuova pri Padovi. V obeh taboriščih je bil član narodnoosvobodil-nega odbora OF in je vneto nadaljeval s političnim de-lom. Zaradi tega so ga ločili

od drugih in ga prek Ljublja-ne (belgijske vojašnice) pre-peljali v taborišče na otok Rab, kamor je prišel 1. ja-nuarja 1943. Toda tudi tam je nemudoma začel organizira-ti odpor. Kot član odbora OF je bil zadolžen za vojaške za-deve. V ilegali je ustanovil udarni bataljon, vodil po ka-pitulaciji Italije razorožitev italijanske posadke na otoku in prvi partizanski desant s tremi ladjami na otok Cres. Ko je bil izvoljen za poveljni-ka Rabske brigade, se je z brigado izkrcal na obali in jo vodil na Snežnik (Mašun), kjer je enota zaprisegla. Poz-neje je bil operativni oficir pri štabu 14. udarne divizije. Po nemški ofenzivi 1943 je odšel na Vis, v mornarico NOVJ, kjer je bil član ožega štaba in načelnik obvešče-valne službe. Jeseni 1944 je bil prek Barija premeščen v Glavni štab NOV in PO Slo-venije, potem pa v štab 4. ar-made. Po osvoboditvi se je vrnil v vojno mornarico, ven-dar je iz osebnih razlogov že novembra 1945 odšel iz nje in bil demobiliziran v činu kapetana fregate. Zatem je delal v gospodarstvu. Bil je direktor podjetja »Export«, referent v ministrstvu SRS za lokalni promet, v direkciji NB za Slovenijo in direktor Istrske banke v Kopru. Od leta 1953 dalje se ukvarja s pornorstvom. Bil je inšpek-tor pomorske srednje šole, svetnik za pomorstvo okraja Koper, član republiškega sveta za promet, strokovni svetnik Splošne plovbe, di-rektor višje pomorske šole, leta 1961 je zaradi hude rev-me odšel v pokoj.

Napisal je več publikacij, med njimi tudi obsežno knji-

go »Koncentracijsko tabori-šče Rab«, ki je izšla v Kopru leta 1975 in tudi v italijan-skem prevodu v Turinu v Italiji. Takoj po vojni pa je napisal knjigo »Žiče, morje in gozdovi«, ki je izšla pri Slovenskem knjižnem zavodu v Ljubljani, leta 1951.

Bil je tudi strokovni recen-zent in mentor avtorju knji-ge »Narodnoosvobodilni boj na Jadranu in slovenski po-morščaki« ter knjige »30 let slovenskega pomorstva 1945-1975«.

Za svoje prizadevno delo je dobil nagrado »15. maj« občine Koper za leto 1974, posebno priznanje Višje po-morske šole, priznanje Osvobodilne fronte (srebrno znač-ko), medaljo »Garibaldi« za uspešno sodelovanje z ita-lijanskimi partizani in srebrno plaketo za uspešno sodelo-vanje z enotami in ustanova-mi vojne mornarice pri načr-tu razvoja sistema splošne obrambe in družbene samo-zaščite na Jadranu. Za zaslu-ga v NOB pa je bil odlikovan s številnimi odlikovanji, med njimi z redom in meda-ljo za hrabrost, redom parti-zanske zvezde s puškami, re-dom bratstva in enotnost z zlatim vencem in redom za-slug za narod.

Tovariš Franc Potočnik je še vedno aktiven pri realiza-ciji programa dela Odbora skupnosti partizanskih po-morščakov Slovenije, ki de-luje pri občinskem odboru ZZB NOV Piran.

V imenu vseh partizanskih pomorščakov in drugih so-borcev, prijateljev, znancev in sodelavcev mu želimo še na mnoga zdrava leta.

Albert Klum

MILAN GUČEK 1

S pohoda Štirinajste divizije na Štajersko

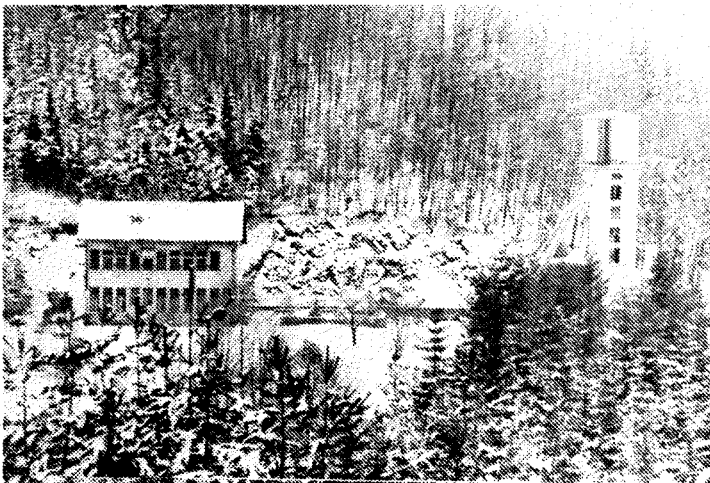
Šercerjeva poruši rudnik

Potem ko je 14. divizija po enomesečnem maršu prek ozemlja bratske Hrvaške v noči med 6. in 7. februarjem 1944 prestopila Sotlo, je poveljstvo Štirinajste menilo, da je s tem opravljena prva naloga njenega poslanstva s pohodom na Štajersko – vdor v deželo, in da mora nemudoma začeti z živo in nenehno dejavnostjo: napadi na sovražnika – njegove vojaške in gospodarske objekte ter živo silo, ob tem pa še novačiti, novačiti brez prestanka v narodnoosvobodilno vojsko. Zlasti ta naloga je bila v Glavnem štabu NOV in PO Slovenije nenehno navzoča v načrtih s Štirinajsto.

Da bi z enim udarcem opravila 14. divizija že kar na začetku vse zadane naloge, se je štab odločil, da bo napadel objekt, ki se mu je ponujal tako rekoč sam po sebi in še blizu divizijskih enot je bil – rudnik rjavega premoga Senovo. Podreti vse njegove zmogljivosti bi bil udarec tovarnam, ki delajo za sovražnikovo vojno gospodarstvo, pomenil bi zmanjšanje pogonskega goriva železnici in v narodnoosvobodilno vojsko bi bilo mogoče potegniti na stotine rudarjev.

V štabu Štirinajste so razpravljali o vsem, kar je zadevalo navzočnost divizije na Štajerskem in o njenih nalogah ter delovanju v bližnjih dneh in kasnejših časih. Ugotovili so, da je odločitev poveljstva pohoda o napadu na rudnik in trg Senovo pravšnja izbira in da bo dala akcija prebivalstvu moralno oporo in zagon, da se bo množično vključevalo v narodnoosvobodilno gibanje.

O možnosti, ki se bo slejkoprej ponudila za napad na Senovo, pa je premišljal tudi okrožni komite KPS za Kozjansko, še preden je stopila 14. divizija na štajerska tla. Že decembra je bilo naročeno sekretarju senovskega rajona Dragu Černetiču, ki je sicer živel in deloval legalno in bil pomočnik vodje vzdrževanja rudniških naprav, naj bi za vsak primer in da bi imeli nasploh pregled nad objektom ki so ga morali stalno nadzorovati, naredi pregledno skico vseh rudniških obratov in sovražnikovih vojaških objektov. Z vsemi potrebnimi

Izvozni jašek
rudnika
Senovo

podatki bi lahko ob dozoritvi načrta za napad pripomogli, da bi bila akcija čim bolj učinkovita.

Drago Černetič je svojo nalogo izvrstno opravil in je vnesel v situacijsko skico vse pomembne podatke, od najbolj skrajnega rudniškega objekta, izvoznega jaška Zakov pod Bohorjem, pa vse do varnostnih ukrepov na železniški progi Zidani most–Zagreb v okolišu Rajhenburga, ki bi jih bilo postoriti, če bi in ko bi bila takšna akcija začeta. V Rajhenburgu sta bila še vedno območno poveljstvo SS in pa razvpiti štab za izseljevanje Slovencev. Še posebej je Černetič obdelal razmere na orožniški postaji v Senovem, ki je imela 12 mož posadke, močno oborožitev in utrjeno zgradbo.

Drago Černetič je takrat decembra oddal gradivo okrožnemu aktivistu Marku Gereviću-Tinetu. Pozneje pa je zvedel, prek svoje zaupniške mreže na brežiškem gestapu, da so kurirja, ki je nosil vse to, nemški policisti zajeli in pri njem zasegli tudi vse obveščevalno gradivo o Senovem. Vendar je prav ta Černetičeva zveza zadevo spravila s poti.

Zatem je Černetič izdelal novo situacijsko skico in je pri preverjanju podatkov lahko ugotovil, da je zasedbeno vojaško in varnostno poveljstvo močno okrepiło obrambno moč in zmogljivost predvsem v samem Senovem. Tako so postavili, med drugim, na dvorišče orožniške postaje tri minomete z že izračunanimi elementi za obstreljevanje in obrambo okoliških rudniških objektov, okna zgradbe pa so obdali z debelimi jeklenimi ploščami.

Černetič je dobro vedel, da je izvozni jašek Zakov obenem ključni objekt za delovanje rudnika, kajti na njegovem območju so bile tudi osrednje rudniške prezračevalne naprave. Zato je vrisal v vse stroje na jašku Zakov, kot tudi na manjšem podobnem obratu v Reštajnu, kam in koliko razstreliva je treba vložiti, da bo učinek čim večji.

Vse te podatke je imel pred seboj štab 14. divizije, ko je sprejel sklep o napadu na Senovo in načrtoval, kako akcijo pripraviti in opraviti. Odločil je, da bo Šercerjeva napadla in uničila izvozni jašek Zakov in vse naprave okoli njega, Tomsčičeva rudniško separacijo in skladišča ter orožniško postajo, kar vse je bilo v samem trgu Senovo, zraven tega pa bo še zaplenila po trgovinah živila, oblačila in sploh vse, kar je količikaj uporabnega. In seveda – obe brigadi bosta novačili, kjerkoli bi bila možnost, zlasti pa še rudarje bodisi kar z njihovih delovnih prostorov ali pa v rudarskem samskem domu in po domovih nasploh.

Vso akcijo prvih dveh brigad bo zavarovala Bračičeva brigada na dostopih s severa, to je na Bohorju, medtem ko bo vsaka od drugih dveh zase varovala svojo akcijo. Bračičeva brigada naj bi tudi napadla in uničila orožniško postajo v Zabukovju na zahodnih pobočjih Bohorja, pod cesto Planina–Sevnica.

Ko so si ob prihodu Šercerjeve na Plešivec tako divizijski kot brigadni starešine pojasnili vse zapletaje okoli slabih zvez in nesporazumov teh dni med obema štaboma, je prejel poveljstvo brigade sporočilo o odločitvi za napad na senovski rudnik in o svoji vlogi v tej akciji, pa tudi to, kakšne so naloge drugih dveh brigad: Šercerjeva bo napadla in uničila za obratovanje senovskega rudnika življenjsko pomembne naprave, in sicer: strojnico za prezračevanje rorov v Zakovu, prav tam tudi izvozni jašek in transformatorsko postajo, iz rudniških zalog bo zaplenila razstrelivo in seveda novačila rudarje.

Za del zavarovanja celotne divizijske akcije bo postavila enote proti vzhodu v smeri Podsrede in severovzhodu v smeri proti Kozjemu.

O določenem objektu za napad Šercerjeve pa je štab brigade zvedel, da leži obrat na samem sredi gozdov in precej visoko nad Senovim na območju razprostrtega naselja Reštajn. Dostop k objektu je varovala in branila visoka ograja iz bodeče žice. V njej je bilo le dveje vrat za vhod – prva pri samem jašku in druga pri kompresorski postaji. Na ključnih položajih so bili zgrajeni tudi zasilni bunkerji za ognjeno obrambo, vendar brez stalnih posadk. V železobetonskem in kakšnih dvajset metrov visokem stolpu izvoznega jaška sta bila puškomitraljez in stalna posadka ob njem, pa tudi sicer je varovala obrat brez prestanka posebna oborožena industrijska straža ali »verksuci«. Štab brigade je prejel tudi načrt za razporeditev in zasedbo oporišnih položajev in nastanišč svojih enot: okoliš Jelš, Glažute in Ravnega loga, naselja, kamor je popeljal brigado takoj dober poznaalec krajev Alojz Večko-Boris. Sele ob osmih zjutraj se je razmestila po hišah, kočah in gospodarskih poslopjih naselij, dobro uro hoda daleč od Zakova in Reštajna: 1. bataljon v Jelšah, 2. in 3. z brigadno ambulanto v Ravnem logu in 4. bataljon s štabom brigade v Glažuti.

Se nadaljuje

SLOVENJ GRADEC

Več žensk v TO

Čeprav je v enote in štabe TO Koroške vključenih že veliko žensk, bodo odgovorni dejavniki na obrambnem področju posvetili temu vprašanju še posebno pozornost, da bi se še nadalje povečalo njihovo število. Za realizacijo postavljene naloge, ki ima trajen pomen in dolgoročni značaj, gradijo na izkušnjah NOB jugoslovanskih narodov in narodnosti, v katerem se je ženska – aktivistka in borka potrdila kot enakopravna sodelavka moškemu aktivistu in borcu.

Tako kot imajo obrambne priprave splošni ljudski značaj, tako je množično sodelovanje žensk v NOB potrdilo, da je ženska sposobna prevzeti in opraviti tudi najpomembnejše dolžnosti. K večji načrtnosti in kontinuiranosti akcije vključevanja žensk bodo največ pripomogli koordinacijski odbori za-SLO in DS pri občinskih konferencah SZDL. Na področju usposabljanja v TO Koroške bodo z ustreznimi programi pripravljali ženske za različna področja obrambnih in samozaščitnih nalog, še posebej pa za oborožen boj. Tako pripravljene in usposobljene ženske pa bodo enakopravno vključene v vse enote teritorialne obrambe.

ADOLF ANKON

METLIKA

Slovesnost bo 4. julija

Ob 40-letnici 7. korpusa, njegovih divizij brigad, oficirske šole Glavnega štaba NOV in PO Slovenije, bo predvidoma 4. julija v Metliki slovesnost republiškega pomena. Poleg proslave, pa kateri bodo zbrani borci teh enot, bodo ta dan odkrili obelisk bratstva in enotnosti, doprsne kipe umrlih herojev. Pred nekdanjo šolo v Metliki, kjer je med vojno delovala oficirska šola, pa bodo odkrili spomenik, ki bo simboliziral vojaško šolstvo NOV in POS. Za uresničitev vsega tega so že lani imenovali širši odbor, v katerem so predstavniki omenjenih enot, odbora vojaškega šolstva pri republiškem odboru ZZB NOV, ter skupščine občine in družbenopolitičnih organizacij občine Metlike. V soboto, 22. januarja, so se predstavniki le teh sestali v Metliki in se precej konkretno dogovorili o nalogah. Lokacije za obeležja in ustrezno ureditev okoli-

Člani širšega odbora za pripravo slovesnosti 4. julija v Metliki

ce, je predvidel arhitekt Jože Koželj. Obelisk bratstva in enotnosti bodo postavili v spomin na paradu partizanskih enot Slovenije, Hrvaške in Bosne, ki je bila tu julija leta 1944. Doprsne kipe bodo postavili umrlim herojem Iliju Badovincu, Janka Brodariću in Martinu Južini, za živečega Cirila Hočevarja pa bodo predvideli kraj in podstavek. Na spomeniku vojaškega šolstva bo polje obdano z žitnim klasjem in lovrom, v njem pa bosta knjiga ter puška. Za ustrezno besedilo so prosili pisatelj Toneta Svetino. Za vse to imajo v glavnem že predvidena sredstva.

Na proslavi 4. julija, ki bo vključena v republiški program praznovanj, saj so bili v teh enotah borci iz vse Slovenije, bodo borcev 15. belokrajnske brigade podelili spominske medalje, predavateljem šol in tistim, ki so bili pri vojaškem šolstvu najbolj angažirani, pa bodo podelili spominske značke. Konkreten program vseh priprav in slovesnosti bo izdelal organizacijski in gradbeni odbor.

BRANKO BLENKUŠ

LJUBLJANA

Vezisti o delu

Predsedstvo Skupnosti vezistov NOV Slovenije je pred kratkim razpravljalo o programu dejavnosti odbora, skupnosti, in področnih sekcij ter strokovnih aktov v letošnjem letu. Ugotovili so, da je med najpomembnejšim zbiranje gradiva za pisanje monografije in iskanje pisca. Za pospeševanje in ureditev tega so imenovali petčlansko komisijo. Vsem odboru in komisijam so naročili, naj izdelajo svoje programe in koledar za uresničevanje nalog. Trinajst brezplačnih mest za letovanja so porazdelili glede na število članstva. Tako naj jih bi področje Ljubljane imelo 4, Gorenjske 3, severovzhodne Štajarske 2, jugozahodne Štajarske, severno Primorske ter področje Kopra z okolico pa po eno mesto. Razen tega pa imajo vezisti možnost tudi letovati v domovih PTT in sicer zunaj poletne sezone. Za praporščaka in namestnika bodo določili dva tovariša iz področne sekcije Ljubljana.

V program dela so vnesli še izvedbo programsko volilnih konferenc področnih sekcij v Celju, Kopru in Novi Gorici, srečanja v okviru vseh področnih sekcij, udeležbo na osrednji in področnih proslavah dneva vezistov, sodelovanje pri tekmovanju RAK za pokal »Urške Zlatarjeve«, pri kurirčkovski pošti, pri predstavitvi »Zbornika spominov na vodenje, poveljevanje, zveze in KZ v NOB«. Organizirali bodo posvet s predstavniki in poveljniki MPE, ki so poimenovane po vezistih. V čisopisu bodo izdali Pravilnik o delovanju skupnosti, pripravili finančni načrt in opravili drugo potrebno za čimboljše delo skupnosti.

BRANKO BLENKUŠ

LOVKE

Uspel četrti Lokvarski tek

Prizadevni delavci smučarskega kluba Lokve so kljub pomanjkanju snega uspeli pripraviti četrti Lokvarski tek. Posvečen je bil požigu vasi Lokve 19. januarja 1944, ko so Nemci požgali 33 hiš, svoje vandalsko početje pa dokončali 10. oktobra istega leta. Sicer pa je Lokvarski tek ena izmed številnih prireditev, ki jih na Goriškem pripravljajo pod naslovom »Po poteh 9. korpusa«.

Prek 100 tekačev iz vseh krajev Slovenije je nastopilo v šestih kategorijah. Udeleženci NOB so teknovali v teku na 10 kilometrov. Skozi cilj je prvi prišel predstavnik borčevske organizacije iz Bohinjske Bistrice Žvan, ki je za prago porabil 44 minut in 25 sekund, na drugo mesto pa se je uvrstil z minuto zaostanka za Žvanom prav tako Bistričan Vojvoda.

»Proga po Trnovskem gozdu je lepo speljana. Prišla sva bolj iz radovednosti, saj nisva mislila, da bodo Lokvarji lahko pripravili tako lepo prireditev v zares lepem okolju. Če bi vedeli, da bo dovolj snega, potem bi prišli člani ZB Bohinjska Bistrica v večjem številu. Drugo leto prav

Predstavnika ZB Bohinjska Bistrica Žvan (desno) in Vojvoda sta bila po prihodu skozi cilj razmeroma spočita in sta prehitela precej tudi mlajših tekmovalcev (Foto: J. Alič)

gotovo pridemo«, sta povedala Žvan in Vojvoda, ki se udeležujeta tudi drugih množičnih prireditev v smučarskem teku.

JANEZ ALIČ

ILIRSKA BISTRICA

Smučanje na Sviščakih

Sviščaki postajajo vsako leto med ljubitelji zimskega športa bolj znano središče. Na lepih smučarskih terenih organizirajo razna tekmovanja.

nja, smučarski klubi pa organizirajo tudi tečaje za začetnike. Smučarski klub Snežnik iz Ilirske Bistrice je letos organiziral tečaj za 170 začetnikov. Za slovesen konec so priredili tekmovanje v vleeslalomu in podelili zaslužene diplome.

P. NIKOLIČ

CELJE

Pohodi v celjski regiji

Znano je, da Meddruštveni odbor planinskih društev Savinjska poskuša na področju, ki ga pokriva, organizirati prek planinskih društev čim več pohodov in drugih organiziranih oblik gojenja tradicij NOB. Ni občine na področju MDO oziroma celjske regije, da ne bi organizirali vsaj enega pohoda ob spomenikih NOB, pa transverzale in drugo.

Prvi takšen pohod je v občini Slovenske Konjice, ko PD Zreče organizira pohod po poteh Pohorskega bataljona. Letos je bil prve dni januarja in je doživel zelo lepo udeležbo. V občini Sentjur pri Celju PD Dramlje organizira Pohod po poteh 14. divizije, občina Celje ima pohod po poteh Celjske čete, občina Mozirje pohod k bolnišnici Celje, občina Zalec pohod ob spomenikih NOB v občini Zalec itd.

Zelimo, da bi bili ti pohodi čimbolj množični. Pohod, ki ga organizira PD Dramlje, je namenjen predvsem pionirjem. Organiziran je tudi zato, ker se pionirji ne morejo udeležiti več dnevnega pohoda mladine od Sedlarjevega do Ljubnega.

FRANC JEZOVIK

Sedmi roški smučarski teki

V soboto, 12. februarja, bodo pod pokroviteljstvom TV-15 Naš tovariš in kurirjev NOV Slovenije ter ob sodelovanju občinskih odborov ZB Novo mesto, Črnomelj in TTKS Novo mesto in Črnomelj v Črmošnjicah tradicionalni roški smučarski teki.

Startni strel bo ob deseti uri sprožil častni pokrovitelj narodni heroj Jože Borštnar. Udeleženci se bodo pomerili v treh kategorijah, in sicer mlajši pionirji in pionirke do enajst let, starejši pionirji in pionirke do dvanajst do petnajst let ter borci, kurirji NOV, pripadniki JLA in rekreativci.

Sklepni del tekov pa bo s kulturnim programom, objavo rezultatov, podelitvijo priznanj in srečanjem borcev in mladine v osnovni šoli »Baza 20« v Dolenjskih Toplicah.

Partizanski kurirji bodo obiskali vse partizanske matere od Dolenjskih Toplic do Črmošnjic in tako dali športnemu tekmovanju še posebno zgodovinsko in človekoljubno obeležje. Hkrati pa bodo k spomeniku pri osrednji partizanski kurirski postajo TV-15 v Občicah položili venec.

Tekmovanja pionirjev in pionirk se bodo letos udeležile prvič tudi ekipe osnovnih šol z Notranjske.

Uredništvo TV-15 Naš tovariš in odbor kurirjev NOV vabita borce NOV, naj se udeležijo roških tekov. Za vse tiste, ki bi želeli teči v Črmošnjicah, je za prevoz iz Ljubljane poskrbljeno. Slavnikov avtobus bo odpeljal proti Dolenjskim Toplicam ob sedmi uri izpred hotela Kompas na Miklošičevi cesti. Iz Dolenjskih Toplic pa se bo vračal ob 16. uri. Prevoz je brezplačen.

Prireditev v Črmošnjicah pa bodo popestrili tudi člani kolesarskega kluba Rog Franek.

Uredništvo

Vabila

Leta 1909 je bil v Dramljah rojen narodni heroj MILOŠ ZIDANSEK, ki je bil že pred vojno član CK KPS in CK KPJ. Leta 1941 je bil med prvimi organizatorji vstaje na Štajerskem, dne 7. februarja 1942 je padel pod strel okupatorja.

Muzej revolucije v Celju je zbral razno gradivo iz Zidanškovega življenja in dela v svojem muzeju in v muzeju iz Maribor in Ljubljane. Nekaj slikovnega gradiva so odstopili tudi njegova sestra ter razni drugi arhivi. To bo doslej edina samostojna stalna razstava o Milošu Zidanšku, ki pa bo nameščena na šolskem hodniku.

Razstavo bodo odprli v petek, dne 11. februarja 1983, ob 15.30.

O življenju in delu Miloša Zidaška bo v uvodnem delu govoril tovariš France Filipič. Po kratkem kulturnem programu bodo odprli razstavo.

Vljudno vas vabimo na odprtje razstave.

OS Miloš Zidanšek Dramlje

Vabimo vas na spominski pohod po poti 14. divizije, ki bo v soboto, 12. februarja, v Dramljah.

Ob sedmi uri zjutraj se bodo pohodniki zbrali pred osnovno šolo in si v njej ogledali razstavo, posvečeno narodnemu heroju Milošu Zidanšku. Ob deveti uri se bodo ustavili pri rojstni hiši Miloša Zidanška, kjer bo predsednik KO ZZB NOV Dramlje opisal življenjsko pot narodnega heroja. Med krajšim postankom se bodo pohodniki vpisali v knjigo pohoda. Vsak udeleženec bo dobil tudi izkaznico in značko. Ob poldvanajstih bodo prišli pohodniki v Spitalič k spomeniku Milenku Kneževiču, padlemu komandantu 13. SNOUB Mirka Bračiča. Nato si bodo ogledali Žičko kartuzijo. Ob 14.30 pa se bodo vrnili v Dramlje.

Prihod v Dramlje je možen z vlakom iz ljubljanske in mariborske smeri do železniške postaje Sentjur pri Celju. Od tam do Dramelj je sedem kilometrov in vozi redni avtobus. Odhod avtobusa iz Sentjurja je ob 6.25. Odhod avtobusa iz Dramelj proti Sentjurju in Celju je ob 15.10., odhod vlaka iz Sentjurja proti Ljubljani je ob 16.28, proti Mariboru pa ob 16.04.

Hrana iz nahrbtnika!

Vabimo vsa planinska društva in posameznike, da se v čim večjem številu udeležijo pohoda.

Planinsko društvo
Dramlje

V zelene ciprese se vetrc zaganja,

ko mimo grobov zapihlja.

Pozdrave prinaša tu spočim junakom,
ki več ne zbude se iz sna.

Pozdrave od vseh, za katere so dali

svoja še mlada življenja.

Pozdrave od nas, ki zdaj v miru živimo
v svobodi, ki naj ne prejenja.

Le božajte sape pomladne to zemljo,
to posteljo stotih trpinov.

Le božajte nežno otožne gredice
polne prebrčkih spominov.

J. Tajnikar

Mineva osemindeset let od takrat, ko je nemški okupator na grozovit način umoril na Stranicaš sto fantov in mož, partizanov in aktivistov NOB. Zalna slovesnost ob obletnici tega tragičnega dogodka bo pri grobovih v **petek, 11. 2. 1983, ob 10. uri.**

K žalni slovesnosti vabimo svoje talce, predstavnike družbenopolitičnih in delovnih organizacij občine in vse, ki se želijo pokloniti spominu teh žrtev za našo svobodo.

Na žalni slovesnosti bodo tudi mladinci pohodniki po poti slavne 14. divizije, ki bodo prav te dni s svojim pohodom obujali spomine na borbeno pot te slavne partizanske divizije.

Za svoje talce bo ob 11. uri pripravljeno skupno srečanje v Domu upokojencev na Milenkovi cesti v Slovenskih Konjicah.

Ob 9.30 bo odpeljal avtobus s postaje Slovenske Konjice na slovesnost h grobovom na Stranice.

OOZ ZB NOV Slovenske Konjice

Okrožni odbor medvojnih aktivistov OF Barje – Kolpa nujno potrebuje naslov tovarišice Dore Švajger, ki je v letu 1941 kot begunka s Štajerske od Ptujja prišla s svojo hčerko in možem Viktorjem Švajgerjem-Zmagom v vas Zapotok pri Turjaku.

Bila je učiteljica v tamkajšnji šoli in se je v letu 1942 v italijanski ofenzivi zatekla v Turjak. Njen mož je bil organizator OF. V ofenzivi so ga italijani ujeli in ustrelili kot talca v Velikih Laščah 3. avgusta 1942.

Tovarišico Doro Švajger naprošamo, naj nam pošlje svoj sedanji naslov, da jo osebno obiščemo. Če sama ne more, pa prosimo njeno hčerko, da nam to posreduje čimprej.

Svoj naslov nam sporočite na: Okrožni odbor MAOF Barje – Kolpa, Trg mladinskih delovnih brigad 14/7, 61000 Ljubljana.

Obvestilo

Borci jurišnega bataljona 15. divizije

Ponovno pozivamo borce jurišnega bataljona 15. divizije, ki še niso poslali sedanjih naslovov, da se čimprej javijo na naslov: Edo Medved, Zaloška 83, 61110 Ljubljana, zaradi sklica zbora skupnosti borcev in podelitve spominskega znaka.

Cdbor bataljona

ALI STE ŠE NAROČNIK-CA REVJE ZA ZGODOVINO NOB

borec

Če še niste, izpolnite naročilnico in revijo vam bomo začeli pošiljati na dom. Naročnina je 300 dinarjev.

Obljubljam vam veliko zanimivega branja!

Naročam revijo BOREC od meseca

dalje

Podpisani

Kraj, ulica

Pošta

Naročilnico pošljite na naslov: ZALOŽBA BOREC – ZA REVJO BOREC, Miklošičeva 28/I, 61000 Ljubljana

Datum

Podpis naročnika

35 let revije Borec

IN OHRANJEVANJE REVOLUCIONARNIH TRADICIJ

Jakob Pregel

Decembra lani je umrl Jakob Pregel, rojen leta 1902 v Zagorju. Takoj prvo leto okupacije je začel organizirano delati na terenu Ravenska vas - Zagorje. Aktivno se je udeležil delovne brigade v Beli krajini od leta 1944 do 1945. Za delo je bil odlikovan.

Alojz Covnik

Na pokopališču v Laškem smo se decembra lani poslovili od Alojza Covnika, rojenega leta 1904 v Trbovljah. Vsa njegova družina je bila že od leta 1942 na strani NOB, zato so ga aretirali in poslali v Dachau. Za delo med NOB kakor tudi po vojni je prejel red zaslug za narod s srebrno zvezdo in številne pohvale in priznanja.

Marija Japelj

Avgusta lani je umrla partizanska mama Marija Japelj iz Nizevca pri Borovnici. Rodila se je pred 87 leti. Ko je leta 1941 zasedel okupator naše kraje, se je takoj z družino vključila v NOG. Med partizani sta bila dva sina. Od nje smo se poslovili na pokopališču v Borovnici.

Jože Palčič

Na pokopališču Barbara na Prevaljah smo se novembra lani poslovili od Jožeta Palčiča. Rodil se je leta 1919 v vasi Olike pri Kopru. Na Koroško se je preselil leta 1961. V NOB je stopil leta 1943 na koprskem območju. Bil je v jurišnem bataljonu. Po kapitulaciji Italije je bil terenski delavec NOB koprškega okrožja in leta 1944 je bil ponovno poklican v 15. divizijo, 12. brigado, kjer je bil vse do demobilizacije. Prejel je dve odlikovanji.

Jože Srpčič

Septembra lani smo se na pokopališču na Pobrežju pri Mariboru poslovili od borca NOV Jožeta Srpčiča-Zvezde. Rodil se je v Planini nad Podbočjem. Leta 1941 je začel delati z aktivisti, ki so prihajali k njim v vas, in v začetku leta 1942 je odšel k partizanom. Bil je borec Gorjanskega bataljona, Cankarjeve brigade in obveščevalec 7. korpusa NOV. Bil je tudi delegat na Kočevskem zboru leta 1943. Po vojni se je vključil v družbenopolitično delo. Nazadnje je služboval na sekretariatu za notranje zadeve na Sentilju. Za svoje delo je prejel vrsto vojnih in mirnodobskih odlikovanj.

Rudolf Kenda

Maja lani smo se na pokopališču v Volčah poslovili od Rudolfa Kende, rojenega leta 1913 na Ciginju. Jeseni leta 1942 se je opredelil za cilje NOB. Odlikovan je bil z medaljo za hrabrost in za zasluge za narod.

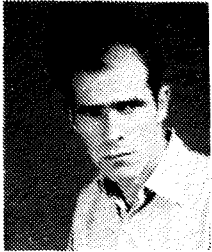
Stanko Peklar

Avgusta lani smo se na pokopališču v Rečici pri Laškem poslovili od Stanka Peklarja, rojenega leta 1920. Bil je borec Prekomorske brigade in odlikovan z medaljo za hrabrost.

Alojz Jazbec

V Svetem pri Komnu smo se novembra lani poslovili od Alojza Jazbega, rojenega leta 1909. Bil je zaveden Slovenec in se je že kot mladenič vključil v protifašistično gibanje. Med prvimi se je priključil prekomorskemu enotam, bil je v Alžiru in se kot borec tankist sodeloval v številnih bojih za osvoboditev Dalmacije in Trsta. Za svoje delo je prejel dve odlikovanji.

Riko Šušmelj

Dne 9. decembra lani je umrl Riko Šušmelj iz Prvačine. Aprila letos bi dosegel 60 let. V začetku oktobra 1942. leta so ga pobrali karabinjerji in odvedli v Zdravščino. Skupaj s tovariši Jožetom Ušajem, Ivanom Samokecom, Albertom Staničem in Stankom Hrovatinom (iz Matenje vasi) so ga odvedli v Monopoli, nato v Bari in od tam z ladjo v Albanijo. Vtaknili so ga v 1. bataljon divizije Arezzo. Dne 13. aprila 1943 so pobegnili in kmalu našli zvezo s 4. črnogorsko brigado. Skupaj s tovariši, ki jih omenjamo, je sodeloval v 5., 6. in 7. nemški ofenzivi. Trije od njih so padli v bojih za Trst.

Pokojni je bil kmet in član ZB. Umrl je, ne da bi dočkal prvi obrok pokojnine.

Edmund Vidmar

Rodil se je pred 83 leti v Ljubljani. Že v stari Jugoslaviji se je posvetil vojaškemu poklicu, zato je postal častnik. Leta 1941 je bil kot pripadnik stare jugoslovanske vojske zajet in odpeljan v ujetništvo v Nürnberg. Ker je bil iz Ljubljane, je bil predan Italijanom. Najprej je bil na Reki, kasneje v Subnovi ter v Garressiu v Piemontu. Po kapitulaciji Italije je pobegnil v domače kraje in se priključil Kozjanskemu odredu. Od njega smo se poslovili na pokopališču v Domžalah.

Kazimir Zupan

Novembra lani je na Jesenicah umrl aktivist OF, borec NOV in rezervni major JLA Kazimir Zupan-Mirko, ki se je rodil leta 1919 na Jesenicah. Že v začetku okupacije je aktivno sodeloval z OF, zato je bil leta 1941 zaprt v Begunjah in v Spitalu. Po vrnitvi iz zapora se je vključil v aktivno terensko delo. Zaradi nevarnosti ponovne aretacije je odšel med borce NOV v 9. korpus. Po osvoboditvi je ostal kot oficir JLA do leta 1951. Član ZK je bil od leta 1945 in nosilec več visokih odlikovanj in priznanj.

Lojze Nadižar

Novembra lani je nenadoma umrl Alojz Nadižar, ki se je rodil leta 1926 v Kukučnem pri Trebnjem. Septembra leta 1943 je postal borec Cankarjeve brigade. Februarja leta 1945 je bil kot hraber in sposoben vojak poslan v oficirsko šolo v Črnomelji. Po šoli je služboval po več krajih Slovenije kot oficir OZNE. Organu za notranje zadeve je ostal zvest vse do upokojitve. Od leta 1943 je bil član SKOJ, od leta 1948 pa član ZK.

Pavle Mravlje

Decembra lani smo se na celjskem pokopališču poslovili od Pavla Mravlja, aktivista OF, aktivnega borca - partizana NOV, komuniste od leta 1943, rezervnega kapetana 1. klase, družbenopolitičnega delavca, ter nosilca mnogih priznanj in odlikovanj, med njimi tudi ordena bratstva in enotnosti s srebrnim vencem. Rodil se je pred 60 leti v Poljanski dolini. Takoj po vdoru okupatorja se je vključil v aktivno terensko delo. Ko je leta 1943 postal aktivni borec, je v mnogih enotah na Slovenskem kmalu postal soborec starešina. Istega leta je obiskoval višjo partijsko šolo v Kočevskem Rogu. Po osvoboditvi je opravljal pomembne naloge pri organih državne varnosti v Celju. Upokojen je bil leta 1966, vendar je ostal zvest družbenopolitični delavec.

Alojz Valentinič

Na pokopališču v Kanalu smo se decembra lani poslovili od Alojza Valentiniča, rojenega pred 71 leti v vasi Morsko pri Kanalu. Vpoklican je bil v italijansko vojsko. Domov se je vrnil leta 1938 in bil v redni italijanski vojski na Dolenjskem. Nato se je pridružil borcev goriške fronte. Po vrnitvi domov se je vključil v terensko delo. Kmalu je postal član KP in leta 1944 sekretar za celico Morsko. Med drugim je bil tudi intendant 9. korpusa in član okrajnega odbora za čepovansko-kanalski odbor. Za svoje delo je prejel dve odlikovanji.

Pavle Kos

V Poljanah nad Škofjo Loko smo se maja lani poslovili od Pavla Kosa, rojenega leta 1913 v Podobenu. Bil je udeleženec poljske vstaje in pozimi leta 1942 so ga odpeljali v taborišče Insubruck na Tirolskem, pozneje pa na prisilno delo v Beljak, odkoder je pobegnil in po aktivističnem delu na Koroškem leta 1943 se je pridružil partizanom. Bil je član okrajne gospodarske komisije, kmalu po osvoboditvi pa predsednik krajevnega ljudskega odbora Volča.

Stane Hribar

Rodil se je leta 1924 v Zagorju. S starši je živel v Franciji, kjer je sodeloval v zavezniškem gibanju v mladinski organizaciji. Konec novembra 1944 je zapustil Francijo in kot borec 5. prekomorske brigade prišel v Jugoslavijo. Prejel je dve odlikovanji in več priznanj. Od njega smo se poslovili novembra lani.

Mara
Mönderdorfer

Novembra lani smo se na pokopališču v Celju poslovili od 80-letne Mare Mönderdorferjeve, aktivne udeleženke NOV. Doma je bila iz Radeč pri Zidanem mostu. Poročila se je z učiteljem Vinkom Mönderdorferjem, borcev za severno mejo in socialistom. Oba sta bila člana takrat ilegalne komunistične partije. V Mežici je na terenu zbirala podatke o življenju delavcev in tehnično pripravila besedilo za njegovo knjigo »Boji za napredek mežiških rudarjev«, in je dvignila v takratni družbi veliko prahu. Sledile so tožbe, zapor in prisilna izselitev iz državnega stanovanja ter kazenska premešitev na šolo v Sentjur pod Humom, kjer sta nadaljevala s svojim delom. Zaradi posebnih igalskih sposobnosti se je Mara odlikovala na odru kmečkoga gledališča. Leta 1938 so se preselili v Ljubljano. Skupaj z možem sta leta 1941 začela delati za OF. Njeno stanovanje je postalo zbirališče hrane, oblek in zdravil. Pri njej so se zbirali znani funkcionarji OF in KP. V hiši je bila tudi tehnika. Po aretaciji moža ji je uspelo poskrbiti ves material. Kljub temu pa je v letih 1944 in 1945 okusila vse grozote gestapovskih ječ. Njeno delo sta nadaljevali hčerki, sin pa je bil med borci Cankarjeve brigade.

PRAVNI SVETOVALEC

P. G. P. Koliko znaša zastaralni rok za terjatve iz naslova naročnine na revije, in ali se zastaranje s pismenim opominom upnika pretrga?

Odgovor: Terjatve za naročnino na občasne publikacije zastarajo v enem letu, in sicer šteto od takrat, ko je iztekel čas, za katerega je bila publikacija naročena. - Po izrečni določbi zakona o obligacijskih razmerjih pa za pretrganje zastaranja ne zadostuje, da upnik pismeno ali ustno zahteva od dolžnika, da poravnava terjatve, temveč se zastaranje pretrga le s tožbo in z vsakim drugim upnikovim dejanjem zoper dolžnika pred sodiščem ali drugim pristojnim organom, da bi se ugotovila, zavarovala ali izterjala terjatve.

A. J. P. S pokojno materjo, ki je bila imetnica stanovanjske pravice, ste skupaj uporabljali stanovanje vaši sestri in vi. Kdo od vas bo novi imetnik stanovanjske pravice?

Odgovor: Kot souprabniki stanovanja ste lahko po materini smrti predlagali stanodajalcu, da izmed vas določi novega imetnika stanovanjske pravice. Ker tega v 30 dneh po smrti matere kot imetnice stanovanjske pravice niste storili, bo stanodajalec izmed vas določil imetnika stanovanjske pravice, potem ko bo dobil mnenje pristojnega organa skupnosti socialnega skrbstva.

O. R. V. Nameravate se starostno upokojiti s 1. aprilom letos, ko vam bo tudi prenehalo delovno razmerje. Ali se vam bo pokojnina izplačevala za naprej ali za nazaj?

Odgovor: Po novem zakonu o temeljnih pravicah iz pokojninskega in invalidskega zavarovanja se pokojnine in druga denarna nadomestila sicer izplačujejo za nazaj. Vendar pa se bo navedena določba uporabljala le za pokojnine in denarna nadomestila, uveljavljene po 1. juliju 1983, ko se bo začel uporabljati novi zakon.

T. R. K. Ob razvezi zakonske zveze vam je sodišče prisodilo preživnino. Ali bi pravico do te preživnine, ki vam jo plačuje bivši mož, izgubili, če bi se znova poročili?

Odgovor: Po izrečni določbi 83. čl. o zakonski zvezi in družinskih razmerjih preneha pravica do preživnine tudi, če razvezani zakonec, ki jo je prejemal, sklene novo zakonsko zvezo.

L. H. S. Ali je borcev NOV res zagotovljena nadaljnja pravica do dela tudi, če z upoštevanjem posebne dobe izpolnjujejo pogoje za polno osebno pokojnino?

Odgovor: Po 171. čl. zakona o delovnih razmerjih preneha delovno razmerje delavcu, ki izpolnjuje pogoje za polno osebno pokojnino - razen, če da pristojni organ temeljne organizacije soglasje, delavec nadaljuje z delovnim razmerjem. Toda delavec - borec NOV se na njihovo zahtevo ugotavlja izpolnitev pogojev za polno pokojnino po splošnih pogojih s tem, da se jim obdobja posebne dobe, ki se štejejo dvojno, ne vštevajo v pokojninsko dobo ali pa se vštevajo enojno.

P. P. K. Stari ste 57 let in vas je invalidska komisija spoznala za invalida 3. kategorije invalidnosti, ker ste popolnoma nezmožni za svoje delo, zmožni pa za drugo ustrezno lažje fizično delo. Ali boste res invalidsko upokojeni?

Odgovor: Pravico do ustrezne zaposlitve ima zavarovanka, ki postane invalid 2. ali 3. kategorije invalidnosti, preden dopolni starost 55 let. Ker ste že dopolnili to starost, torej niste upravičeni do druge ustrezne zaposlitve, pač pa vam je zagotovljena pravica do invalidske pokojnine.

S. V. M. Ste 90-odstotni vojaški vojni invalid zaradi hude poškodbe oči. Ali ste upravičeni do dodatne količine bencinskih bonov?

Odgovor: Do bonov za motorni bencin in za dieselsko gorivo v količini 80 litrov za enomesečno uporabo so med drugimi upravičeni invalidi, lastniki motornih vozil, pri katerih je bila ugotovljena popolna izguba vida na obeh očeh.

14

80. To čakanje pa bi skoraj drago plačali. Z druge strani so se proti njim zgrinjale močnejše sile in je nazadnje šlo za sekundo, da so zasedli položaje med italijanskimi enotami. Tam so ostali do večera. Italijani se niso upali napasti, borcev pa tudi ni mikal spopad z njimi, ker so se stalno bojevali že od bitke na Kolovratu.

82. Stari očanci po vaseh so se z veseljem spominjali starih časov in z velikim razumevanjem so spremljali pripovedovanje o partizanskem boju in ciljih, medtem ko je bila mladina že močno poitalijančena. Marsikje niso več hoteli govoriti s partizani slovensko, čeprav so še znali. Iz Brezove so nadaljevali pot čez Jalovec v Drnholo nad Učejo.

84. Vendar so tako spretno manevrirali, da so vsako noč, včasih pa tudi podnevi prišli na območje, ki se ga Italijani že preiskali. Nekega dne se je pojavila v bližini čreda kakih sto ovac, ki pa so bile tako divje, da partizani niso mogli nobene ujeti. Premišljali so, kako bi jih ulovili. Zjutraj je Kajtimira poklical general Avšič in mu rekel: »Trije fantje naj naredijo iz srobeta vrv.«

**znajo pisati, a vedi – že jutri
bodo znali prijeti za orožje.**
ALEKSANDRA VUČINIČ
OŠ Veljko Vlahović, Maribor

Kovnotehna, trgovska organizacija s celovito ponudbo

Ne bi smelo biti problema brezposelnosti

Preobrazba vzgoje in izobraževanja

Pri preobrazbi vzgoje in izobraževanja je potrebno, da naredimo korak naprej. Mislim, da moramo najprej uresničiti vse naloge, ki smo si jih zadali pri sami uvedbi usmerjenega izobraževanja. Pri UI se pojavljajo pomanjkljivosti, ki jih je treba čimprej odpraviti. Mladinska organizacija se mora aktivno vključiti v razreševanje problemov in pomanjkljivosti v usmerjenem izobraževanju. ZSMS ne bo sposobna sama izpeljati preobrazbe vzgoje in izobraževanja. Pri tem je potrebna široka družbena akcija. Pri izvajanju UI je potrebno oblikovanje in uveljavljanje dolgoročnega načrta kadrov. To velja predvsem za organizacije združenega dela, ki se nimajo urejene planiranja kadrov za kratkoročno in dolgoročno obdobje. Potrebno je pospešeno samoupravno organiziranje izvajalcev in uporabnikov, demokratično opredeljevanje osnov in meril za samoupravno sporazumevanje o medsebojnih obveznostih in odgovornostih pri izvajanju programov izobraževalnih storitev. Glede planiranja kadrov je nevzdržen velik razkorak med potrebami po kadrih TDZD, DO, med razpisi štipendij, med plani vpisa na podlagi sporazuma in med gospodarno zasedbo zmogljivosti šol. Premalo je organizirano pošiljanje učencev na proizvodno delo in delovno prakso. Problem je v tem, da vse šole nimajo

organiziranega proizvodnega dela in delovne prakse, predvsem zaradi tega, ker nimajo prostorskih zmogljivosti ali niso povezani z združenim delom, da bi lahko to izvajali. V sedanjem sistemu UI je premalo, da imajo učenci le praktičen pouk v šoli. Drugi problem, ki se pojavlja, je neusklajeno nagrajevanje učencev pri proizvodnem delu in delovni praksi. Delovne organizacije, ki so vključene v sistem UI, nimajo izoblikovanih in uveljavljenih osnov in meril za ugotavljanje uspešnosti dela učencev, študentov in učiteljev, za nagrajevanje učencev in delavcev pri proizvodnem delu in delovni praksi.

Potrebno je tudi izoblikovati in uveljavljati merila za nagrajevanje inštruktorjev proizvodnega dela, kajti inštruktorji morajo poleg svojega dela opravljati še inštruktorska dela z učenci oziroma izvajati učni program. Pojavlja se tudi problem, da nimamo dorečenega pedagoškega usmerjanja učencev v posamezne programe UI. Nejasnosti so tudi okrog programov usposabljanja po končanem izobraževanju. V prihodnje je potrebno več pozornosti nameniti tudi družbenoekonomskemu položaju prosvetnih delavcev, ki je vedno bolj negotov, zaostajanje stimulacije pa povzroča motnje v vzgojni zagnanosti. Potrebno je tudi urediti materialni

položaj šol, zlasti tistih, ki so šele sedaj prevzele programe proizvodnih usmeritev. Njihov materialni položaj je v nasprotju s pogoji za verifikacije vzgojnoizobraževalnih organizacij, in ne kaže na izboljšanje, ker so iz temeljev planov izločene vse postavke za investicije in izboljšave opremljenosti. Potrebno je dopolniti samoupravne sporazume o medsebojnih pravicah in obveznostih pri skupnem izvajanju vzgojnoizobraževalnih programov in pogodbe o izvajanju proizvodnega dela za učence usmerjenega izobraževanja. Za pravočasen začetek izvajanja delovnih programov za pridobitev strokovne izobrazbe je potrebno ustvariti prostorske pogoje, kajti vse šole nimajo prostora za strokovno usposabljanje.

Do konca moramo tudi izpeljati samoupravno organiziranost vzgoje in izobraževanja. Učenci niso povsod samoupravno organizirani; tu mislim na šole in domove učencev. Šole nimajo oblikovanih in usklajenih samoupravnih aktov, kar je tudi ovira za samoupravno organiziranje učencev in vključevanje učencev v samoupravne organe šole. Potrebna je večja navzočnost učencev v svetih izobraževalne organizacije, v samoupravni delavski kontroli, učiteljskem (vzgojitelskem) zboru, v delegacijah za občinsko izobraževalno skupnost. Pri izvoja-

nju učnega programa je treba razrešiti nekatere probleme, ki onemogočajo boljše uspehe učencev: večina učnih programov po posameznih predmetih je močno prenatlačnih, sistem pouka in preverjanja navaja učence na sprotno učenje. Problem so tudi nekateri učbeniki, največkrat so preobsežni. Obstajajo še številni drugi problemi, in jih je treba čimprej rešiti.

Pri preobrazbi vzgoje in izobraževanja je velikega pomena tudi vloga ZSMS. Zveza socialistične mladine Slovenije se mora aktivno vključiti v razreševanje problema, ki se pojavlja v usmerjenem izobraževanju. Angažirati se morajo vsi: od osnovnih organizacij v šolah do republiške konference. Potrebna je tudi udeležba drugih, zlasti združenega dela. Če bodo organizacije združenega dela pravilno planirale potrebe po kadrih (dolgoročno in kratkoročno), potem ne bi smelo biti problema brezposelnosti. Dosledno moramo uresničevati vse, kar imamo zapisano v resolucijah in dokumentih, ne le da se dogovarjamo in zapisujemo.

Opozoril bi še na nekatere probleme, ki se pojavljajo pri izvajanju usmerjenega izobraževanja. Vprašanje je pri proizvodnem delu glede nagrajevanja učencev, ali naj učenci dobivajo nagrade za proizvodno delo. Predlagano je tudi, da učenci ne bi dobi-

vali nagrade oziroma žepnine za proizvodno delo, vendar bi sredstva samoupravnno združevali ali na nivoju razredne skupnosti ali na nivoju šole. To naj bi bila sredstva skupne porabe. O tem predlogu razpralajo tudi v združenem delu. Pri izvajanju proizvodnega dela se šole srečujejo z različnimi drugimi problemi, kot so določeni stroški, npr. plačevanje inštruktorjev proizvodnega dela. Naslednji problem so strokovni kadri, potrebni za izvajanje učnih programov. Strokovnjaki iz združenega dela opravljajo pogodbeno delo v šolah. Učitelji v šolah imajo nižji osebni dohodek kot delavci enakega profila v združenem delu. Osebnih dohodki učiteljev so neusklajeni, ni urejeno nagrajevanje

učiteljev.

Obstaja tudi problem pretoka kadrov iz združenega dela v šole. V šolah se pojavlja tudi problem materialne osnove, oziroma opremljenosti prostorov za izvajanje učnih programov. To zlasti velja za preusmeritev, recimo gimnazij v strokovne šole. Potem je problem opremljenosti prostorov za praktično delo učencev.

Pri usmerjanju kadrov za določene poklice ni mogoč horizontalni prehod oziroma usmeritev v prvem letniku UI. To je le nekaj problemov, ki se pojavljajo pri UI. Potrebna je enotna družbena akcija pri razreševanju vseh problemov in pomanjkljivosti. V tem vidim tudi vlogo mladinske organizacije.

Dušan Jovanovič

Iz prakse usmerjenega izobraževanja v škofjeloški občini

Problemi mladih v usmerjenem izobraževanju

V naši občini imamo šolski center, v katerem so tri šole usmerjenega izobraževanja, in sicer: lesna, kovinarska ter družboslovna gimnazija. Vsaka smer posebej pa ima tudi svojo upravo, tako da vodstvo šole ni enotno, prav tako pa niso enotne OO ZSMS, saj ima vsaka smer svojo. Kovinarska in družboslovna gimnazija sta se že dogovarjali, kako bi delovala na isti šoli tudi osrednja OO ZSMS, ki naj bi jo sestavljali člani OO ZSMS dijaškega doma. Tu pa se pojavlja vprašanje, če je to sploh mogoče, saj je zainteresiranost

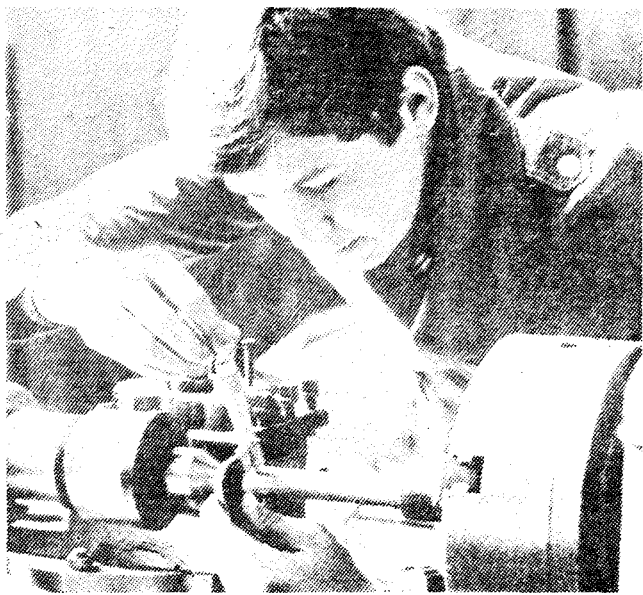
pa so letos šele v razvoju. Ta stroka se pri nas šele dobro razvija in tudi profesorji si morajo nabrati nekaj izkušenj, preden bo delo lahko dobro steklo. Moralo bi se povečati sodelovanje med šolami, prav tako pa tudi med mentorji, ki bi si lahko izmenjevali izkušnje.

Nastaja tudi problem odnosov med samimi dijaki centra, saj je v centru okoli tisoč tristo dijakov. Nekateri se med seboj poznajo, nekateri pa tudi ne, zato bi bilo potrebno organizirati skupne krožke in prireditve, kjer bi se dijaki med seboj bolje

zali, saj nihče ni za vse dober, skupaj pa bi lahko več naredili. Nekaj časa je človek imel občutek, da so dijaki gimnazije gledali druge dijake nekoliko zviška, češ da se oni bolj usposabljaajo za umsko delo, drugi pa za fizično. Sedaj mislim, da so tudi gimnazijci spremenili svoje življenje, saj je potrebno usposabljanje tudi ljudi za proizvodnjo.

Nastaja pa vprašanje usposobljenosti profesorjev, saj je srednješolski učitelj naenkrat postavljen iz stare poklicne ali srednje šole pred probleme, ki jih postavlja tako praktični kot tudi strokovni pouk v usmerjenem izobraževanju. Zato menim, da je prva naloga usmerjenih ustanov, da s strokovnimi seminarji in drugimi oblikami usposobijo srednješolskega profesorja za pravilno izvedbo programov in ciljev usmerjenega izobraževanja. Zato pa je pomembno, da profesor ve, da mu v prvem letniku usmerjenega izobraževanja v razredu sedita bodoči doktor in pa bodoči obrtnik, ali pa delavec za strojem. Prav tu nastaja vprašanje, če se bo to usmerjeno izobraževanje izkazalo, saj je težko razlagati enako snov tistemu, ki bi rad študiral naprej, in tistemu, ki bi se rad najhitreje zaposlil in prišel po najkrajši poti do kruha.

Problem nastaja tudi pri

spretnosti pri delu, saj sedaj dijak v prvem letniku opravi štirinajstdnevno prakso v delovni organizaciji, po starem programu pa je pol šolskega leta pridobil teoretično znanje, pol šolskega leta pa to znanje dopolnjeval s praktičnim delom v delovni organizaciji. Zaenkrat še ne moremo povedati, kakšen bo rezultat usmerjenega izobraževanja, vendar po lastnih izkušnjah menim, da bo tisti dijak, ki bo postal tehnik, imel več praktičnega znanja kot tisti, ki so postali tehniki pred njim v starem programu.

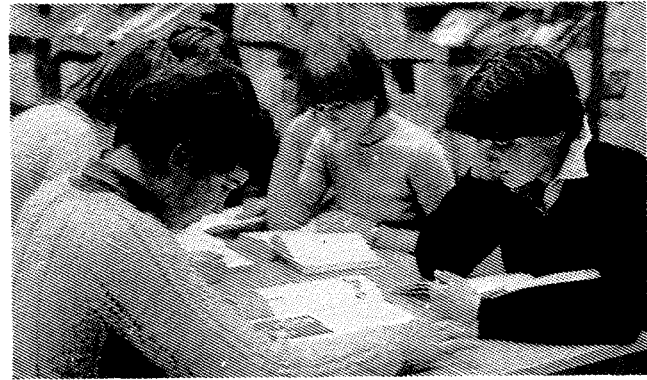
Zelo pomembno za dobre odnose na tako veliki šoli je

samoupravljanje dijakov. Zaenkrat pa je na naši šoli samoupravljanje le še fraza, in ne tisto, kar bi moralo biti, saj dijaki ne morejo odločati niti o tem, kdaj bo športni dan ali pa kje boš pri pouku sedel. Edino, kar lahko dijaki samoupravno rešijo, je to, da izvolijo v svojem razredu predstavnike, ki naj bi zastopali njihov razred na celi šoli. Poznam primer, ko se je hotel profesor narediti pred dijaki lepega. Dejal jim je, naj si sami izberejo skupine, ki naj bi bile pri praktičnem pouku, kar je v duhu samoupravljanja v razredu. Ko pa so dijaki to storili, jim je enostavno dejal, da tako ne gre

in sestavi skupine po svoje. Seveda je bilo v razredu veliko negodovanje in vsi v razredu so se začeli spraševati, kje je tisto samoupravljanje dijakov, o katerem toliko pišemo in govorimo. Vendar dokler to ne bo prišlo profesorjem v kri, mogoče pa tudi dijakom, da bi nastopili bolj odprto, bo kaj malo slišati o pravem in pravilnem samoupravljanju. Pojavlja se tudi problem samih razredov, ki so premalo povezani med seboj, dijaki so si med seboj prijatelji in si pomagajo. Ko pa je potrebno organizirati kakšno dejavnost, vse propade, ker vsi mislijo, da ni treba, da je ravno njihov razred povsod prvi. Če bi dijaki medrazredno dobro sodelovali, bi tudi OO ZSMS bolje delala, saj bi bilo večje zanimanje in tudi probleme bi veliko lažje in hitreje reševali, pa tudi mentorja bi lažje dobili, ko bi videl, da je med mladino velika povezanost.

Velikokrat slišimo od starejših, da mladina sama po sebi ni nedelavna in lena, ampak da nas take napravijo okolje in negativni zgledi, katerim se včasih ne znamo ali pa tudi nočemo izogniti. Prav zato pa je potrebna OO ZSMS, kjer se bodo mladi zbirali, si povedali probleme in jih skupno veliko lažje rešili.

Mirko Košan
OK ZSMS
Škofja Loka

učencev kovinarske in lesne šole zelo majhna. Pozna se, da so na lesni in predvsem na kovinarski šoli dijaki, ki so bili v osnovnih šolah slabši.

Na družboslovni šoli deluje veliko več krožkov in nekateri od njih so dosegli prav lepe uspehe, na kovinarski,

spoznali in tako bi odstranili tudi nasprotja med dijaki.

Potrebno bo organizirati tudi več športnih tekmovanj, tako da bi prišlo do večje povezanosti med mentorji, ki (učijo) vodijo telesno vzgojo. Vemo, da vsaka stroka zahteva svoje znanje in prav tu vidimo, da bi se lahko pove-

Nič manj kot proletarska ženska

Te dni je »napadov« na Miro Miheličev in njen dom ob Aškerčevi v Ljubljani cela vrsta. Čeravno ni tiha gospodinja, nevajena ljudi in pogovorov, smo jo vendarle nekolikanj preveč na gosto zasuli z raznovrstnimi vprašanji iz njenega življenja in literarnega dela. Ta sprašuje, kaj ima še v načrtu, oni spet, kako ji je uspelo, da se tako »dobro drži« in podobno. Ona pa vsemu navalu navkljub pozna pota »protokola« in ve, da je tudi tovrstno pogovarjanje del davka, ki ga je treba plačati »za narodov blagor« in za priložnost, kakršni sta brez dvoma sedemdeseti življenjski jubilej in Prešernova nagrada.

Vprašanja bi mi najraje kar vrela iz ust, brez reda in nalašč usmerjenega pogovora. Potlej bi se šele na koncu izkazalo, kje sva se bolj poglobili, kje določene teme popolnoma izpustili. Tako pa je pisateljica sama zasukala pogovorno nit k vojnim letom in časom, za katere sama pravi, da so bili leta njenega spreobračanja, leta spoznanj novih vrednot in novega sveta.

V hiši na Aškerčevi, kjer je živila takrat z možem Borisom Pucem, je bilo vse živo od dela za Osvobodilno fronto. Puc je delal na terenu, Mira pa je svoje delovanje bolj usmerjala v krog umetnikov, ki so prihajali k hiši. Bili so to Vladimir Bartol, Seliškar, Matej Bor in številni drugi.

Na svojem stroju je pretipkovala različne materiale za Osvobodilno fronto, med drugim tudi Borovo pesniško zbirko Previharimo viharje. Prepričali so jo, da bo v Pucevi hiši to delo še najbolj konspirativno, saj je bilo pričakovati, da nečakinja ministra Kramarja nima nič z »banditi«.

Pretipkovala je Borove pesmi in si želela, da bi ga tudi spoznala. Prijatelj in sodelavec Robert Kump ji je obljubil, da se bo dogovoril za srečanje s pesnikom. Tako je končno prišlo do seznanjanja v zadnji sobi gostilne Pri Slamiču. Še dolgo po vojni so se vsi skupaj veselo nasmehili ob spominu na tisti dogodek. Bor je namreč za bičal prijatelju, da ne sme izdati njegovega pravega imena, ker pač ženske ni poznal in ji torej ni mogel kar tako zaupati. Ko pa je prišlo na vrsto predstavljanje, je vstal, ji pomolil roko in kot iz topa ustrelil: »Me veseli, Vladimir Pavšič.« Mira Miheličeva to prvo srečanje komentira in pravi, da je gotovo že na prvi pogled delovala dovolj zaupanja vredno...

Vse mogoče je bilo treba prepisovati na pisalnem stroju, od revije Nova setev pa do kratke zgodovine VKP Josifa Visarjonoviča Stalina. »Zbirala sem tudi denarne prispevke in vse, kar je bilo treba in kar sem v danjih okoliščinah mogla.« Komaj je mož odinil k partizanom, so jo, nosečo, zaprli.

Bilo je 1943. leta. Takrat ni več zaleglo dobro ime družine in njen meščanski rod.

Takrat je v zaporu srečala življenje in ljudi, ki jih dotlej ni poznala, o katerih ni vedela dosti, saj se je sukala v povsem drugačnem, prijetnem in ubranem okolju. Tam je spoznala ženske, ki so po tem 1945. leta zaživele v njeni drami Svet brez sovraštva, pred številnim občinstvom po vsej Sloveniji. Prepoznavala je dobroto preprostih ljudi, obsežnost, moč revolucije in se jim začela približevati. V njej se je lomila podoba lepo uokvirjenega meščanskega sveta, ki ne prenaša »sitnosti in težav« in v zavest ji je prihajal duh revolucije. Ti obračuni in preverjanja lastne notranjosti so potem odsevali v njenih naslednjih dramah Ogenj in pepel ter Operacija. O tem spregovori tudi v svojih romanih Hiša večera in Mavrica nad mestom.

Pravzaprav vas je ta predznak meščanskega dolgo spremljal?

Nekateri so me dobro sprejemali, vsaj kar zadeva moje pisanje. Talenta pač ni bilo mogoče zanikati. Res pa je tudi, da me nekateri ljudje niso gledali z zaupanjem in sem takole za hrbtom sem ter tja ujela opazko »ta buržujka«. In vendar sem dala od sebe, to danes lahko rečem, prav toliko kot kakšna proletarska ženska.

Saj res, otroke ste imeli, ko je bila vojna. Kako ste vse to uravnavali?

Kar šlo je. Ob prvi aretaciji sem bila noseča in dve hčeri sem imela še prej. Potem so me za nekaj časa izpustili iz zapora v hišni pripor... in me spet zaprli. Nato se je rodil še četrti otrok. Tako sem petinštiridesetega leta, ko je bil moj mož Puc tajnik PNO v Trstu, morala kar trdo poprijeti. Natačno sem vedela, kaj me na tem svetu veseli, kaj želim. Želela sem seveda pisati. Vendar je bilo tre-

ba zaslužiti za življenje. Tiste čase sem zelo veliko prevajala. K sreči je bilo znanje jezikov del moje splošne izobrazbe in sem si tako lahko služila kruh. To-liko sem delala, da je moja družina kar dobro živila in sem si lahko privoščila nekaj mesecev na leto za svoje delo, pisateljevanje.

V razdalji let je slišati kar nekam romantično: malo prevajanja in malo pisateljevanja. V človeški, najbrž pa v ženski naravi se posebnost, je posrečena »radirka«, ki marsikaj, kar nam je bilo v življenju mučnega in težkega, preprosto potisne v podzavest, izbriše iz površinskega spomina. Izbriše denimo otroški jok, polulane plenice, vonj po večni kuharji, otroške bolezni in prečute noči ob razbeljenih otroških glavicah... Zato danes Mira Miheličeva o svo-

jem življenju pravi, da je bilo kljub vsem prijetljajem bogato in polno in tudi – srečno.

»Navsezadnje mora imeti človek tudi, kot je dejal Nietzsche svojo usodo rad. Zdajle, ob svoji sedemdesetletnici, dobivam toliko čestitk in dobrih želja od vseh, da se mi kar naenkrat zdi, da me imajo Slovenci navsezadnje vendarle radi.«

Kljub temu pa ste že večkrat v pogovorih z novinarji rekli, da je dejstvo, da ste ženska, oteževalna okoliščina. Še tako mislite?

»Tako je še vedno. Tako so nas vzgajali.

Pravega premika še ni.

Še vedno traja ta patriarhalni sistem, tudi pri nas. In to ne velja le za področje literature, ampak za vse v življenju. Govorila sem že o tem, da ima ženska v življenju trojno vlogo in nalogo.

Zato ji ostaja za njeno lastno izpopolnjevanje in tisto delo, ki ga ima rada, vedno premalo časa. Če se uveljavi, pomeni, da je morala toliko več storiti... Zato verjamem in

sem prepričana, da so ženske močnejše od moških.«

Kaj pa v vašem življenju s slikarjem Francetom Miheličem, je bilo kdaj kaj nesoglasij, umetniške tekme?

»Ujemava se, si odkrivava najina svetova in se dopolnjujeva. On meni odkriva marsikaj iz slikarskega sveta in jaz njemu iz mojega literarnega. Seveda pa je vprašanje, kako bi bilo, če bi bila oba literata...«

Saj res, kaj pa različne literarne skupine, vas je kdaj potegnili k tej ali oni?

Prav nikoli se nisem vključevala v kakršne koli takšne skupine.

Res je sicer, da sem nekoč nasprotovala Perspektivam. Vendar to ni imelo nikakršnega značaja osebnega odnosa do ljudi, ki so bili pri Perspektivah. Preprosto mi ni šel v račun način, ko naj bi se podrlo in izbrisalo vse, kar je bilo do takrat napisanega. Vse pa res ni bilo brez vrednosti. Navsezadnje je to tudi neke vrste nasilje, če ne smeš mimo uradnega in tistega v opoziciji, javno izraziti še svojega mnenja.

Se lahko spet vrneva k vprašanju meščanstva? Ali ni tudi to vprašanje pri nas še vse prepogosto slikano črno-belo, največkrat pa z izrazito negativnim predznakom?

Glejte, dr. Dinko Puc (Nemci so ga odgnali v Dachau in tam zažgali), dr. Fetich, inž. Mačkovšek in podobni pa so bili vsi meščani, ki pa so globoko gojili ideje jugoslovanstva in Jugoslavije. Seveda niso bili komunisti in niso, iz okolij, iz katerih so izvirali, razumeli novega gibanja za revolucijo. Vendar niso bili v nobenem trenutku kolaboracionisti! Nek osnoven odnos do teh stvari so imeli, tega pač ne gre zanikati.

O teh vprašanjih in

teh ljudeh si želi Mira Miheličeva še pisati. To je svet, ki ga je poznala iz najbližje bližine, in ki ga lahko danes, ko je sama že zdavnaj izstopila s tega vlaka, lahko gleda brez pretirane čustvene prizadetosti, trezno, v razdalji časa in zgodovinskih dogodkov.

Sonce februarskega dopoldneva se lovi v težke zastore oken dnevne sobe ter tu in tam poblisne v steklih očal. Mir se je naselil v hišo na Aškerčevi ulici, kjer prebivata Mira in France Mihelič.

Otroci so odrasli in iščejo svoja pota v življenju, vnuki nastopajo že s problemi odraslobo. Čas, ki je že tako skromno odmerjen vsem, ki si v življenju zastavljajo številne cilje, je kratek. Treba ga je izkoristiti z delom.

Tistim ženskam, ki jim v pokoju preostaja obilica časa, zapolnejo vrzeli gobelini in vnuki. Miri Miheličevi za takšne stvari zmanjkuje let. To in ono bi še rada napisala, to in ono prebrala. Morda je prav zdaj tudi njen najmirnejši čas, ko lahko z možem posesti ob jutranji kavi, ko lahko o tem in onem pokramljata. In vendar se sprašuje: »Ni nemara zdaj premirno? Ali ni morda preveč v skladju vse, kar se dogaja?«

Pa je vendar tako naravno, v harmoniji z naravo, da jo najdemo spokojno, s skodelico kave v roki, s prijaznim smehljajem, ki še vedno skriva in zastira prenekatero grenke trenutke prehojene poti, boje ženske-intelektualke, pisateljice in glasnice slovenske literature v širšem svetu.

Svet brez sovraštva, spomin brez sovraštva? O tem bomo še brali, kajti Mira Miheličeva piše tudi spomine. Nič bolj natančnega ni povedala, kaj vse bodo zajeli njeni Spomini, brez dvoma pa bomo tudi z njimi bogatejši za kakšno spoznanje.

Bojana Žokalj-Jesih

tv-15 naš TOVARIŠ

TV-15 je oznaka za kurirsko postajo, ki je bila najdlje v vaši občini v dolini med Dolenjskimi Toplicami in Semičem

Za razvijanje vrednot narodnoosvobodilnega boja in revolucije je TV-15 prejel nagrado vstaje slovenskega naroda za leto 1978. Glavni urednik: DRAGO VRESNIK; Odgovorni urednik: TONE URBAS; Novinarji – uredniki: ŽIVA DROLE – TV-15 za mladino; BOJAN KUNTARIČ – notranja politika; MILENKO STRASEK – reportaža; BOJANA ŽOKALJ-JESIH – naša organizacija; Lektor: KATJA HVALA; Tehnični urednik: DRAGO SETNIČAR; Tajnica uredništva: MARA OKORN; Vodja uprave: MILAN SENIČAR; Telefon uredništva: 327-780; Telefon uprave: 317-049 – Uprava in naročniki oddelka: Miklošičeva 28/1 p. p. 598, 61001 Ljubljana – Letna naročnina 400 din, posamezna številka v prosti prodaji 10 din – Tekoči račun: Založba Borec p. o. Ljubljana 50101-603-45772 – TV-15 izhaja vsak teden, izdaja ga Založba Borec, Ljubljana, Miklošičeva 28 – Rokopisov in fotografij ne vračamo – Po mnenju sekretariata za informacije IS SR Slovenije štev. 42/I-72 od 12. 4. 1974 se za TV-15 ne plačujejo temeljnega davka od prometa proizvodov – Korektura in tisk: ČGP Delo, Ljubljana, Titova 35